

HELIACA

2013

A MAGYAR RAGADOZÓMADÁR-VÉDELMI
TANÁCS ÉS AZ MME
RAGADOZÓMADÁR-VÉDELMI
SZAKOSZTÁLY KÖZÖS ÉVKÖNYVE

Fiatal vörös vércse (*Falco tinnunculus*) (fotó: Szász László); Juvenile Common Kestrel (*Falco tinnunculus*)

HELIACA | 2013 | 11. évfolyam

A MAGYAR RAGADOZÓMADÁR-VÉDELMI TANÁCS
ÉS AZ MME RAGADOZÓMADÁR-VÉDELMI SZAKOSZTÁLY KÖZÖS ÉVKÖNYVE

LEVELEZÉS

Az évkönyv számára készült kéziratokat elektronikus formában a heliaca@mme.hu e-mail címre kérjük beküldeni. Kizárólag olyan kéziratok küldhetők be, amelyek tartalma más fórumon nem került már hasonló vagy azonos formában publikálásra, illetve benyújtásra. A kéziratokat egyetlen Word formátumú állományban kérjük beküldeni, amelyben szerepel: (1) a kézirat címe, (2) a szerző(k) neve, (3) a kapcsolattartó szerző megjelölése és elérhetősége (szervezet, postacím és email), (4) a kézirat szövege a szükséges fejezetek szerinti bontásban, (5) köszönetnyilvánítás (amennyiben szükséges), (6) irodalomjegyzék, (7) angol összefoglaló vagy annak magyar szövege, (8) táblázatok szerkeszthető formában (amennyiben szükségesek). Kérjük, hogy az évkönyv tartalmasabbá tételéhez, a kéziratok mellé lehetőség szerint külön fájlokban képi anyagot is mellékeljenek (ábrákat és fotókat).

A kötetben megjelent cikkekre való hivatkozás javasolt formája: Szabó, M., Tóth, J. (2012): Cikk címe magyarul / Cikk címe angolul (In Hungarian with English summary) – Heliaca 10: 12–16.

CÍMLAPFOTÓK

Borítón: vörös vércse Nagyhegyes közelében (Kis-Álomzug) (fotó: Szilágyi Attila)
Hátsó borítón: frissen kihelyezett vércseládák a Kiskunságban

FORMA-TERV

Gallai Gergely, borítóterv: Ifj. Turny Zoltán

KIADVÁNYUNKAT TÁMOGATÓ FOTOGRAFUSAINK

Áment Gellért, Hencz Péter (penyafoto.blogspot.hu), Kovács András – Papp Gábor (www.raptorimages.hu), Majercsák Bertalan, Morvai Szilárd, Szász László, Szilágyi Attila, ifj. Vasuta Gábor (www.vasuta.blogspot.hu)

SZERKESZTŐSÉG

Főszerkesztő: Bagyura János
Tördelő-szerkesztő: Ifj. Turny Zoltán
Szerkesztőbizottság: Balázs István, Demeter Iván, Gallai Gergely, Dr. Horváth Márton, Dr. Palatitz Péter, Prommer Mátyás, Solt Szabolcs, Dr. Tamás Enikő Anna és Viszló Levente
A Heliaca cikkeit lektorálták: Haraszthy László és a Szerkesztőbizottság tagjai

A HELIACA | 2013 KIADÁSÁT JÓVÁHAGYTA

Az MME Ragadozómadár-védelmi Szakosztály Vezetősége 2015-ben: Bagyura János (titkár), Fidlóczky József (titkárhelyettes), Dr. Horváth Márton, Kalocsa Béla, Kovács András, Dr. Palatitz Péter, Prommer Mátyás, Sándor István (elnök), Solt Szabolcs (titkárhelyettes), Szitta Tamás, Tóth Imre, Vácsi Miklós és Viszló Levente

KIADÓ

Felelős kiadó: Halmos Gergő
Kiadja: ©2015 – Magyar Madártani és természetvédelmi Egyesület
H-1121 Budapest, Költő u. 21.
www.mme.hu

NYOMDA

Folprint

ISSN 1585 – 5716

IMPRINT

Heliaca | 2013 | Vol 11.
The yearbook of the Hungarian Council for the Protection of Birds of Prey and the Raptor Conservation Group of MME/BirdLife Hungary. Chief editor: János Bagyura. The Publisher of the yearbook: MME/BirdLife Hungary. Correspondence: heliaca@mme.hu

Frissen kihelyezett költőláda vércsék számára (fotó: Szász László); *Nestbox for Common Kestrels*

TARTALOM / CONTENT

ORSZÁGOS PROGRAMOK, FELMÉRÉSEK / NATIONAL PROGRAMMES AND MONITORING

A Parlagisas-védelmi és Mérgezés-megelőzési Munkacsoportok 2013. évi beszámolója	6
<i>Annual Report of the Hungarian Imperial Eagle and Anti-poisoning Working Groups – 2013</i>	
Horváth Márton	
A Kékvércse-védelmi Munkacsoport 2013. évi beszámolója	10
<i>Red-footed Falcon Working Group Annual Report 2013</i>	
Palatitz Péter, Solt Szabolcs, Horváth Éva, Fehérvári Péter, Kotymán László és Piross Imre Sándor	
A Kerecsensólyom-védelmi Munkacsoport 2013. évi beszámolója	18
<i>Annual Report of the Saker Falcon Conservation Working Group 2013</i>	
Bagyura János, Fidlóczky József, Szitta Tamás, Prommer Mátyás, Tihanyi Gábor, Zalai Tamás, Balázs István, Váczi Miklós, Viszló Levente, Klébert Antal, Haraszthy László, Tóth Imre, Török Hunor Attila, Demeter Iván, Serfőző József, Pigniczki Csaba, Kazi Róbert, Kováts László és Nagy Lajos	
A Vándorsólyom-védelmi program 2013. évi beszámolója	25
<i>Peregrine Conservation programme 2013</i>	
Prommer Mátyás, Bagyura János, Molnár István Lotár, Szitta Tamás, Pongrácz Ádám, Kazi Róbert, Viszló Levente, Klébert Antal, Csonka Péter, Firmánszky Gábor, Laczik Dénes, Szinai Péter és Váczi Miklós	
Beszámoló a fekete gólya-védelmi program 2013. évi eredményeiről	28
<i>Report on the Black Stork Conservation programme for 2013</i>	
Kalocsa Béla és Tamás Enikő Anna	
Kígyászölyv (<i>Circaetus gallicus</i>) állományadatok – 2013	30
<i>Population and Conservation Status of the Short-toed Eagle (Circaetus gallicus) in 2013</i>	
Szitta Tamás, Pongrácz Ádám, Béres István, Csonka Péter, Klébert Antal, Molnár István Lotár, Turny Zoltán, Kazi Róbert és Nagy Lajos	
Békászó sas (<i>Aquila pomarina</i>) állományadatok – 2013	34
<i>Lesser Spotted Eagle (Aquila pomarina) population data 2013</i>	
Pongrácz Ádám, Szegedi Zsolt, Kováts László, Szinai Péter, Bank László és Farkas Roland	

Szírti sas (<i>Aquila chrysaetos</i>) állományadatok – 2013	36
<i>Population data of the Golden Eagle (Aquila chrysaetos) in 2013</i>	
Firmánszky Gábor és munkatársai	
Uhu (<i>Bubo bubo</i>) állományadatok – 2013	37
<i>Population data of the Eagle Owl (Bubo bubo) in 2013</i>	
Petrovics Zoltán	
REGIONÁLIS VÉDELEM, FELMÉRÉSEK / REGIONAL PROTECTION AND MONITORING	
Vörös vércse (<i>Falco tinnunculus</i>) költések Budapesten 2013-ban	38
<i>Breeding of the Kestrel (Falco tinnunculus) in Budapest in 2013</i>	
Morandini Pál	
Vércseláda telepítések Tiszalök környékén	40
<i>Installing nest boxes for Kestrels (Falco tinnunculus) and</i>	
<i>Red-footed Falcons (Falco tinnunculus) in the area of Tiszalök</i>	
Zsiros Sándor	
Adatok Győr-Moson-Sopron megye bagolyfaunájához	44
<i>Additional data to the owl fauna of Győr-Moson-Sopron county</i>	
Váczy Miklós, Tatai Sándor és Udvardy Ferenc	
Kuvik (<i>Athene noctua</i>) gyűrűzési eredmények a Felső-Kiskunságból 2012–2013	51
<i>Results of Little Owl (Athene noctua) ringing in Upper-Kiskunság 2012-2013</i>	
Csortos Csaba Ádám	
A Kiskunság déli részén 2009–2013 között végzett Erdei fülesbagoly (<i>Asio otus</i>) telelőállomány felmérés előzetes eredményei	52
<i>Preliminary results of the survey on wintering population</i>	
<i>of Long-eared Owls (Asio otus) in southern Kiskunság</i>	
Agócs Péter és Tamás Ádám	
RÖVID KÖZLEMÉNYEK, ÉRDEKES MEGFIGYELÉSEK / SHORT REPORTS, INTERESTING OBSERVATIONS	
Fekete gólya (<i>Ciconia nigra</i>) fészkelések Tokaj térségének sziklafalain	55
<i>Rock nesting of Black Stork (Ciconia nigra) on the cliffs of Tokaj region</i>	
Petrovics Zoltán	
Adatok a vörös vércse (<i>Falco tinnunculus</i>) madár zsákmányolásához	56
<i>Observations on avian prey of Kestrel (Falco tinnunculus)</i>	
Schwartz Vince	

Adatok a karvaly (<i>Accipiter nisus</i>) budapesti elterjedéséhez és ürge (<i>Spermophilus citellus</i>) zsákmányolásához	58
<i>Information on the distribution of Sparrowhawk (Accipiter nisus) in Budapest and on Sparrowhawk's Suslik (Spermophilus citellus) prey</i>	
Bagyura János	

KONFERENCIÁK, ESEMÉNYEK / CONFERENCES, EVENTS

Beszámoló a romániai békászósas konferenciáról	61
<i>Report from the Romanian Lesser spotted Eagle Conference</i>	
Pongrácz Ádám	

VII. Nemzetközi Parlagi Sas Konferencia	64
<i>7th International Imperial Eagle Conference</i>	
Fatér Imre és Horváth Márton	

VIII. Súlyomcsalogató és a „Madarak illegális pusztítása a Kárpát-medencében” Műhelytalálkozó – Felsőtárkány	66
<i>'Falco Luring' and 'Illegal persecution of birds in the Carpathian Basin' Conference</i>	
Horváth Márton és Papp Ferenc	

XXIV. Sasriasztó – Vértésboglar	68
<i>24th 'Sasriasztó' meeting</i>	
Bagyura János	

Tájékoztató a Magyar Ragadozómadár-védelmi Tanács 2013. október 5-én tartott üléséről	70
<i>Minutes of the Hungarian Birds of Prey Concile's meeting held on 5. October 2013</i>	
Haraszthy László, Fidlóczky József és Bagyura János	

MADÁR ANATÓMIA / AVIAN BIOLOGY

A madarak kiválasztó rendszere	72
<i>The Excretory System</i>	
Tóth László	

A Parlagisas-védelmi és Mérgezés-megelőzési Munkacsoportok 2013. évi beszámolója

Horváth Márton*, Bagyura János, Deák Gábor, Fatér Imre, Firmánszky Gábor, Juhász Tibor, Klébert Antal, Pongrácz Ádám, Prommer Máttyás, Szelényi Balázs és Váczi Miklós

* Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME), H-1121, Budapest, Költő u. 21., Hungary
e-mail: horvath.marton@mme.hu

KÖLTŐÁLLOMÁNY

A 2013-ban a parlagi sas (*Aquila heliaca*) magyarországi költőállományát 155-165 párra becsültük. 151 aktív parlagisas-territóriumban sikerült megfigyelni párban madarakat, míg két territóriumban csak egy ivarérett madár volt a költési szezonban. 147 pár fészket felderítettük, amelyből 135 pár kezdte meg a kotlást. A minimum 154 kirepült fiókából 96 példányt (62%) gyűrtünk meg. A korábbi évtizedekben tapasztalt kedvező állományváltozással ellentétben a fészkelőpárok száma valamelyest lecsökkent (2012: 151 fészkelő pár), míg a költésbe kezdő párok száma stagnált az előző évhez képest. A kirepülési siker (1,05 fióka/fészkelő pár) is valamelyest elmaradt a sokéves átlagtól. Mivel még sok számára alkalmas élőhelyet nem foglalt el a faj Magyarországon, ezért az állomány növekedés megállása mögött valószínűsíthetően az elmúlt évek rendkívül nagyszámú mérgezéses esete áll.

PUSZTULÁSI OKOK

2013-ban 12 sérült vagy elhullott kifejlett madár került kézre Magyarországon. A megkerülések okai a következők voltak: szándékos ragadozómérgezés (10 pld., ezek közül 5 pld. elpusztultan került kézre, 5 pld.-t gyógyultan szabadon engedtünk), vezetéknek ütközés (1 elpusztult pld.), véletlen ólommérgezés (1 megkerülés után elpusztult pld.). Az adatokból kiténik, hogy 2013-ban is a mérgezések jelentették messze a legfontosabb veszélyforrást a parlagi sasok számára, amelyek természetesen számos más védett és fokozottan védett fajt is érintettek (1. táblázat). Külön kiemelendő, hogy a

Öreg parlagi sas
(fotó: Horváth Márton)
Adult Imperial Eagle

10 mérgezés miatt megkerült parlagi sas közül három csak a műholdas nyomkövetőnek köszönhetően került elő.

A mérgezések felderítésében kiemelt szerepet játszott, hogy 2013 szeptemberében munkába állt az MME specializált kutyás kereső egysége („Falco” németjuhász és Deák Gábor kutyavezető személyében). Részben ennek is köszönhető, hogy a korábbi évekkel ellentétben, viszonylag nagy számban (29 db) előkerültek a mérgezésekhez használt csalétek is.

A mérgezések és lelövések mellett egy esetben Hódmezővásárhely térségében szándékosan munkagéppel távolítottak el egy parlagisas-fészket a fáról még a költés megkezdése előtt. Az érintett nemzeti park igazgatóságok, vagy az MME minden említett bűncselekmény esetén feljelentést tett az illetékes rendőrkapitányságon.

Egy további utólag nem bizonyítható, de valószínűsíthető bűncselekmény során, 2013-ban is kirabolhattak egy parlagisas-fészket a Vértes hegységben. Az érintett párnál 2013-ban csak a költés sikertelenségét detektálták, azonban 2014 év elején a fészkelőfa közeli ellenőrzésekor az előző évből származó mászásnyomokat találtunk, így elképzelhető, hogy 2011 óta folytatólagosan már ez a harmadik fészket, amelyet tojásos vagy kislefőkás korban kifosztottak Magyarországon.

HELICON LIFE+ PROJEKT

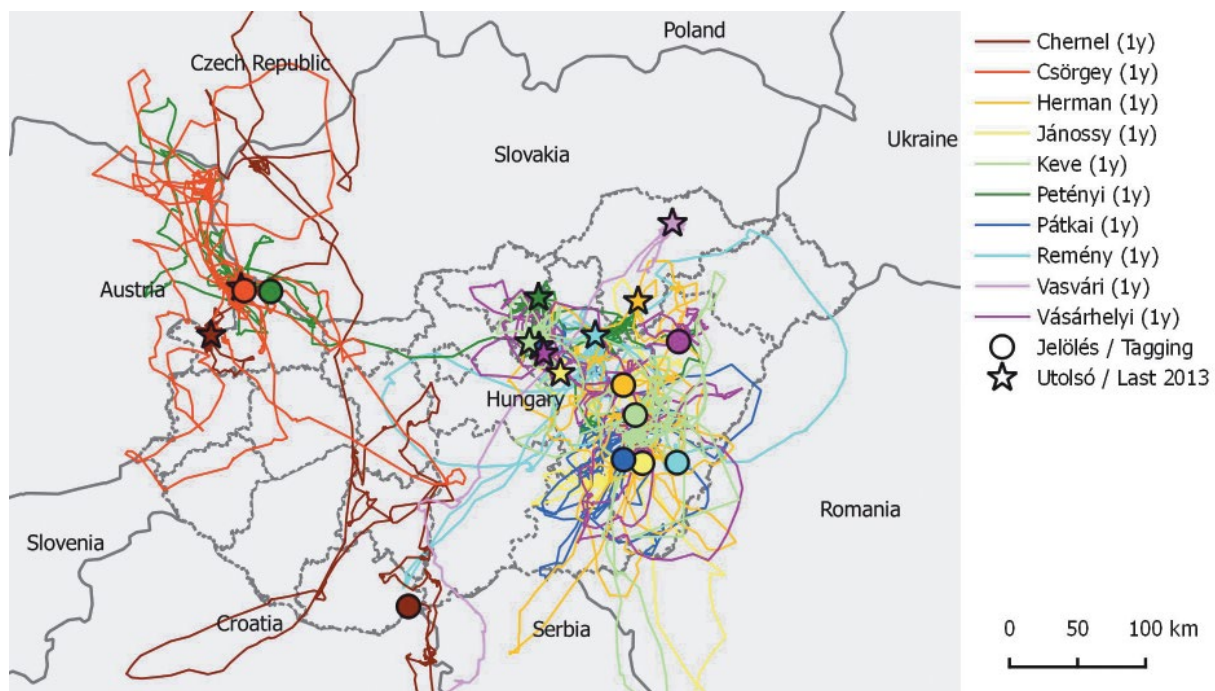
A 2012-ben indult öt éves HELICON LIFE+ projekt (LIFE10NAT/HU/019) keretében három nemzeti park igazgatósággal (HNPI, BNPI, KMNPI), két állatkerttel (FÁNK, JÁNK), az Országos Magyar Vadászkomorával (OMVK), a Nemzeti Nyomozóirodával (NNI) és a Természetfilm.hu Egyesülettel partnerségben számos akciót kezdtünk a mérgezések visszaszorítására.

A Helicon Life+ projekt keretében elkészült és a Vidékfejlesztési Minisztérium számára benyújtásra került a parlagi sasok egyik kulcsfontosságú élőhelyének számító Jászsági Madárvédelmi Terület fenntartási terve és a Jászsági Magas Természeti Értékű terület létrehozását előkészítő tanulmányunk. Három veszélyeztetett parlagisas-fészket őriztettünk 73 önkéntes segítségével. Kiképeztünk és munkába állítottuk Közép-Európa első mérgekes kutyás egységét, amely már több mint tíz bűncselekmény helyszínén segítette a nyomozó szervek munkáját további bizonyítékok felderítésével. Több mint 20 szakmai és ismeretterjesztő fórumon tartottunk előadást a projektről, a parlagi sasról és a ragadozómadarakat veszélyeztető bűncselekményekről. 26 kiadott sajtó- és honlap hírünk, sajtóközleményünk hatására, több mint 100 médiában, 664 alkalommal jelent meg a program online hírportálokon (455) nyomtatott sajtótermékekben

(136), televíziós (51) és rádióriportokban (22). Projekt partnerünk a Természetfilm.hu Egyesület elkészített négy további rövidfilmet és egy a projekt indítását bemutató filmet. Két online kamerarendszer segítségével nyáron egy parlagisas-fészekből, ősszel és télen pedig egy sas-etetőhelyről közvetítettünk élő adást az interneten keresztül, melyeket közel háromszázezer alkalommal tekintettek meg.

MŰHOLDAS NYOMKÖVETÉS

2013-ban a HELICON LIFE+ projekt keretében tíz fiatal, három második éves és két adult parlagi sast láttunk el műholdas jeladóval. A kifejlett példányok mind az öt esetben mérgezés miatt megkeverték és repatriált madarak voltak. Emellett folytattuk a még életben levő 2011-ben megjelölt, egy, és 2012-ben megjelölt hat madár nyomkövetését. A Magyarországon jelölt és 2013-ban nyomon követett 22 madár közül 19 szerencsésen megélt a 2014-es évet, amely közül 18 adó tökéletesen működött egészen az év végéig. „Roland” (2y), „Dani” (2y) és „Rudolfina” (adult) mérgezés áldozatai lettek. A 2012/2013 fordulóján Ghánában telelő „Gabi” jeladója januárban elromlott, de szerencsére 2013. április 19-én lefotózták a Szicília és Tunézia között

A 2013-ban magyarországi fészkekben jelölt 10 parlagi sas első éves mozgása a Kárpát-medencében
The first year movements of the 10 juvenile imperial eagles tagged in Hungary

Faj / Species	Példány / Specimens
Kerecsensólyom (<i>Falco cherrug</i>)	4
Parlagi sas (<i>Aquila heliaca</i>)	10
Rétisas (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	9
Fokozottan védett madár összesen / Strictly protected bird species total	23
Barna rétihéja (<i>Circus aeruginosus</i>)	31
Egerészölyv (<i>Buteo buteo</i>)	28
Holló (<i>Corvus corax</i>)	5
Kékes rétihéja (<i>Circus cyaneus</i>)	3
Vetési varjú (<i>Corvus frugilegus</i>)	1
Védett madár összesen / Protected bird species total	68
Összesen / Total	91

1. táblázat: A 2013-ban felderített 29 mérgezéses eset során összesen 23 fokozottan védett és 68 védett madár került elő; *The 29 detected illegal poisoning incidents affected 23 strictly protected and 68 protected birds in Hungary in 2013.*

található apró Pantelleria szigetén, ahol a bő táplálék ellátottság (üregi nyulak) miatt egészen az év végéig kitartott egy pusztai sas társaságában.

A hazai jelölések mellett a helyi *Aquila* Alapítvány-nal együttműködésben Macedóniában is megjelöltünk 5 fiatal parlagi sást 2013 júliusában. Az egyik példány („Marko”) egy hónappal a jelölés után elpusztult a fészektől néhány száz méterre (feltehetően egy emlős ragadozó pusztította el a földön éjszakázó madarat). Egy másik példány („Damjan”) szeptemberben Bulgárián és Törökországon keresztül délkelet felé vonulni kezdett, de Dél-Törökországban ismeretlen okból elpusztult, a teteme nem került elő. A többi három madár a kirepülési helyük néhány 100 km-es körzetében, nagyrészt két nagy szeméttelap környékén, tartózkodott egészen az év végéig.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A Parlagisas-védelmi és Mérgezés-megelőzési Munkacsoportok munkáját a Magyar Ragadozómadár-védelmi Tanács keretében a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Ragadozómadár-védelmi Szakosztálya koordinálja, együttműködve az illetékes nemzeti park igazgatóságokkal (BNPI, HNPI, KMNPI, ANPI, FHNPI, DINPI, BFNPI) és környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségekkel, valamint helyi civil természetvédelmi szervezetekkel és számos önkéntessel.

A Munkacsoport terepi adatgyűjtésében többek között a következő személyek vettek részt a 2013-as évben: Bagyura János, Balogh Gábor, Bánfi

Péter, Barcánfalvi Péter, Bede Ádám, Bereczky Attila, Béres István, Bessenyei László, Dr. Bod Péter, Borbáth Péter, Boruzs András, Borza Sándor, Bránya Krisztián, Czifrák Gábor, Csáki Imre, Csönka Péter, Darányi László, Dávid Jenő, Demeter Iván, Domboróczki Gábor, Ezer Ádám, Fatér Imre, Ferenc Attila, Firmánszky Gábor, Fitala Csaba, Forgách Balázs, Gál Lajos, Gebei Lóránt, Gulyás András, Harmos Krisztián, Herczeg Ferenc, Dr. Horváth Márton, Hunyadvári Péter, Juhász Tibor, Katona József, Kazi Róbert, Kiss Ádám, Klébert Antal, Kleszó András, Kotymán László, Kovács András, Dr. Kovács Gábor, Kozma László, Lontay László, Lóránt Miklós, Losonczy László, Majercsák Bertalan, Magos Gábor, Marik Pál, Mészáros Csaba, Molnár Ádám, Molnár István Lotár, Monoki Ákos, Morvai Szilárd, Oláh János, Öze Péter, Dr. Palatitz Péter, Papp Ferenc, Papp Gábor, Petrovics Zoltán, Pompola Krisztián, Pongrácz Ádám, Prommer Mátyás, Puskás László, Sallai Zoltán, Sasvári János, Seres Mihály Nándor, Serfőző József, Simay Gábor, Solt Szabolcs, Dr. Solti Béla, Spakovszky Péter, Staudinger István, Szász László, Szegedi Zsolt, Szélényi Balázs, Széll Antal, Szénási Valentin, Szilágyi Attila, Szitta Tamás, Szűcs Péter, Tallósi Béla, Tar János, Tihanyi Gábor, Tóth Imre, Tóth László, Tóth Péter, Tőgye János, Török Hunor, Török Sándor, Ujfalusi Sándor, Urbán László, Vasas András, Váczi Miklós, Ványi Róbert, Dr. Végvári Zsolt, Vidra Tamás, Vince Tibor, Viszló Levente, Zalai Tamás, Zákány Albert, Zelenák Attila, Zsigó Krisztina, Zsiros Sándor.

Külön köszönjük Bereczky Attilának a fiókák gyűrzésekor famászásban nyújtott pótolhatatlan segítségét. A műholdas jelöléseket Molnár István Lotár és Prommer Mátyás végezték. A begyűjtött táplálékmaradványok határozását Dr. Solti Béla végzi. A begyűjtött parlagisas-tollminták genetikai vizsgálatát a Szent István Egyetem Állatorvostudományi Karán végezte Vili Nóra, Kovács Szilvia és Szabó Krisztián. Az elpusztult madarakat az Országos Állategészségügyi Intézetben vizsgálták meg (Dr. Erdélyi Károly és mtsai). A sérült madarak kezelését a Fővárosi Állat- és Növénykert (Dr. Molnár Viktor és Dr. Sós Endre), a Jászberényi Állatkert (Dr. Bakonyi László és Dr. Kertész Ottó) és a Hortobágyi Madárkórház (Dr. Déri János) állatorvosai végezték. A nem elengedhető madarak megfelelő elhelyezése a HNPI górési ragadozómadár-telepén Kis Róbert segítségével történik. Köszönjük továbbá szlovákiai (Jozef Chavko, Stefan Danko és Mihók József), ausztriai (Wichmann Gábor és Matthias Schmidt), cseh (David Horal), romániai (Daróczy Szilárd) és szerbiai (Nikola Stoinic, Milan Ruzic és Szekeres Ottó) kollégáinknak a közös kárpat-medencei parlagisas-védelmi munkában végzett tevékenységét.

„Falco” a mérgező és tetemkereső kutya egyik első éles bevetése során 12 barna rétihéja, 1 egerészölyv, 4 róka és a csaliként használt mérgezett tojások mellett 3 kerecsensólyom elásott tetemét is megtalálta (fotó: Deák Gábor)

„Falco” the poison- and carcass-searching dog found 12 marsh harriers, 1 buzzard, 4 foxes, poisoned baits (eggs) and 3 saker falcons underground in its first field survey

WEBOLDALAK

További információk a Helicon Life+ projektről és a fajvédelmi programról:

www.parlagisas.hu

A műholdas nyomkövetővel ellátott madarak mozgása mektekinthető:

www.satellitetracking.eu

ANNUAL REPORT OF THE HUNGARIAN IMPERIAL EAGLE AND ANTI-POISONING WORKING GROUPS – 2013

The total Hungarian population of Eastern imperial eagles (*Aquila heliaca*) is estimated between 155 and 165 breeding pairs in 2013. 151 territorial pairs were observed, and out of the 147 nesting pairs 135 pairs laid eggs. All together at least 154 juveniles fledged of which 96 have been ringed. In 2013 12 dead or injured birds were found because of the following reasons: intentional predator poisoning (5 dead and 5 repatriated specimens), collision with electric wire (1 dead specimen), accidental lead poisoning (1 dead specimen). The 29 detected illegal poisoning cases affected all together 23 strictly protected and 68 protected bird specimens in 2013, so it is still the most significant threat to several iconic raptor species in Hungary.

In the frame of the HELICON LIFE+ project (2012-2016) several actions have been executed to decrease significantly the extremely high prevalence of illegal poisoning activities in Hungary. Among others a new poison- and carcass searching dog unit started to operate, 4 threatened nests were guarded and many forums were held to inform key stakeholders like hunters (see details at www.imperialeagle.hu).

Ten juvenile, three 2nd calendar year and two adult birds have been fitted with satellite transmitter, and seven more immature birds (tagged in 2011 and 2012) were also followed. Fortunately 19 of the 22 followed birds survived till 2014. Five juveniles were also fitted with satellite transmitters in Macedonia in cooperation with Aquila Foundation. The route and fate of the tagged birds can be followed at www.satellitetracking.eu.

A Kékvércse-védelmi Munkacsoport 2013. évi beszámolója

Palatitz Péter, Solt Szabolcs*, Horváth Éva, Fehérvári Péter, Kotymán László és Piross Imre Sándor

*Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME)
H-1121, Budapest, Költő u. 21.
E-mail: solt.szabolcs@mme.hu

ORSZÁGOS ADATSOROK

Az MME Kékvércse-védelmi Munkacsoportja által végzett széleskörű állományfelmérés során 2013-ban mintegy 3500 költőládát ellenőriztünk. Rekord számú, összesen 1146 kék vércse (*Falco vespertinus*) pár kezdett költésbe, ennek alapján az országos állományt 1200–1300 párra becsüljük. Ez azt jelenti, hogy a 2006-ban indult országos műfészek kihelyezések óta megkétszereződött az ismert kék vércse párok száma

2013-ban hazánkban összesen mintegy 740 fiókát és 11 kifejlett madarat gyűrtünk meg ornitológiai gyűrűvel és egyedi színes gyűrűs kombinációval.

A vonulás előtti gyülekezés Magyarországon 2013. szeptember 11-én érte el csúcspontját, összesen 30 éjszakázó helyen 5132 kék vércsét számoltunk (2. ábra). A következő hétre a madarak egy része

Nemzeti Park Igazgatóság / National Park Directorate	Ismert fogláló pár/ Observed occupying pair
BNP	170
DINP	25
KNP	174
KMNP	413
HNP	364
Összesen / Total	1146

1 táblázat A kék vércse fogláló párok megoszlása Magyarországon 2013-ban*; Table 1. Distribution of Red-footed falcon occupying pairs in Hungary, 2013

* Forrás: Magyar kékvércse-védelmi munkacsoport (2013) A felhasznált adatok a munkacsoport tagjainak biotikai adatbázisából származnak: BNPI, DINPI, HNPI, KMNPI, KNPI és MME. A beérkezett adatok egységesen kizárólag ezen térbeli információt tartalmazzák.

Fiatal kék vércse
(fotó: Szász László)
Juvenile Red-footed Falcon

már a romániai partiumi gyülekezőkre helyeződött át, ekkor volt a Kárpát-medencében összességében a legtöbb kék vércse, 31 helyen 7696 példány.

A MINTATERÜLETEN FOLYÓ KUTATÁSOK

Költési siker

A tavasz az egész országban későn és nehezen indult, sőt gyakorlatilag elmaradt. A márciusi csapadék egy része hó formájában érkezett, és az ország síkvidéki területein is átmenetileg összefüggő hótakaró alakult ki, melynek vastagsága jellemzően 11–20 cm között volt (2. kép).

Olyan sok eső és hó hullott január és április között, hogy megdőlt a 110 éves csapadékrekord. A legszárazabb délkeleti területeken is több mint 90 milliméterrel több volt a hó és az eső a sokévi átlagnál. A legcsapadékosabb helyeken több mint 200 milliméter eső és hó hullott. Az egymást követő ciklonok, majd az enyhülés miatt szerte az országban 158 000 hektárt öntött el a belvíz. Ez Csongrád megyében volt a legnagyobb probléma, ahol több mint 30 000 hektárt borított belvíz (3. kép). Április végéig kiterjedt belvízfoltok tarkították a tájat, és a május is csak átmenetileg hozott javulást.

A korán fészkelésbe kezdő fajok mind megsínyleték ezt az időszakot, a legtöbb vörös vércse (*Falco tinnunculus*), erdei fülesbagoly (*Asio otus*), sőt csó-

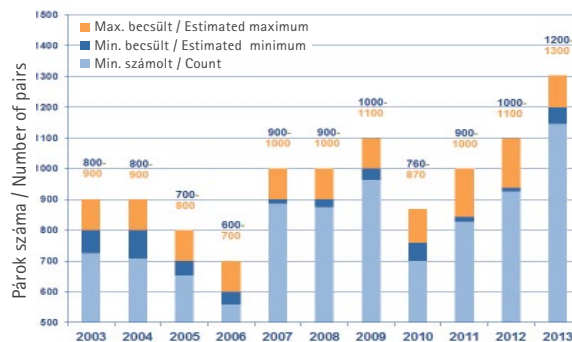
ka (*Corvus monedula*) költése is meghiúsult a mintaterületen. A mesterséges fészkekben alig maradt lakó, így amikor a kék vércsék megérkeztek, eddig soha nem látott fészekkinálat várta őket. Ennek megfelelően be is lakták a pusztát. Minden eddiginél több fészkelő pár foglalt helyet és kezdett költésbe. A Csanádi-pusztákon összesen 147 pár, a Vásárhelyi-pusztán pedig további 184 pár kék vércse foglalt fészket. A vizek levonulását követően, a madarak rendszeresen hordtak mezei pockot is a fészkekbe.

A június egymást váltó, hűvös, szeles és intenzív esőket hozó frontok jegyében telt el a pusztában, ellentétben az ország más területeivel, ahol a felmelegedés volt jellemző (4. kép). A hőmérséklet tartósan 20 °C alatt maradt, a rovarok elbújtak, megkezdődött a koplalás. A párok közel 50%-ának ment tönkre az első költése, volt olyan telep, ahol mindössze két pár bírta a zord körülményeket. 11 esetben tapasztaltuk, hogy pótköltésbe kezdtek a szülők, vagy együtt maradó madarak, vagy új párt kereső elszántabbak.

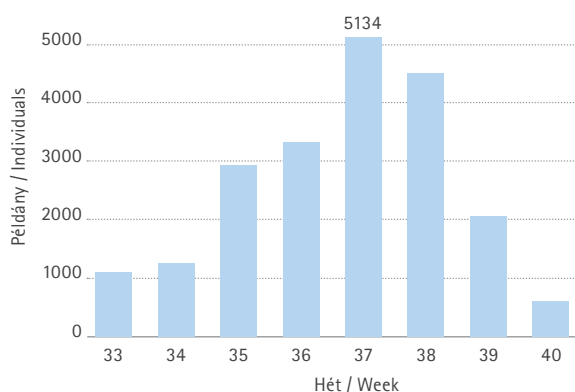
Júliusban javult csak érdemben a helyzet, sőt ekkor aztán átfordult a mérleg, és a pusztára is rászakadt a nyár. Augusztus végéig 68 igazi nyári napot jegyeztek fel az országban (25 fokkal magasabb maximum), és a szokásos 18 hőségnap helyett 32 volt ebben az időszakban (amikor a legmagasabb hőmérséklet legalább 30 °C). Ez ismét megterhelő volt, nemcsak embernek, de a madaraknak is. Az augusztusi átlagérték 2 fokkal volt

2. kép: Hó március második felében (fotó: Solt Szabolcs)
Snow cover in the second half of March, 2013

1. ábra A kék vércse állományfelmérések eredményei 2003-2013 között Magyarországon*
Figure 1. Red-footed Falcon breeding population in Hungary between 2003 and 2013

2. ábra A szinkron napokon számolt összes kék vércse egyedszám változása Magyarországon, 2013-ban
Figure 2. Synchronised daily observation data of roosting Red-footed falcons in Hungary, 2013

* Forrás: Magyar kékvércse-védelmi munkacsoport (2013)
A felhasznált adatok a munkacsoport tagjainak biotikai adatbázisából származnak: BNPI, DINPI, HNPI, KMNPI, KNPI és MME

3. kép: Víz alatt a pusztá a mintaterületen (fotó: Solt Szabolcs)
The grassland habitats of the study sites was covered by water

4. kép: A nem éppen napfényes június... (fotó: Solt Szabolcs)
The severe weather in June, 2013

magasabb a normálnál, az általános egy helyett nyolc olyan nap volt, amikor a hőmérsékleti maximum elérte vagy meghaladta a 35 fokot (forró nap), ezzel a 2013 augusztusa a hetedik legmelegebbnek számít 1901 óta.

Nagy különbségeket figyelhettünk meg a költési siker tekintetében az egyes telepek között. Míg az egyik műfészek-telepen költő kék vércsénk többsége – az időben költésbe kezdő párok közül is – sikeresen repítette ki fiókáit, egy másik telepen a júniusi hidegnek köszönhetően végül mindössze egyetlen pár (lásd alább: Uraság nevű hím madarunk) tudta volt eredményes, négy fiókájuk hagyta el a fészket július közepén. Az utóbb említett műfészek-telep sikerességi mutatóin aztán javítottak azok a párok, amelyek első tönkrement költésük után júliusban pótköltésbe kezdtek. A varjútelepek egyikén pedig a kilencott lakó párnak végül egyetlen fiókája sem repült ki.

Az átlagosnál későbbi tojásrakásnak és a fiókák fejlődésében tapasztalt lemaradásnak köszönhetően, a kirepülés és ezzel együtt a gyűrűzés is alaposan elhúzódott. Az utolsó fiókákat augusztus közepén gyűrűztük.

Az ismert költéseknek alig több mint fele volt sikeres 2013-ban (3. ábra). Ezzel együtt 5 tojásos, majd 5 fiókát repítő párt is ismertünk, és több esetben tapasztaltuk, hogy az 1 tojásos fészkaljából is kirepült a fióka. Utóbbi a korábbi években gyakorlatilag ismeretlen jelenség volt. A korábbi LIFE program kezdete óta az eltérően alakuló időjárási és

táplálékviszonyok mellett 2006-ban és 2010-ben tapasztaltunk még ennél is gyengébb költési sikerességet, amikor a hasonlóan szélsőséges időjárás a költések kimenetelére nézve markáns hatással volt. Nem csak a sikeres párok aránya, de azok átlagos fiókaszáma is változó, és jól jellemzi az adott évet. A 2007–2009 között, majd 2011-ben és 2012-ben a kék vércse párok 62–75%-a átlagosan 3, vagy akár 3,2 fiókát nevelt.

2013-ban a hűvös, csapadékos nyárelő a 2010-hez hasonló eredményt hozott, sőt a fészkelési kísérletek nem egész 55%-a volt csak sikeres és 2,3 repített fióka / sikeres fészkek volt a vizsgált állományra jellemző költési eredmény. Egy kedvezőtlen időjárású év tehát még kezdetben jól induló táplálékellátottság mellett is jelentős mértékben korlátozhatja a fészkelő párok sikerét (3. ábra).

2013-ban ugyan országosan és lokálisan is rekordokat döntögetett a költésbe kezdő kék vércse párok száma, ennek ellenére alacsony volt a sikeresen költő párok száma.

ÉRDEKES MEGFIGYELÉSEK

A Vásárhelyi-pusztán, de a Csanádi-háton is egy-egy fészkaljban talákoztunk a többi, normális méretű mellett meglepően kis méretű vércsetojással (15. kép). Ezekből a későbbiekben nem kelt fióka. A fészkaljak fejlődési üteme elmaradt az átlagostól, egy kirepülő korú (25 napos) fióka akár egy hét elmaradást is mutatott a kedvező években tapasztalhatókhöz viszonyítva (7. kép).

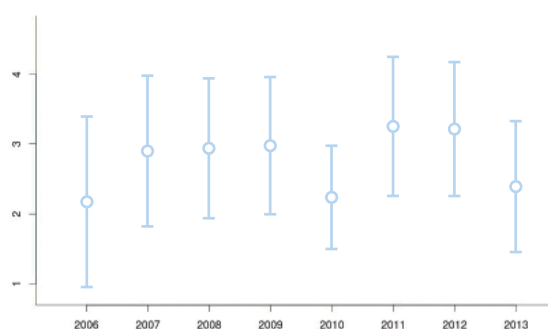
5. kép: A pockok leendő réme (fotó: Solt Szabolcs)
The future monster of voles

A Csanádi-pusztákon, egy öt fiókás fészkalj is felcseperedett, és sikeresen ki is repültek a fiókák (6. kép).

Sajnos az idén ismét találkozhattunk a nyestek kártételével. A Vásárhelyi-pusztán otthonra talált egyik szoliter pár fiókait nem sokkal kirepülés előtt érte a támadás (9. kép).

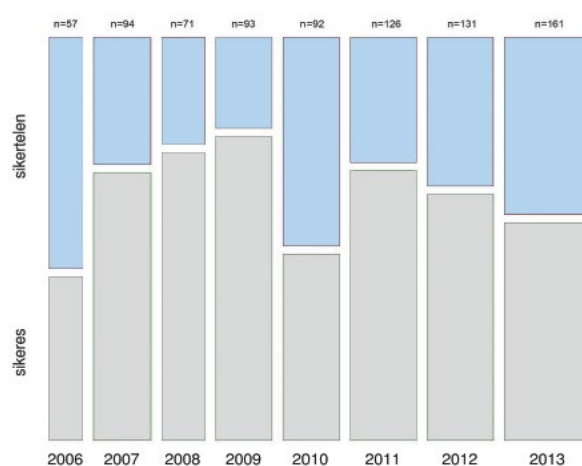
A szülőmadarak színes gyűrűs azonosítása során néhány régi ismerős is előkerült így például „Gubanc”, a 10 évnél biztosan öregebb hím (8. kép), vagy „Jolánka”, amelyet 2008-ban kifejlett szülőként jelöltek, és azóta is rendszeresen visszatér. 2013-ban egy szintén régről ismert madarat, „Fabót” választotta párnak. A legfiatalabb műfészektelep egyik vezéregyénisége „Uraság” is ismét megjelent a kutatási területen, és annak ellenére sikeres költést tudhatott magáénak, hogy a korai kezdők között indult, sőt körülötte minden pár költése tönkrement az első időszakban.

Megfigyeltünk egy hímeket, a 2008-ban jelölt, „Lüke” nevű madarunkat, amint egykori szülőhelyén három(!) tojónak udvarol párhuzamosan, párzást is dokumentáltunk több alkalommal. Mindegyik „kislányt” etette is, mindhárom tojót rakott is tojást, de csak két fészkaljból kelt fióka. A hím pedig mindkét helyen besegített a kotlásba, majd végül az egyik fészkalj fiókait egy korábban gyűrűzött hím nevelte, a másikat pedig maga „Lüke”.

4. ábra A sikeres párok átlagos repített fiókaszáma a mintaterületen *Figure 4. Mean number of fledged juveniles by successful nests of the study area HUKM10004*

Forrás: Kotymán László (KMNPI), Solt Szabolcs és mtsai (MME Kékvércse-védelmi kutatócsoport)

3. ábra A sikeres fészkek aránya a kutatási területen 2006-2013 között *Figure 3. Proportion of successful nests in the study area (HUKM10004)*

*Forrás: Kotymán László (KMNPI), Solt Szabolcs és mtsai (MME Kékvércse-védelmi kutatócsoport)

6. kép: Öt fiókás fészekaljából igen kevés volt 2013-ban (fotó: Solt Szabolcs)
Having five Red-footed Falcon chicks in one nest was rare in 2013.

7. kép: Kirepülés előtt álló, 25 napos fiókák fejlettsége közötti különbség „jó évben” (balra, 2009-ből) és „rossz évben” (jobbra, 2013-ból). (fotó: Solt Szabolcs)
The body and plumage growth difference between fledglings of 25 days old in a „good year” (left, from 2009) and in a „bad year” (right, from 2013)

PÁLYÁZATAINK ÉS ELŐREHALADÁSAIK

„A kék vércse védelme a Kárpát-medencében” (LIFE11/NAT/HU/000926) elnevezésű program megvalósítása során több olyan téma került terítékre, amely a korábbi tapasztalatok továbbgondolásából származott:

Szörmés ragadozók okozta predáció megelőzése – első lépcső

A nyestek által okozott károk megelőzését célzó akció a Szegedi Vadasparkkal közösen indított zárt téri vizsgálatokkal kezdődött el (10. kép). Felállítottunk 3 mobil kifutót és kidolgoztuk a végrehajtásra kerülő kísérlet protokollját. A vizsgálatok során a leghatékonyabb, terepi körülmények között is alkalmazható nyestriasztási módszerek kiválasztására törekszünk. A legfőbb szándékunk nem a nyestek (*Martes martes*) teljes eltüntetése egy adott

területről, hanem a leghatékonyabb kármegelőzési módszer kifejlesztése közvetlenül a vércsetelepeken. A zárt kertés vizsgálatok során hat féle riasztási módszer kerül tesztelésre: geraniol hatóanyagot tartalmazó riasztó spray, emberi haj, emberi vizelet, ultrahangos riasztó készülék, vibrációs riasztó készülék, mechanikai akadályok. Remélhetőleg a fenti megoldások közül valamelyik alkalmas lehet majd a mindennapi terepi munkában a nyestfélék kolóniáktól, illetve szoliter párok fészektől való távoltartására. A tesztek 2014 év végére hoznak majd közölhető eredményeket.

Vetési varjú-telepek kialakulásának segítése – varjak megtartása kedvező élőhelyeken

A korábbi években „kicsiben” kipróbált ötlet alapján a helyi önkormányzatok zöldhulladékainak felhasználásaként fészeképítésre alkalmas méretű gallyakat helyeztünk ki a pusztában néhány éve létező varjútelep mellé (11. kép). A kezelés azon a feltételezésen alapul, hogy a nyílt síkvidéki területeken a varjúkolónia tavaszi kiépítésekor a megfelelő mennyiségű gally nem áll rendelkezésre, ezzel limitálja a fészkek és vélhetően a fészkelő párok számát is.

A gyakorlati tapasztalatok szerint a madarak akár egy pótkocsinyi mennyiségű rőzsét is előszeretettel használnak fel a tavaszi időszakban, így arra alkalmas helyen elősegíthető egy telep gyorsabb megerősödése, és reményeink szerint annak az adott helyen való megtartása is. Ez a megközelítés egyrészt alkalmas lehet helyi szinten a varjak je-

8 kép: Az idén is megfigyelt 10 évnél öregebb kék vércse hím „Gubanc”, 2006-os jelölésekor (fotó: Solt Szabolcs)
The min. 10 years old male Red-footed falcon, named "Gubanc" pictured at the capture and marking in 2006. This bird was recorded to breed in 2013 at the study site.

9. kép: Nyest predáció (fotó: Solt Szabolcs)
Signs of Pine marten predation

lenléte miatti konfliktusok kezelésére, másrészt segíthet olyan helyen megőrizni egy telepet, ahol a többi fészekfoglalónak is alkalmas táplálkozó-területek veszik azt körbe, és kevésbé kell a mezőgazdálkodók ellenérzéseivel küzdeni. A 2013 tavasza nem kedvezett ennek a próbálkozásunknak sem, viszonylag későn sikerült az előkészített szállítmányt célba juttatni, ennek ellenére egyértelműen nagy tetszést aratott a madarak körében. A közértávon önkormányzati együttműködéssel ez a kezdeményezés arra is alkalmas lehet, hogy egy-egy telep fennmaradását segítse. Kedvező esetben pedig regionálisan elszívhatja akár a településeken fészkelő párok egy részét is, csökkentve a vetési varjakkal kapcsolatos legkritikusabb feszültségforrást.

A hajdani kisparcellás gazdálkodás felélesztése – újrhangszerelve

A Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatósággal együttműködve a Vásárhelyi-pusztán olyan kísérleti parcellákon vizsgáljuk a vércsék és más rovarévő madarak számára kedvező táplálékbázis alakulását, amelyek leginkább a nagyteljesítményű mezőgazdasági gépek korát megelőző időszak kisparcellás művelési formáját idézik. A gabona, évelő rozs és lucerna vetéseket a parcellák közötti ugarsávok és aratatlan sávok osztják fel (12. kép).

Újrarendelt legeltetés a Hevesi-síkon

A projekt Hevesi-síkon kijelölt célterületén, a Hamva-járásban egy, a területről több mint huszonöt éve eltűnt legeltetéses állattartás felélesztését szeretnénk megvalósítani (13. kép).

10. kép: Nyest kifutó és lakója a Szegedi vadsparkban (fotó: Solt Szabolcs)
Cage to study the Marten behaviour in the Szeged Zoo and one of the studied animals.

11. kép: Varjaknak kihelyezett és a nyomon követés céljából befestett gallykupacok a Vásárhelyi-pusztán (fotó: Solt Szabolcs)
Colour-marked wood sticks placed near the Rook colony in the study site to stimulate the nest building.

12. kép: A hagyományos kisparcellás szántóföldi gazdálkodás kísérleti területe a projekt keretében a Vársárhelyi-pusztán (©Google earth)

Traditional small parcels in the framework of the farming experiment of the project.

Első lépésben a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság több mint száz szürke marhával kezdte meg a kijelölt 400 hektáros terület kezelését, amit a következő években újabb állatokkal, illetve a szaporulattal folyamatosan fognal bővíteni, amíg a legoptimálisabb állatlétszámot el nem éri.

Mindezek mellett a régióban további műfészek-telepek kialakításával igyekszünk elősegíteni a helyi kékvércse-állomány erősödését.

Szlovákia – a huszonnegyedik óra percei

Szlovákia délnyugati részén, a Pozsonyi-medencében 2013-ban mindössze 1 fészkelő párról tudtunk, közel a magyar határhoz (15. kép). A LIFE programban részt vevő szlovák kollégák védelmi intézkedéseinek köszönhetően szerencsére ez a pár sikeres volt, négy fiókat rejtett.

Az áram ára

Munkacsoportunk a Dél-Alföld területén illetékes, hálózati engedélyes áramszolgáltatóval (EDF DÉMÁSZ Hálózati Elosztó Kft.) együttműködve kidolgozott és benyújtott két, a hazai minőség szerint legmagasabb prioritású (madarakra legveszélyesebb) régiók közép feszültségű oszlophálózatának átalakítását célzó programot. Ezeket 2012-ben támogatásra érdemesnek találta az NFÜ, így a KEOP-7.3.1.2/09-11-2011-0001 és a KEOP-7.3.1.2/09-11-2011-0002 azonosító kóddal 2012. július 1-én elindult a két projekt előkészítési időszaka, melynek keretében a részletes megvalósíthatósági tanulmányok kidolgozására, és a konkrét beavatkozások tervezésére került sor. Az összesen 27,7 MFt költségvetéssel megvalósult előkészítési időszakot követően, melynek eredményeként a tényleges beruházások a megvalósítási pályázat keretében elindulhattak volna, a DHE 2013. január 25-én kelt levele alapján sajnálattal vettük tudomásul, hogy az EDF DÉMÁSZ Hálózati Elosztó Kft. nem tudja

13. kép: Projekt tábla a kísérleti legeltetéssel kezelt Hamva-járásban, a Hevesi síkon (forrás: falcoproject.eu)

Project board at Hamva-járás, Heves-plain where the experimental grazing treatment of the project takes place.

vállalni a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesülettel közös finanszírozású KEOP projektek kötelező áramszolgáltatói önrészét. Az MME az előkészítési projekteken vállalt tevékenységeknek (műszaki és pénzügyi tervezés, szükséges tanulmányok elkészítése) az elvárt tartalomnak megfelelően eleget tett, de az áramszolgáltató elállása miatt a pályázató a támogatási szerződéseket a Ptk. 312§ szerint, egyik félnek sem felróható okból ellehetetlenültnek tekintette, melynek következménye a Ptk. 319§ (2) bekezdése szerinti megszüntetés.

Sajnos ha nem változik gyökeresen a gazdasági környezet akkor erre a két megyére kiterjedő, madárvédelmi szempontból kritikus régió esetében a közeljövőre nézve elbúcsúzzhatunk a nagyléptékű közép feszültségű elektromos hálózatokon végzett madárvédelmi beruházásoktól.

KÖSZÖNETNYÍLVÁNÍTÁS

Köszönjük az alább felsorolt személyeknek a fajvédelmi programban évek óta végzett áldozatos munkát! Ágoston Attila, Barabás Lilla dr., Bánfi Péter, Bagyura János, Balázs István, Balogh Gábor, Barcánfalvi Péter, Barna Krisztián, Bártol István, Bíró Csaba, Borbáth Péter, Boruzs András, Borza Sándor, Böde Ágnes, Bránya Krisztián, Czifrák Gábor, Csáki Imre, Daróczi Szilárd, Engi László, Erdélyi Károly dr., Erdős Sarolta, Fajka Diána, Fatér Imre, Ferencz Attila, Firmánszky Gábor, Forgách Balázs, Gál Lajos, Gergely József, Gulyás András, Halmos Gergő dr., Halpern Bálint, Haraszthy László, Harsányi Dezső, Hoffmann Károly, Horváth Anett, Horváth Tibor, Juhász Tibor, Katona József, Kepes Zsolt, Kiss Anita, Kiss Ádám, Kiss Róbert, Kleszó András, Kókai Károly dr., Kotymán László, Kovács

Sándor, Kovács-Hoszttyánszki Anikó, K. Szabó Attila, Lázár Bence, Lengyel Tibor, Lóránt Miklós, Marik Pál, Mészáros Csaba, Molnár László, Nagy Attila, Nagy Károly, Nagy Tamás, Németh Ákos, Orbán Zoltán, Őze Péter, Pataki Zsolt, Paulikovics Ildikó, Pál Szabó Ferenc, Pigniczki Csaba, Németh Tamás, Pompola Krisztián, Puskás László, Sasvári János, Sági Tamás, Seres Nándor, Simay Gábor, Soltész Zoltán, Spakovszky Péter, Szalai Gábor, Szász F. László Szekeres Ottó, Szelényi Balázs, Széles Tamás, Széles Zsaklin, Széll Antall, Szilágyi Attila, Szitta Tamás, Tar János, Tihanyi Gábor, Tokody Béla dr., Tóth Imre, Tóth László, Tögye János, Török Hunor, Török Sándor, Udvardy Ferenc, Utassy Tibor, Ujfalusi Sándor, Vadász Csaba, Vajda Zoltán, Váczi Miklós, Vasas András, Végvári Zsolt dr., Vidra Tamás, Vincze Tibor, Viszló Levente, Zalai Tamás

További információk a projektről és a fajvédelmi programról a www.falcoproject.eu honlapon olvashatóak.

A 'kék vércse védelme a Kárpát-medencében' (LIFE11 NAT/HU/000926) programot az Európai Unió LIFE alapja támogatja.

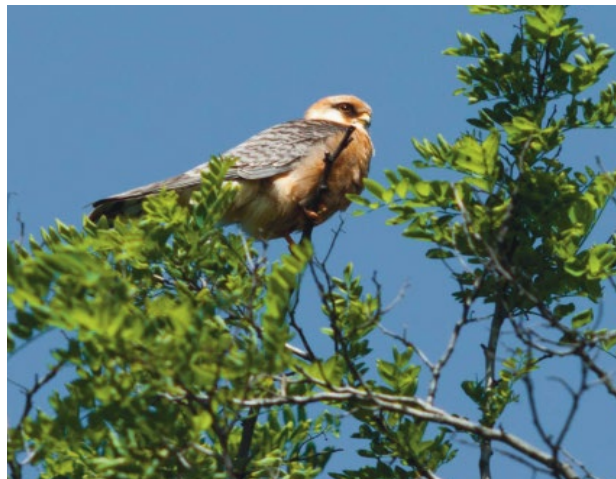

REPORT SUMMARY OF BIRDLIFE HUNGARY RED-FOOTED FALCON CONSERVATION WORKING GROUP 2013

In 2013 we registered 1146 breeding attempts of Red-footed Falcons (*Falco vespertinus*) in Hungary. We estimated the breeding population to 1200–1300 pairs. We carried out autumn weekly roost site surveys from August to early October and in the second week of September we counted more than 5100 individuals at 30 night roosts.

We experienced the most stochastic weather of the last decades in the study area HUKM10004, most probably causing the low success rate of breeding attempts (55%, n=184) and the relatively low breeding success (2,3 nestlings / successful nest). For more details on the current project activities visit: <http://falcoproject.eu>

The REDFOOT project LIFE11/NAT/HU/000926 is supported by the European Union's LIFE-Nature Fund.

15. kép: Az utolsó ismert költésben lévő kék vércse tojó Szlovákiában 2013-ban (fotó: Jozef Chavko/RPS) *The last known breeding female Red-footed Falcon in Slovakia, in 2013*

15. kép: Érdekes jelenség; a többinél jóval kisebb vércsetojás (fotó: Solt Szabolcs)

Interesting observation; one smaller falcon egg in the nest compared to the others.

Frissen kirepült fióka a Kiskunságban (fotó: Szász László)
Freshly fledged juvenile in Kiskunság

A Kerecsensólyom- védelmi Munkacsoport 2013. évi beszámolója

Bagyura János*, Fidlóczky József, Szitta Tamás,
Prommer Mátyás, Tihanyi Gábor, Zalai Tamás, Balázs István,
Váczi Miklós, Viszló Levente, Klébert Antal, Haraszthy László,
Tóth Imre, Török Hunor Attila, Demeter Iván, Serfőző József,
Pigniczki Csaba, Kazi Róbert, Kovács László, Nagy Lajos

*Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
1121 Költő u. 21. E-mail: bagyura.janos@mme.hu

Kerecsensólyom (fotó: Kovács András)
Saker Falcon

ORSZÁGOS MONITORING TEVÉKENYSÉG

A kerecsensólyom (*Falco cherrug*) védelmi tevékenységünk 2013-ban elsősorban a „kerecsensólyom védelme ÉK-Bulgáriában, Magyarországon, Romániában és Szlovákiában” c. program keretében folytatódott (LIFE09/NAT/HU/000384).

Ebben a pályázatban nem szerepel az országos monitoring tevékenység, de az előző Life program (After Life) folytatásaként kötelezettséget vállaltunk a monitoring folytatására, ezért az előző évtizedekben megszokott módon folytattuk azt.

Kora tavasszal a programban résztvevő kollégákkal közösen, országos állományfelmérést végeztünk. Március elején a kerecsensólymok kotlási időszakának kezdetén az átlagostól hidegebb idő volt és nagy hó esett, aminek hatására számos pár költése meghiúsult. Nem közvetlenül a hideg miatt mentek tönkre a költések, hanem az időjárás okozta táplálékhiány miatt. A vonuló madarak nem érkeztek meg a szokott időben, a viharzónákat elkerülték és a nagy hó miatt kisemlősökre sem volt lehetőségük vadászni. A hím sólymok nem tudtak elegendő zsákmányt vinni a kotló tojóknak, ezért azok is elhagyták a fészket – vadászni mentek – és közben kihültek, bezáptak a tojások. Ezt követően pótköltést és késői költéseket is tapasztaltunk. A terepi megfigyeléseket a jeladóval felszerelt hím kerecsensólymok adataiból is ellenőrizni tudtuk. A jeladózás 2013-tól jellemzően az öreg, revírben lévő madarakra irányul, és elsősorban a szélerőművek hatásának vizsgálatát segíti. Az adatgyűjtés folyamatban van, a kiértékelés később történik meg. Az előzetes vizsgálatok alapján a nagy szélerőművek elsődleges hatása a kerecsenekre az élőhelyvesztés, a kisebb parkok esetében pedig az ütközés veszélye nő meg.

KÖLTÉSI EREDMÉNYEK 2013-BAN

Országosan 143 fészket foglaló párt sikerült felderíteni, ez 21 párral kevesebb, mint 2012-ben. Két revírben a konkrét fészkek ismerete nélkül közvetlenül a kirepülés után egy-egy fiatal kerecsensólymot figyeltünk meg (2x1). Nem tudjuk pontosan, hogy milyen típusú fészkekből repültek ki, ezért ezek az adatok nem szerepelnek a fészkekkel kapcsolatos táblázatokban, de az összesített költési eredményekben igen.

Különböző okból, de elsősorban a kedvezőtlen időjárás miatt 78 pár költése meghiúsult.

Sikeresen költött 65 pár és összesen 149 fiatal repült ki.

Fészkenkénti eloszlásuk:

13x1, 24x2, 24x3, 4x4,

Az eredményes párok átlagos költési sikere:

2,29 fióka / fészek volt.

Az átlagos költési siker:

2,29 fióka / fészek volt.

Összesen 98 fiókat gyűrtünk fészkekben.

Az országos állományt 253–255 párba becsüljük.

SÉRÜLT KERECSENSÓLYMOK GONDOZÁSA, REPATRIÁCIÓ

2013-ban összesen 10 kerecsensólyom került kézre: mérgezésről elpusztulva 4, autó ütötte el 1, vezetőknél ütközött 1, ismeretlen okból 4 példány.

	Ismert revírek száma / <i>Known eyries</i>	Fészket fogláló párok száma / <i>Number of pairs occupying nests</i>	Sikertelen költések száma / <i>Number of failed breeding</i>	Sikeres költőpárok száma / <i>Number of successful breeding</i>	Kirepült fiatalok száma / <i>Number of fledged juveniles</i>
2013					
Aggteleki Nemzeti Park Ig.	7	6	1	5	15
Balaton-felvidéki Nemzeti Park Ig.	3	1	0	1	2
Bükki Nemzeti Park Ig.	45	26	18	8	21
Duna-Ipoly Nemzeti Park Ig.	29	20	13	7	13
Duna-Dráva Nemzeti Park Ig.	10	2	1	1	1
Fertő-Hanság Nemzeti Park Ig.	10	7	6	1	1
Hortobágyi Nemzeti Park Ig.	105	49	23	26	63
Kiskunsági Nemzeti Park Ig.	19	9	5	4	9
Körös-Maros Nemzeti Park Ig.	25	23	11	12	24
Őrségi Nemzeti Park Ig.	0	0	0	0	0
Összesen:	253	143	78	65	149

1. táblázatkeresensúlyom költési eredmények eloszlása nemzeti park igazgatóságok szerint. *Breeding results per national park*

2013	Műfészkek / <i>Artificial nest</i>	Természetes fészkek / <i>Natural nest</i>	Összesen / <i>Total</i>
Fán / <i>On tree</i>	15	6	21
Nagyfeszültségű oszlopon / <i>On pylon</i>	53	2	55
Sziklán / <i>On cliff</i>	0	0	0
Összesen / <i>Total</i>	68 89,47%	8 10,53%	76 100%

Fészkeképítő faj / <i>Species building the nest</i>	Fán / <i>Tree</i>	Nagyfeszültségű oszlopon / <i>Pylon</i>
Egerészölyv (<i>Buteo buteo</i>)	3	0
Rétisas (<i>Hieraeetus albicilla</i>)	1	0
Parlagi sas (<i>Aquila heliaca</i>)	2	0
Holló (<i>Corvus corax</i>)		2
Dolmányos varjú (<i>Corvus corone cornix</i>)	0	0
Összesen / <i>Total</i>	6	2

2. táblázat Az elfoglalt fészektípusok megoszlása 2013-ban
Number of occupied nests per nest type in 2013

3. táblázat Természetes fészekfoglalások megoszlása 2013-ban
Occupied natural nests per type of location in 2013

Fészek-típusok / <i>Nest type</i>	Műfészkek / <i>Artificial nest</i> (152 költés / 152 breeding)				Természetes fészkek / <i>Natural nest</i> (12 költés / 12 breeding)				Összesen / <i>Total</i> (164 költés / 164 breeding)			
	+	-	Kirepült fiatalok száma / <i>Number of fledged juveniles</i>	Kirepült fiatalok átlaga / <i>Average number of fledged chicks</i>	+	-	Kirepült fiatalok száma / <i>Number of fledged juveniles</i>	Kirepült fiatalok átlaga / <i>Average number of fledged chicks</i>	+	-	Kirepült fiatalok száma / <i>Number of fledged juveniles</i>	Kirepült fiatalok átlaga / <i>Average number of fledged chicks</i>
Fán / <i>Tree</i>	4	11	7	1,75	4	2	9	2,25	8	13	16	2,00
Nagy-feszültségű oszlopon / <i>Pylon</i>	53	65	125	2,35	2	0	6	3,00	55	65	131	2,38
Sziklán / <i>Cliff</i>	0	0	0	0	0	0	0	0			0	0
Összesen / <i>Total</i>	57	76	132	2,31	6	2	15	2,50	63	78	147	2,33

4. táblázat A sikeres (+) és sikertelen (-) fészkelések megoszlása fészektípusok szerint. 2013-ban.
Successful (+) and failed (-) breeding per type of the nest in 2013

Fán, műfészkekben / <i>Tree, artificial nest</i>	
Kotlási időben extrém időjárás miatt / <i>Due to extreme weather condition during incubation period</i>	8
Fiókás korban, feltehetőleg nyest okozta kártétel / <i>Chicks killed by stone marten (Martes foina)</i>	1
Fiókás korban, ismeretlen okból / <i>Unknown, after hatching</i>	2
Fán, természetes fészkekben / <i>Tree, natural nest</i>	
Egerészölyv fészkekben, kotlási időben, extrém időjárás / <i>Due to extreme weather condition during incubation period in Buzzard nest</i>	1
Parlagi sas fészkekben, kotlási időben, extrém időjárás / <i>Due to extreme weather condition during incubation period in Imperial Eagle nest</i>	1
Nagyfeszültségű oszlopon, műfészkekben / <i>In artificial nest on pylon</i>	
Kotlási időben, ismeretlen okból / <i>Unknown, incubation period</i>	5
Kotlási időben, extrém időjárás / <i>Due to extreme weather condition during incubation period</i>	49
Fiókás korban, ismeretlen okból / <i>Unknown, after hatching</i>	4
Fiókás korban, kiesett a fészekből ismeretlen okból / <i>Chick fallen from nest by unknown reason</i>	1
Kotlási időben, terméketlenek voltak a tojások / <i>Infertile eggs</i>	1
Kotlási időben, a hím kerecsensólyom mérgezésből elpusztult / <i>Adult male was poisoned during the incubation period</i>	1
Ismeretlen időszakban, ismeretlen okból / <i>Unknown, unknown period</i>	3
Kotlási időben, erdészeti zavarás miatt / <i>Forestry work around the nest in incubation period</i>	1
Nagyfeszültségű oszlopon, természetes fészkekben / <i>Pylon, natural nest</i>	0
Összesen / <i>Total</i> :	78

5. táblázat A sikertelen költések okai 2013-ban / *Reasons of failed breeding in 2013*

Mérgezésből elpusztult ragadozó madarak (3 pld. barna rétihéja, 1 pld. egerészölyv és 1 pld. kerecsensólyom) (fotó: Bagyura János) *Poisoned birds of prey (3 Marsh Harriers, 1 Common Buzzard and 1 Saker Falcon)*

Mérgezésből elpusztulva

2013. 04. 11-én Kiskunfélegyháza térségében mérgezésből elpusztulva találtuk meg egy jeladóval felszerelt kerecsensólymot.

2013. 09. 06-án Tiszaalpár térségében lakossági bejelentés alapján mérgezésből elpusztult ragadozó madarakat találtak. A Helicon Life program munkatársai egy egerészölyvet (*Buteo buteo*),

14 pld. barna rétihéját (*Circus aeruginosus*) és 3 kerecsensólymot találtak a helyszínen. Az egyik kerecsensólyom gyűrűs volt, 2012. 05. 17-én Budapest térségében gyűrűztük.

Autó ütötte el:

2013. 09. 18-án Fülöpszállás térségében az 52-es úton egy Szeged környékén kirepült fiatal kerecsensólymot autó ütött el.

Vezetéknek ütközött:

2013. 03. 09-én Ráckersztúr térségében egy jeladóval felszerelt öreg hím kerecsensólyom vezetéknek ütközött és elpusztult.

Ismeretlen okból kézre került példányok:

2013. 10. 08-án Cegléd térségében legyengülve kézre került egy jeladóval felszerelt öreg hím kerecsensólyom. Még időben sikerült megtalálni. Az állatkert szakemberei megvizsgálták, de sérülést nem találtak rajta. A jeladót 2013. 02. 21-én szelreztük fel rá. 2013. 11. 18-án adó nélkül Csákvár térségében szabadon engedték.

Fidlóczy József egy gyógyult kerecsensólymot enged szabadon (fotó: Bagyura János)
József Fidlóczy releases a recovered Saker Falcon

2013. 05. 23-án, Tiszanána térségében legyengülve kézre került egy jeladóval felszerelt öreg hím kerecsensólyom. Még időben sikerült megtalálni. Az állatkert szakemberei megvizsgálták, de sérülést nem találtak rajta. Az adót levettük róla egy hónapig gondoztuk és ezt követően 2013. 06. 28-án Csákvár térségében, Erdei Zsolt (Madár) szabadon elengedte.

2013. 07. 12-én, Dömsöd térségében egy fiatal hím kerecsensólyom törött szárnyal került kézre. Megröntgenyezték, valószínűleg ütközéstől származott a sérülése. 2013. 08. 02-án Nagyvárad téréseben szárny sérüléssel került kézre egy 2009. 05. 27-én Budapest határában gyűrűzött fiatal tojó kerecsensólyom.

ELVESZETT SOLYMÁSZMADÁR

2013. 09. 22-én Békéssámson térségében nagyon legyengülve kézre került egy fiatal kerecsensólyom, amelyen a solymászatban használt béklyó és gyűrű volt. A szegedi vadsparkba szállították, de estére elpusztult. Gyűrűszáma: CZ 147792 Később kiderült, hogy Kassa térségében néhány nappal korábban röptetés közben veszett el.

SÉRÜLT KERECSENSÓLYMOK TARTÁSA, SZAPORODÁSA

2013-ban egy sérült kerecsensólyom pár tojója 4 tojás rakott, de azok terméketlenek voltak.

MESTERSÉGES FÉSZKEK KIHELYEZÉSE

2013-ben 17 db zárt alumínium költőláda került kihelyezésre, nagyfeszültségű oszlopokra. Fára 1 db fa költőládát helyeztünk ki.

MAVIR- MME EGYÜTTMŰKÖDÉS

A MAVIR és az MME 2013. március 6-án Madárvédelmi konferenciát szervezett, amelyen többek között a Life kerecsensólyom-védelmi programot is bemutattuk.

A konferencián, román, szlovák, bulgár és horvát szakemberek vettek részt. A MAVIR szakemberei a külföldi vendégeknek Budapest határában egy zárt alumínium költőládát bemutató jelleggel egy nagyfeszültségű oszlopra kihelyeztek.

FÉSZEKŐRZÉS

A kora tavaszi fészekellenőrzések folyamán nem találtunk veszélyeztetett fészkeket, ezért éjjel-nappali fészekőrzést nem szerveztünk.

MADÁRVÉDELEM A KÖZÉPFESZÜLTSGŰ SZABADVEZETÉKEKEN

A LIFE projekt keretében ÉMÁSZ és DÉMÁSZ partnerként vesz részt a középvezettségű szabadvezetékek szigetelésében.

Az év során ÉMÁSZ elvégezte 2400 oszlop madárbarát átalakítását a Bükki Nemzeti Park területén.

KAMERA ÉS FOTÓCSAPDA KIHELYEZÉS

A MAVIR munkatársai a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság által koordinált Kerecsensólyom Life-program keretében Pest megyében egy nagyfeszültségű oszlopon lévő kerecsensólyom műfészekhez költési időszak előtt kihelyeztek egy web kamerát. A program célja egyrészt a táplálékösszetétel vizsgálata, másrészt az volt, hogy a kerecsensólymok iránt érdeklődőknek lehetőségük nyíljon a sólymok viselkedését, fiókanevelését, figyelemmel kísérni. Négy tojás volt a megfigyelt fészekben, de csak egy kelt ki. A nézők szavazatai alapján a Bátor nevet kapta. 2013. 05. 28-án egy sajtótájékoztató alkalmával meggyűrűztük a fiókat. Miután a kerecsensólyom kirepült a fészekből egy kabasó-

lyom pár foglalta el a fészket és a kamera segítségével az ő költésüket is figyelemmel kísérhettük. Három fiatal kabasólyom sikeresen kirepült.

Magyarországon a kerecsensólymok részletesebb zsákmányállat meghatározása érdekében különböző élőhelyeken fotócsapdákat is kihelyeztünk. A fészekbe hordott zsákmányállatok feldolgozása folyamatban van.

MŰHOLDAS NYOMKÖVETÉS

2013-ban Magyarországon tizenöt öreg, revírben lévő kerecsenre került jeladó, ebből tizenhárom hím, kettő tojó madár volt. Több esetben, különböző okokból (ütközés, mérgezés), tapasztaltuk a jeladós madarak pusztulását (az okok részletezését lásd az előzőekben). A megkerült, és használható állapotban lévő jeladókat másik – szintén öreg, hím – egyedekre szereltük fel. 2013-ban, a rossz költési eredmények miatt fiatal madárra nem került jeladó. A LIFE (NAT/HU/00384) program által finanszírozott jeladózás elsődleges célja hazánkban a szélérőművek vizsgálatának hatása a kerecsensólymokra, a fészkelő madarak – elsősorban a hímek – területhasználatára. Az elsődleges adatok alapján elmondható, hogy az eltérő szerkezetű,

Heves megyében 2013. 02. 27-én egy öreg hím kerecsensólyom befogása adószerezés céljából nehéz terepi viszonyok között. (fotó: Bagyura János) *Trapping adult male Saker Falcon for satellite-tracking on difficult terrain in Heves county on 27 February 2013*

és összetételű szélérőmű parkok eltérőképpen befolyásolják a madarak területhasználatát. A nagyszámú, nagyméretű toronnyal rendelkező szélparkokat, ahol sűrűn, több sorban állnak a tornyok (pl. Kleylehof, Ausztria), jellemzően kerülnek a madarak, míg a fészkek közelében lévő, pár tornyból álló, vonalas elrendezésű szélérőmű parkokat (pl. Mosonszolnok) jobban használják, főleg, ha jó beülő-lehetőséget kínáló nagyfeszültségű oszlopok is találhatók a területen. Előbbi esetben az élőhelyvesztés, utóbbiban – főleg a tapasztalatlan fiatalokra nézve – a turbinalapátokkal való ütközés a fő veszélyeztető tényező.

Az öreg madarak területhasználatára vonatkozó adatok gyűjtése jelenleg is tart, azok feldolgozása és részletes kiértékelése később fog megtörténni.

Lehel nevű kerecsensólyomról, 2013. 03. 07-én levettük az adót. 2007-ben a Jászságban, közvetlenül kirepülése előtt szereltük a hátára a nyomkövető eszközt, egy 22 grammos, napelemes, GPS-szel ellátott jeladót. Lehel fiatal korában Moszkva térségében is megfordult, majd ezt követően egyre inkább a kirepülés helyének körzetében mozgott.

2011-ben, a kirepülési helyétől mintegy 60 kilométerre, egy fán lévő költőládában sikeresen költött. 2012-ben az előző évi fészektől közel 21 km-re egy nagyfeszültségű oszlopra kihelyezett költőládánál telepedett meg, ahol egyébként közel két évtizede folyamatosan költenek kerecsensólymok. Valószínűleg elpusztult a párja ezért ment át egy másik revirbe, ahol meg a hím pusztulhatott el. Sajnos a költése kotlási időszakban ismeretlen okból megghiúsult. A teleket rendszeresen Belgrád mellett töltötte, ahol többször is megfigyelték. A jeladója 2012 nyaráig működött.

Lehel a Dóra nevű kerecsensólyom után a második példány, amelyről a jeladót miután már nem volt rá szükség, nagy örömeinkre, sikeresen leszereltük.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönetünket fejezzük ki a nemzeti parkoknak: ANPI, BfNPI, BNPI, DDNPI, DINPI, FHNPI, HNPI, KMNPI, KNPI, ÖNPI, továbbá a Vidékfejlesztési Minisztériumnak, valamint a következő társadalmi szervezeteknek: E-misszió, Pro-Vértes Közalapítvány, Zöld Folyosó Közalapítvány, Börzsöny Természet- és Környezetvédelmi Közhasznú Alapítvány.

A mesterséges fészkek kihelyezésében és a szigetezésben nyújtott segítségükért:

Lehel nevű kerecsensólyom a befogás ill. az adólevétel előtti pillanatokban. (fotó: Bagyura János) *The Saker Falcon 'Lehel' in moments before being trapped for removing the tag*

A Magyar Villamosenergia-ipari Átviteli Rendszerirányító Zártkörűen Működő Részvénytársaság (MAVIR), Budapesti Elektromos Művek, Észak-Magyarországi Áramszolgáltató Részvénytársaság (ELMŰ-ÉMÁSZ), Dél-Magyarországi Áramszolgáltató Rt. (DÉMÁSZ), vállalatoknak és az E.ON Hungária Zrt.-nek.

A sérült kerecsensólymok gyógykezeléséért:

Dr. Molnár Viktornak és Dr. Sós Endrének (Fővárosi Állat- és Növénykert). (Dr. Erdélyi Károlynak, Országos Állategészségügyi Intézet) Dr. Déri János (Hortobágyi Madárkórház)

A zsákmányállatok meghatározásában nyújtott segítségért: Dr. Solti Bélának

Külön köszönetünket fejezzük ki a terepi adatgyűjtésében és egyéb módon segítő kollegáknak:

Agócs Péter, Bakacsi Gábor, Bakos Béla, Bánfi Péter, Barcánfalvi Péter, Bartha Csaba, Bártol István, Bártky Gellért, Bencsik Tibor, Bendász Tamás, Bene Viktória, Bereczky Attila, Bihay László, Bíró Csaba, Bíró György, Bodnár Antal, Bodnár Mihály, Bogdán Sándor, Bokor János, Boldog Gusztáv, Boldogh Sándor, Borbáth Péter, Borovszki Ferenc, Boruzs András, Borza Sándor, Botos István Csaba, Brulich Ákos, Burkus János, Czifrák Gábor, Czikora János, Czuczor István, Császár Zsuzsanna, Csonka Péter, Csorba Gábor, Csuka János, Csurgai János, Darányi László, Dávid Gyula, Dávid János, Dávid

Jenő, Deák Gábor, Demeter László, Demeter Zsolt, Dósa Attila, Dőry Péter, Dudás Miklós, Ecsedi Árpád, Egri Kiss Tibor, Faggyas Szabolcs, Farkas József, Farkas Roland, Farkas Tibor, Fatér Imre, Fehér Gyula, Fehér László, Fehérvári Péter, Felber Péter, Feldhoffer Attila, Felföldi József, Ferenc Attila, Firmánszky Gábor, Fitala Csaba, Fodor Miklós, Forgách Balázs, Fülöp Attila, Fülöp Gyula, Gáborik Ákos, Gál András, Gál Lajos, Gallai Gergő, Gárdai István, Gebei Lóránt, Gilányi Gábor, Gilly Zsolt, Gilly Zsolt, Gombkötő Péter, Gulyás Pál, Guti Imre, Guti Péter, Habarics Béla, Dr. Halmos Gergő, Hartmann Johanna, Dr. Hegyi Zoltán, Herczeg Ferenc, Hivatal Nándor, Horváth János, Dr. Horváth Márton, Horváth Tibor, Hunyadvári Péter, Jáni Gyula, Jeruska Árpád, Juhász Róbert, Juhász Tibor, Kálmánczy Anna, Kalocsa Béla, Kapocsi István, Kepes Zsolt, Kis Viktor, Kiskó Péter, Kiss Ágnes, Kiss Dóra, Kiss Imre, Kiss József, Kiss Róbert, Klébert Antal, Kleszó András, Kohári István, Kószás Vendel, Kotymán László, Kovács András, Dr. Kovács Éva, Kovács Gábor, Kovács Sándor, Kozma László, Kökény Ildikó, Kőszegi László, Kurucz István, Kuti Antal, Lancz Kálmán, Lantos István, Lehoczky Zoltán, Lengyel Tibor, Lontai László, Lóránt Miklós, März Laszlo, Medgyesi Gergely, Mészáros András, Mezei János, Mikle Baráth Miklós, Mille János, Mogyorósi Sándor, Molnár István Lotár, Monoki Ákos, Mórocz Attila, Muhari László, Müller László, Nagy Attila, Nagy Károly, Nagy Tamás, Német Ákos, Németh Zoltán, Nógrádi Tímea, Orbán Zoltán, Ozsváth Gyula, Ozsváth Pál, Óze Péter, Pakai István, Dr. Palatitz Péter, Pálincás Csaba, Papp Ferenc, Papp Gábor, Parrag Tibor, Pataki Zsolt, Patalenszki Norbert, Petróczy Imre, Petrovics Zoltán, Pomichal Krisztián, Pribéri Levente, Primusz József, Puskás Imre, Puskás László, Réz János, Sallai Zoltán, Sándor István, Sáska István, Sasvári János, Seiber István, Seiber József, Seres Nándor, Simay Gábor, Simon Pál, Solt Szabolcs, Somogyi István, Spakovszky Péter, Staudinger István, Szabadkai László, Szabó Attila, Szabó Máté, Számvéber Ferenc, Szécskai Attila, Szekeres Balázs, Szelényi Balázs, Széles Tamás, Széll Antal, Szénási Valentin, Széplaki Imre, Szilágyi Attila, Szirtl Attila, Tajti László, Tamás Ádám, Dr. Tamás Enikő Anna, Tandari László, Tar János, Tar Zsolt, Tarján Barna, Tasi Attila, Torma Gyula, Tóth Csaba, Tóth Ferenc, Tóth László, Tóth Péter, Tóth Tamás, Tőgye János, Trautmann Tamás, Ujj Barbara, Újvári Balázs, Urbán László, Vadász Csaba, Vajda Zoltán, Ványi Róbert, Váradi

Veronika, Varga Ferenc, Vasas András, Vers József, Vidra Tamás, Vince Tibor, Vokó László, Zábrák Károly, Zákány Albert, Zsiros Sándor.

Köszönjük továbbá a szlovákiai (Lucia Deutschová, Jozef Chavko, Mihók József), romániai (Luca Dehelean, Daróczy Szilárd, Zeitz Róbert, Nagy Attial), horvátországi (Jelena Kralj, Darko Grlica), szerbiai (Gergely József, Marko Tucakov, Milan Ruzic, Drazenko Rajkovic) és az ukrainai (Maxim Gavriluk, Jurij Milobog) kollégáink segítségét.

A programról további részletek olvashatók honlapunkon: www.sakerlife.mme.hu

REPORT OF THE SAKER FALCON (*FALCO CHERRUG*) CONSERVATION WORKING GROUP – 2013

National population survey was performed by the participating colleagues in early spring time. The weather became extremely cold with a lot of snowfall in the beginning of March when the hatching period just started. Due to this many breeding were unsuccessful. The main reason of this was the lack of food rather than the cold. The migrating birds did not arrived back in time and the small mammals were also unavailable preys due to the lot of snow. The males could not bring enough food for the females therefore they were forced to go hunting also. The abandoned eggs became addled in the cold weather. Our visual observations were confirmed by the data of the PTT tagged males. From 2013 on, satellite-tracking aims to reveal the impact of wind farms on established, adult male Sakers. Data collecting is still ongoing and thus detailed evaluation will be carried out later. Preliminary results show that primary effect of large wind farms on Sakers is habitat loss, while in case of smaller wind farms risk of collision increases.

There were 143 known nesting pairs in Hungary. It was 21 pairs less than in 2012. Out of these 78 breeding were unsuccessful for different reasons but mainly due to the bad weather. The breeding was successful only in 65 eyries; from these broods 143 juveniles fledged. The average number of fledglings in successful broods was 2,29 chicks / nest. The Hungarian Saker Falcon population has been estimated 253-255 pairs in 2013.

A vándorsólyom- védelmi program 2013. évi eredményei

Prommer Mátyás*, Bagyura János, Molnár István Lotár, Szitta Tamás, Pongrácz Ádám, Kazi Róbert, Viszló Levente, Klébert Antal, Csonka Péter, Firmánszky Gábor, Laczik Dénes, Szinai Péter, Váczi Miklós

*Pilis Természetvédelmi Egyesület, 2000 Szentendre,
Sztaravodai út 52. E-mail: mprommer@yahoo.com

A 2013 tavaszának extrém időjárása, katasztrófalisanak bizonyult, más madárfajokkal együtt, a magyarországi vándorsólyom (*Falco peregrinus*)- állomány fészkelésére is. A március közepén lehullott nagy mennyiségű hó, ami április elején megismétlődött, a költsék jelentős részét tönkretette. Más negatív tényezők is hatással voltak arra, hogy 2013-ban, a fészkelő párok több mint 40%-a sikertelenül költött. A sikertelen költsék aránya, még sosem volt ilyen magas, amióta a faj visszatelepítését nyomon követjük.

A 2013-es fészkelési adatok összefoglalása

- 34 (2012-ben: 33) aktív revírt ismertünk
- 24 (22) pár kezdett költésbe
- 11 (6) pár költéséről nincs információnk
- 14 (19) pár sikeresen költött
- 10 (3) pár költése megghiúsult
- 36 (54) fióka repült ki
- 2,57 (2,84) átlag fiókaszám / sikeres pár

FÉSZKELÉS, GYŰRŰZÉS

A 34 revírben megfigyelt párból mindössze 14 volt sikeres, és összesen 36 fiókát számoltunk, amelyek közül 31-re került ornitológiai és színesgyűrű. Tizenegy pár esetében vagy csak a költési időszak elejéről van adatunk, vagy egyáltalán nincs információnk a költésről. Legtöbbjüknel valószínűsíthető, hogy elkezdődött költés, mivel régi revírekről van szó.

Az átlagos fiókaszám a sikeres pároknál 2,57 fióka / fészek.

A fiókák megoszlása:

- 2 fészek × 4 fióka = 8
- 6 fészek × 3 fióka = 18
- 4 fészek × 2 fióka = 8
- 2 fészek × 1 fióka = 2

Vándorsólyom
(fotó: Kovács András)
Peregrine Falcon

SZÍNESGYŰRŰ LEOLVASÁSOK, GYŰRŰS MEGKERÜLÉSEK

A sok tönkrement költés miatt az előző évekhez képest a revírben lévő madarak megfigyelésének esélye is csökkent, mivel fiókák hiányában kevésbé voltak aktívak, és kevésbé használták a fészket, illetve a fészkek közelében lévő beülöket, ahol jól le lehet a gyűrűket olvasni. Magyarországon mindössze egy pilisi revírben sikerült azonosítani egy – sikeresen költő – öreg hímeket. A megfigyelt példány 2008-ban repült ki a Börzsöny déli részén, és az előző évben 11 kilométerrel északabbra, a Visegrádi-hegység északi részén sikertelenül próbálkozott költéssel. Valószínűleg az volt az első költési próbálkozása. Az előző évi a 2013-as revír „szomszédja”, viszont annál rosszabb minőségű. Hazánkban ez az első bizonyított eset, hogy egy tapasztalatlan madár, az első alkalommal egy gyengébb revírt foglal, majd a következő évben egy jobb mi-

Kameracsapda felvételei (fotó: Szlovák Ragadozómadár-védelmi Egyesület)
Camera trap: Raptor Protection of Slovakia.

nőségű, szomszédos revírbe áll be. Külföldön, már több helyről van erre vonatkozó adat. Ez azt jelenti, hogy ha egy revírből eltűnik egy-egy madár – főleg, ha első költés után teszi ezt –, az nem feltétlenül azt jelenti, hogy elpusztult. Azt is jelzi továbbá, hogy az egyes revírek és fészkelőhelyek között minőségi különbség van, és a sólymok e különbségek alapján rangsorolják azokat.

Egy másik színesgyűrűs hím vándorsólyom Esztergom térségében, a magyar határhoz közel, Szlovákiában foglalta ugyanazt a revírt, amit már 2012-ben is. A madár 2007-ben repült ki a Pilisben, 11 kilométerre jelenlegi revírjétől.

A hímek mellett, Jozef Chavko-nak (Raptor Protection of Slovakia/Szlovák Ragadozómadár-védelmi Egyesület) Szlovákiában, Pozsonytól északra, a Kis-Kárpátokban, két öreg tojót sikerült leolvasni fészeknél, kameracsapdák segítségével. E megfigyelések érdekessége, hogy a két fészek egymástól kevesebb, mint tíz kilométerre van, és mindkét madár az általuk foglalt revírektől nagyjából 130 kilométerre (délkeletre), egymástól 65 kilométerre látta meg a napvilágot.

Az egyik tojó egy 2011-es kelésű bakonyi madár. A revírben, amelyben lencsevégre került, már 2011-ben is próbálkozott fészkeléssel egy színesgyűrűs

madár. 2012-ben sikeresen költött vagy az, vagy egy másik színesgyűrűs tojó, és egy fiókát repített. Végül 2013-ban sikerült kihelyezni jó minőségű kameracsapdát, és azonosítani a bakonyi madarat. A kikelési és megfigyelési adatok alapján, valószínűleg ez volt az első, és egyben sikertelen költése. Egy záptojás volt a fészekben.

A másik lefényképezett madár 2009-ben repült ki a Gerecséből. A Kis-Kárpátok egyik tradicionális revírjét foglalta párjával, de a kihelyezett kameracsapdák képei alapján, egy másik, 3,7 kilométerre lévő fészeknél is látogatást tett, amelyet évek óta foglal egy „gyűrűtlen” pár. Sajnos, ennek a madárnak a költése is sikertelen volt, itt is csak záptojásokat találtak a költőüregben.

VÉDELMI TEVÉKENYSÉG

A Gerecsében folytatódott a hagyományos fészekőrzés, emellett időszakosan az egyik borszönyi párnál is volt őrzés a legveszélyeztetettebb időszakban. A költési időszakon kívül, több fészek felújítására is sor került.

Magyarországon fiókaként gyűrűzött vándorsólyom tojó, Szlovákiában öreg madárként, fészken fotózva (fotó: Szlovák Ragadozómadár-védelmi Egyesület) *Female Peregrine Falcon ringed in Hungary as chick and photographed as adult in Slovakia at nest (photo: Raptor Protection of Slovakia)*

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A programban részt vettek:

a Duna-Ipoly-, a Bükk-, a Balaton-felvidéki-, a Duna-Dráva- és az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, a Pro Vértes, a Száz Völgy Természetvédelmi Egyesület, az MME Baranyai és Bükki Helyi Csoportjának munkatársai és önkéntesei, akiknek a segítségét ezúton is köszönjük.

Külön szeretnénk köszönetet mondani †Sárog Tibornak, Darányi Lászlónak, Demeter Ivánnak, Váczi Miklósnak, Feldhoffer Attilának, Kleszó Andrásnak, Spilák Csabának, Gémesi Csabának, Petrovics Zoltánnak, Tarján Barnának, Dr. Nagy Lajosnak, Szinai Péternek, Szolnyik Csabának, Sinka Gábornak, Sebe Krisztinának, Laczik Dénesnek, Wágner Lászlónak, Völgyi Sándornak, Majercsák Bertalannak, Gábor Gyulának, akik segítségével hozzájárultak a vándorsólyom-védelmi program eredményeihez.

Köszönjük továbbá Jozef Chavkonak és Lucia Deutschovának (Szlovák Ragadozómadár-védelmi Egyesület) a kameracsapdás felvételeket.

THE RESULT OF THE PEREGRINE (*FALCO PEREGRINUS*) CONSERVATION PROGRAMME 2013

The Peregrine Falcon monitoring and conservation programme continued in 2013. The early spring weather brought severe snow storms and cold causing failure of breeding of many Peregrine – and many other bird species' – pairs. In total, only 14 pairs were successful and 36 juveniles fledged producing the worst breeding results since the beginning of the monitoring programme. The low number of successfully breeding pairs decreased the chance to read colour rings of adult birds at nest. Two males and two females were identified. One male moved to a better quality eyrie only 11 kilometre away from his 2012 eyrie, where he attempted to breed successfully in the previous year. This was the first case in Hungary that proved that young adults may change the eyrie for a better quality one, if they are able to do so. Another Hungarian-ringed male was in the same eyrie in Slovakia as in 2012, only 11 kilometre from his fledging site in Hungary. Two females fledged in 2009 and 2011 in Bakony and Gerecse Hills in Hungary were camera-trapped at nests in the Small Carpathians, north of Bratislava, Slovakia. Nest guarding was carried out at two nests in Hungary and a few nest sites were repaired.

Beszámoló a fekete gólya-védelmi program 2013. évi eredményeiről

Kalocsa Béla, Tamás Enikő Anna*

*Magyar Madártani Egyesület, Fekete gólya-védelmi Munkacsoport
6500 Baja, Apáczai Csere J. u. 8.
E-mail: tamas.eniko.anna@gmail.com

A fekete gólya (*Ciconia nigra*)- állomány fölmérését 2013-ban az országos fekete gólya-védelmi programban megfogalmazott célok szerint folytattuk. A fészkelő párok száma az előző évekhez képest jelentősen nem változott, 380–420 pár körül becsülhető. A költési sikeresség a 2013-ban átlagon felüli volt, de az ország néhány területén – feltehetően a szárazság okozta táplálékhiány miatt – elmaradt a korábbi ávekben tapasztaltaktól. Folytatódott a fiókák színes gyűrűs jelölése a nemzetközi fekete gólya színes gyűrűzési programban. A színes gyűrűs példányok azonosítására a táplálkozóhelyeken különös hangsúlyt fektettük. A Duna-völgyben, a levonult nyári árvízvet követően kialakult kiöntésekben rendkívül jó körülmények alakultak ki a vonulás előtti gyülekezéshez. 2013-ban lengyel, szerb, szlovák, német és magyar jelölésű madarakat azonosítottunk. Ebben az évben hiányoztak az őszi vonulás során a magyarországi fekete gólyák izraeli megfigyelései, mert sajnos nem volt megfigyelő a Jordán-völgyben.

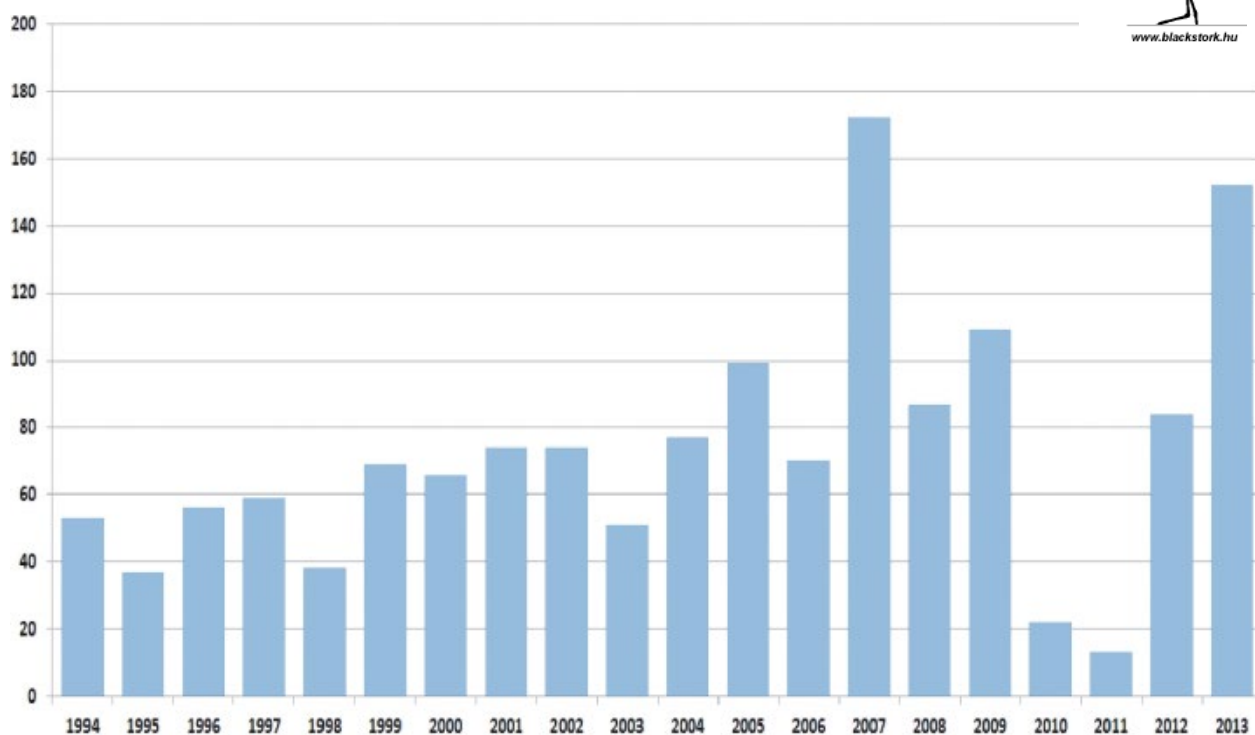

Fekete gólya (fotó: Morvai Szilárd)
Black stork

Az első fekete gólya fészkek mellé helyezett webkamerát a Baja Ifjúsági Természetvédelmi Egyesület (BITE) kezdeményezésére, a Gemenci Erdő- és Vadgazdaság Zrt. és a bajai ADUKÖVIZIG támogatásával, az ADU-KTVF engedélyével és a DDNPI hozzájárulásával helyeztük el egy gemenci fekete gólya-fészeknél 2005. 03. 11-én. Ez a kamera 2012-ig üzemelt. 2013-ban a Gemenci Erd és Vadgazdaság Zrt., a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület együttműködésében modernebb, jobb fölbontású rögzítőrendszerre cseréltük, és egy második fészeknél is elhelyeztünk egy hasonló berendezést. 2013-ban az egyik fészekben az interneten élőben lehetett követni a költést. Az első fészeknél az elektromos rendszer egy viharban tönkrement, a másodiknál elpusztultak a fiókák, így sikertelen költésnek lehettünk tanúi. A második fészekben egy 1999. 06. 25-én Gemencben, a fészkek helyétől mintegy 3 km-re gyűrűzött (Kalocsa Béla) gólya költött. Érdekesség, hogy ezt a példányt előzőleg 1999. 08. 26-án Gemencben a Báli-tóban (Kalocsa Béla), majd 2000. 01. 10-én Izraelben (Willem Van Den Bossche és Szabó Judit) színes lábgyűrű (zöld alapon fehér 58V) leolvasásával; majd, miután színes gyűrűjét elveszítette, 2009. 12. 21-én, 2009. 12. 23-án és 2011. 11. 13-án Izraelben (Carsten Rohde) a fém gyűrű leolvasásával azonosították.

REPORT ON THE BLACK STORK (*CICONIA NIGRA*) CONSERVATION PROGRAMME FOR 2013

The number of Black Stork breeding pairs has not changed significantly in comparison to previous years, and the population estimate lies between 380–420 pairs. The breeding success in 2013 was above average. We paid special attention to the identification of colour ringed birds in foraging areas. Polish, Serbian, Slovak, German and Hungarian colour rings could be identified in 2013. Observations of Hungarian birds in Israel were missing this year, since there were no observers active in the Jordan Valley. In 2013 two nests were observed with the help of nest cameras, and for the first time in Hungary, one of the nests could be seen on-line. Unfortunately though, one of the camera systems broke in a storm, while the “on-line nest” was unsuccessful.

A Magyarországon gyűrűzött fekete gólyák száma évente az elmúlt 20 évben
Annual number of ringed Black Storks in Hungary in the last 20 years.

A 14. éves „58V” a gemenci kamerás fészekben, 2013. 03. 16-án.
The 14-year old '58V' in Gemenc, in the nest equipped with camera, on 16 March 2013

Kígyászölyv (*Circaetus gallicus*) állományadatok – 2013

Szitta Tamás*, Pongrácz Ádám, Béres István,
Csonka Péter, Klébert Antal, Molnár István Lotár,
Turny Zoltán, Kazi Róbert és Nagy Lajos

*Email: tamas.szitta@gmail.com

A 2013-ban a faj hazai állománya látszólag csökkent, de ez jelentős részben a kutatásra fordított, bevallottan nem elégséges, időnek köszönhető. A nagyobb állományok (Zemplén, Bükk) alig változtak, a kisebbeknél viszont több korábbról ismert territóriumból adat sem érkezett. Szinte az ország mindegyik tájegységéből arról számoltak be a kollégák (Zemplén, Bakony, Bükk, Mátra, Tarnavidék, Kiskuság stb.), hogy nem volt elegendő lehetőség egyes területek, vagy egyes territóriumok egyszeri, vagy többszöri ellenőrzésére. Egy-egy kutató elvesztése (Börzsönyben Sárog Tibor) is okozhat adathiányt.

Elsősorban az ismert territóriumok száma maradt el a 2012. évitől (43 helyett csupán 39), ez arra utal, hogy ha a faj nem a tradicionális fészkekben költött, akkor nem volt idő az új helyet megkeresni és adott esetben megfigyelési adat sem volt. 2013-ban 23 fészkekben kezdődött el a költés és ebből 13-ban volt bizonyítottan fióka. 5 további esetben valószínűsíthető lehet fióka jelenlétének. Ez az 56,5%-os arány jelentősen rosszabb, mint a 2011-es 70,8%. Ez minden bizonnyal koratavaszi kedvezőtlen időjárásnak tudható be, de a nyári aszály is közrejátszott. Mindössze 2 fiókára került ornitológiai és egy színes gyűrű.

A faj hazai elterjedési területe gyakorlatilag a Magyar Középhegység és közvetlen környezete (kivéve a kiskunsági állományt). Érdekes, hogy a Dél-Dunántúlról teljesen hiányzik. Itt alapos ragadozómadár kutatás folyik, tehát nem lehet szó adathiányról (Bank László szób. közl.). Örömmel sikerült tovább pontosítani a faj hazai elterjedési területét, elsősorban a Dunántúlon. A nagyobb kiterjedésű vizes élőhelyek nagy valószínűséggel kígyászölyv táplálkozó területek – ezt igazolja pl. dr. Kaufman G. és mtsai sokéves megfigyelése, miszerint a Balaton-felvidéken költő egyes párok 10 km-

nél többet is megtesznek, hogy a Balaton mellől beszereznek feltehetően kockás és vízi sikló (*Natrix tessellata*) zsákmányukat.

A kígyászölyvek fészkei az esetek hozzávetőleg 2/3 részében valamelyik fenyő-fajon voltak, 1/3 részük volt kocsánytalan tölgyön, egy cseren és egy már néhány éve cseresznyén. Ebből következik, hogy az idős erdei és fekete fenyvesek kitermelésére oda kell figyelni, lehetőleg hagyásfa csoportokat kell kijelölni az aktív költőhelyeken.

A kígyászölyv a nagytestű sas-fajokkal együtt tud élni. Az utóbbi évtizedekben több esetben észleltük, hogy békászó, vagy parlagi sas költött néhány völgyre kígyászölyv fészektől. Ellenben az említett két valódi sasfaj együttes előfordulása azonos költőhelyen többnyire kizárható.

Papp Gábor kollegánk adatgyűjtése alapján a környező országok többségében a kígyászölyvek állománya az utóbbi időben vagy eltűnt, vagy jelentősen megfogyatkozott. Így hazánkban kiemelkedő szerepe van a kígyászölyv Kárpát-medencei állományának megtartásában. Terveink között szerepel minél több fióka színes gyűrűvel történő jelölése, mivel e faj lábán a gyűrű jól látszik, fotó alapján azonosítható. Az igazi megoldás persze a műholdas telemetria lenne, hiszen a hazai állomány vonulásáról, időszakos tartózkodási területeiről szinte semmilyen információ sincs. Fontos lenne tudni, hogy a kieső madarak honnan pótlódhatnak, az átnyaráló madarak honnan származnak.

Nagyon reméljük, hogy a jövőben ez a faj is felzárkózhat a nálunk, vagy szomszédaink valamelyikében (pl. békászó sas Erdélyben) alaposan kutatott és védett fajok körébe! Ezúton is kérünk mindenkit,

A kígyászölyv elterjedési térképe 2013-ban.
Distribution map of Short-toed Eagle in 2013

Kígyászölyv (fotó: Papp Gábor) *Short-toed Eagle*

Régió / Region	Ismert terület/ Known Eyries	Ismert költés/ Known Eyries	Ismert fióka/ Known chick	Fióka eloszlás/ Distribution of chicks	Becsült min./ Estimated minimum	Becsült max./ Estimated maximum	Adatközlő / Data provider
Bakony/Balaton-felvidék	5	1	1(2)	1x1, 1x?	5	6	Nagy Lajos és mtsai
Észak-Somogy	1	0	0	-	1	1	Kenéz István
Keszthelyi-hg.	1	0	0	-	1	1	Szina Péter
Vértes	1	0	-	-	1	2	Klébert Antal és mtsai
Gerecse	2	2	0	2x0	2	2	Csonka Péter és mtsai
Pilis, Visegrádi-hg	1	1	?	?	1	2	Molnár István Lotár és mtsai
Budai-hg	1	1	1	1x1	1	1	Turny Zoltán
Börzsöny	1	1	1(?)	-	1	1	Kazi Róbert és mtsai
Mátra	1	1	1	1x1	1	4	Szitta Tamás és mtsai
Bükk	11	6	5	5x1, 1x0	11	12	Szitta Tamás és mtsai
Upponyi-hg	?	0	0	-	0	1	Szitta Tamás és mtsai
Heves-Borsodi-dombság	1	0	0	-	1	3	Bartha Csaba és mtsai
Zempléni-hg	11	10	4	4x1, 2x0, 4x?	11	15	Béres István és mtsai
Aggteleki-karszt, Cserhát	0	0	0	-	0	1	Farkas Roland és mtsai
Kiskunság	2	0	0	-	2	4	Lóránt Miklós és mtsai
Összesen (2013) / Total in 2013	39	23	13 (14)	13x1, 5x0, 5x?	39	56	MME RMVSzo
2012	43	24	17	18x1+2x1(?)3x0	43	59	MME RMVSzo
2011	43	24	14	14x1, 10x0	43	57	MME RMVSzo
2010	32	24	9	9x1, 15x0	32	47	MME RMVSzo
2009	35	24	18	18x1, 6x0	35	51	MME RMVSzo
2008	24	17	15	15x1, 2x0	24	44	MME RMVSzo
2007	25	15	14	14x1	26	41	MME RMVSzo
2006					40	50	MME RMVSzo

Kígyászölyv költési eredmények Magyarországon 2013-ban. *Breeding results of Short-toed Eagles in Hungary in 2013.*

Kígyászölyv
fészek-ellenőrzés
a Zemplénben.
Balról:
Béres István,
Firmánszky
Gábor, Haraszthy
László (fotó:
Bagyura János)
*Short-toed
Eagle nest in the
Zemplén-Hills*

hogy a fajjal kapcsolatos információit tegye köz-
zé, mert fontos kiindulópont lehet a további kutá-
tásokhoz.

Szerveződik egy ún. „kígyászölyv-team”, mely
együttműködve a helyi természetvédelmi szakem-
berekkel arra lenne hivatott, hogy besegítsen az
„alulkutatott” régiók feltárásába. Jelentkezni szer-
zőtársaimnál, vagy nálam lehet.

Az elterjedési terület további pontosításához hasz-
nosak lehetnek a még meg nem osztott megfigye-
lések, fotók. Kérünk mindenkit, hogy ezeket jut-
tassa el hozzánk.

2013-ban az országos állományt 39 és 56 pár közé
becsültük, a kevésbé kutatott potenciális élőhelye-
ket is figyelembe véve 60–65 pár körül maximál-
juk.

KÖSZÖNETNYÍLVÁNÍTÁS

Egész éves aktív munkájáért köszönet az adatközlőknek, különösen Bartha Csabának, Demeter Ivánnak, Domboróczki Gábornak, Ézsöl Tibornak, Györfy Hunornak, Harmos Krisztiánnak, Kaufman Gábornak, Kleszó Andrásnak, Kovács Andrásnak, Losonczy Lászlónak, Lóránt Miklósnak, Magos Gábornak, Majercsák Bertalannak, Papp Gábornak, Petrovics Zoltánnak, Serfőző Józsefnek, Szinai Péternek, Turny Zoltánnak, Urbán Lászlónak és ifj. Vasuta Gábornak. A kutatások részesei voltak továbbá: Staudinger István, Barta Zoltán, Kenéz István, Váczi Miklós, Mészáros András, Simon Pál, Szabó Máté, Pribéli Levente, Lippai Károly, Tulogdy Áron, Müller László, Péntes László és még sokan mások.

2. kép (jobbra fent) Az első színes jelölésű fióka a Budai-hegységben (fotó: Turny Zoltán) 2. *photo (upper right): The first colour-ringed chick in Buda Hills*

3. kép (jobbra) Sikeres költésnek otthont adó öreg erdei fenyő (*Pinus sylvestris*). A fenyőfélék kitermelése a faj számára kedvezőtlen feltételeket teremthet a kiskunsági élőhelyeken is. (fotó: Turny Zoltán) 3. *photo (right): Old Scots Pine (*Pinus sylvestris*) hosting successful breeding. Logging pines may create unfavourable conditions for the species also in the habitats in Kiskunság*

POPULATION AND CONSERVATION STATUS OF THE SHORT-TOED EAGLE (*CIRCAETUS GALLICUS*) IN 2013

Breeding attempts of Short-Toed Eagles could be proven in 23 nests; the presence of chicks could be confirmed in 13 nests. This 56.5% success rate is far lower than the 70.8% breeding success of 2011. Unfavourable weather conditions in the spring could be among the main reasons of a lower breeding success. Only 2 chicks were ringed this year, with ornithological and colour rings. 2/3 of nests are located on coniferous trees, for which reason it is advisable to put efforts to the protection of coniferous tree stands in suitable places. The populations of neighbouring countries have been declining, so the conservation of the Hungarian population is of great importance for the presence of the species in the central European region.

Békászó sas (*Aquila pomarina*) állományadatok – 2013

Pongrácz Ádám*, Szegedi Zsolt, Kováts László, Szinai Péter,
Bank László, Farkas Roland

*Bükki Nemzeti Park Igazgatóság
E-mail: cinclus@freemail.hu

Békászó sas, (fotó: Majercsák Bertalan)
Lesser Spotted Eagle

A békászó sas költőterülete hazánkban az Északi-középhegységre (Zemplén, Aggtelek, Bükk, Mát-ra) valamint Dél-Dunántúlra (Tolnai, Szekszárdi-dombság, Kelet-Mecsek) korlátozódik.

2013-ban 34 ismert territóriumból 29 esetben sikerült az aktív fészket megtalálni, melyekben 19 pár költött sikeresen. Az országos állományt 2013-ban 37 pár körül becsültük.

A költési eredmények rosszabbak voltak az előző évinél. A territóriumok tekintetében a költési siker 0,55 fióka / revír, a fészkelő párok esetében 0,65 fióka / költés volt.

A korábbi évekhez viszonyítva ez az első olyan év, amikor kismértékű állományemelkedést tapasztalhattunk a hazai állományban. A 2013. évi költési eredmények elérték a 2009. évit. A Bükk hegységben már közel egy évtizede nem lakott tradicio-

nális revírben jelent meg újra a faj. Az Aggteleki karszton is megjelent egy újabb fészkelő pár a határ közvetlen közelében, amely a korábbi években a szlovák oldalon költött. Ennek a fészkeknek a megtalálása Miroslav Drapecky-nek köszönhető.

Ebben az évben sem volt megfigyelés az alföldi részeken átnyaraló madarokról. A faj számára továbbra is a legjelentősebb veszélyeztető tényező az idős, a táplálkozó területek környezetében lévő, nagyobb kiterjedésű zavartalan erdőállományok csökkenése valamint a táplálkozó területek degradáció, kedvezőtlen irányú változása.

2013. évben a faj védelmére irányuló LIFE project keretében az európai fajvédelmi terv összeállítására egy konferencia került megrendezésre Romániá-

Régió/ Region	Ismert territórium/ Known Eyries	Ismert költés/ Known Eyries	Ismert fióka/ Known chick	Fióka eloszlás/ Distribution of chicks	Becsült min./ Estimated minimum	Becsült max./ Estimated maximum	Adatközlő / Data provider
Bükk hegység	9	8	4	4x1, 4x0	9	10	Pongrácz Ádám és mtsai
Zemplén hegység	12	10	7	7x1, 3x0	12	13	Szegedi Zsolt és mtsai
Mát-ra	2	2	2	2x1	2	3	Magos Gábor és mtsai
Tardonai dombság	1	1	0	1x0	1	1	Ézsöl Tibor és mtsai
Aggteleki karszt	2	2	2	2x1	2	2	Farkas Roland és mtsai
Észak-Somogy	3	2	1	1x1, 1x0	3	3	Szinai Péter és mtsai
Tolnai dombság	4	3	2	2x1, 1x0	4	4	Kováts László és mtsai
Kelet-Mecsek, Geresdi-dombság	1	1	1	1x1	1	1	Bank László és mtsai
Összesen (2013)/ Total in 2013	34	29	19	19x1, 10x0	34	37	
2012	30	24	20	20x1, 4x0	30	35	
2011	32	21	17	17x1, 5x0	32	37	
2010	30	27	12	12x1, 15x0	30	37	
2009	34	27	26	24x1, 1x2, 2x0	34	40	
2008	28	21	18	18x1, 2x0	27	37	

Békászó sas költési eredmények Magyarországon 2013-ban. *Breeding results of Lesser Spotted Eagles in Hungary in 2013.*

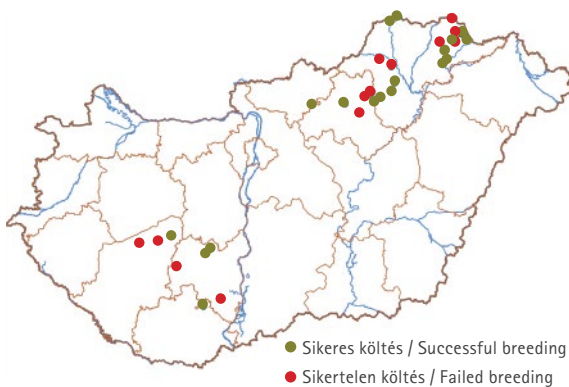
ban, a Fogarasi-havasokban (a beszámoló a 63–65. oldalon olvasható). Ennek keretében megállapításra került, hogy Európa legtöbb országában a jelentősebb veszélyeztető tényezők hasonlóak, melyeket meg kell oldani a faj védelme érdekében.

A legfontosabb célok:

- Az erdőtümbök peremterületein végzett vágásos fahasználati módok helyett egyfajta folyamatos erdőborítást biztosító erdőgazdálkodás.
- A peremterületek 1 km-es zónájában az idős erdőállományok hosszú távu fenntartása.
- A fészkelőhelyek környezetében a táplálkozó területek megőrzése elsődlegesen a hegylábi gyepterületek extenzív használata. A szántóföldeken pedig főleg a faj táplálékszerzése szempontjából kedvező növénykultúrákkal történő területhasználatot kell támogatni (pl. kalászosok, lucerna).
- A fészkelések zavartalanságának biztosítása.
- A konferencia végső konklúziója jól tükrözi a magyarországi helyzetet is, a fentebb felsorolt főbb célkitűzések elengedhetetlenek a faj európai állományának megőrzéséhez.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A faj védelmében végzett aktív munkájukért köszönet illeti az alábbi munkatársakat: Bank László, Béres István, Bodó János, Daróczi Szilárd, Domboróczky Gábor, Farkas Roland, Firmánszky Gábor, Gregorits János, Harmos Krisztián, Jakus László, Kenéz István, Kleszó András, Kotymán László, Losonczy László, Kulcsár Péter, Magos Gábor, Majercsák Bertalan, Miroslav Dravecky, Nagy Tibor, Papp Gábor, Pelles Gábor, Petrovics Zoltán, Serfőző József, Schurk László, Szegedi Zsolt, Szinai Péter, Szitta Tamás, Tóth Imre

Sikeres és sikertelen békászósas-fészkelések elhelyezkedése Magyarországon 2013-ben
Lesser Spotted Eagle breeding

Műfészek kihelyezés (fotó: Pongrácz Ádám)
Artificial nest constructing

POPULATION DATA OF LESSER SPOTTED EAGLE (*AQUILA POMARINA*) – 2013

The national population of the Lesser-spotted eagle is between 34–37 pairs in 2013. All together 19 breeding pairs were successful from the 34 known territories. The numbers of breeding pairs were decreasing (more than 60%) in the last decades. In the last five years the Hungarian population was around 30 pairs. This year we had a small increase in the number of breeding pairs. We founded some new pairs in traditional old territories where we have no data in the last decade. The main problems are the feeding and nesting habitat losses and the human disturbance.

Szirti sas (*Aquila chrysaetos*) állományadatok – 2013

Firmánszky Gábor és munkatársai
Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság
3758 Jósvafő, Tengerszem oldal 1. Pf.6;
Email: firman@freemail.hu

A Zempléni-hegység – és egyben az ország – öt ismert territóriumában a tavasz folyamán végzett megfigyelések alapján mindenhol párban tartózkodtak a szirti sasok. A 2012-ben mérgezésről elpusztult pár territóriumában is megfigyeltünk sasokat. Ezt mindenképp biztató jelnek tekintettük.

Az első jelentős problémával április elején szembesültünk. Az egyik pár által foglalt fészkes fa tövéstől kidőlt, a pár nem kezdett pótköltésbe.

A fészkek ellenőrzésekor nem tapasztaltuk, hogy kotlottak volna a tojók, a párok viselkedése arra engedett következtetni, hogy több helyen kimarad a költés. Június elején az egyik fészkek ellenőrzése során észleltük, hogy a fészket tartó fát mászóvasal megmászta. A mászás nyomai viszonylag frissek voltak, a nyomokból ítélve az illető nem gyakorolni jött az adott fához, profi mászó lehetett. A fészkekben tojásmaradványok voltak, de más érdemi információra nem bukkantunk.

Szirti sas középhegységi élőhelyén (fotó: Majercsák Bertalan)
Golden Eagle

Szirti sas (fotó: Majercsák Bertalan)
Golden Eagle

Sajnos a további két territóriumban lévő fészkekből sem repített fiókat egyik pár sem. Összességében megállapítható, hogy 2013-ban sajnos nem repült ki egyetlen fióka sem az ismert szirti sas fészkekből.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A terepi megfigyelésekkel eltöltött időért, a faj védelme érdekében végzett munkáért köszönetem fejezem ki Béres Istvánnak, Losonczy Lászlónak, Lontay Lászlónak, Majercsák Bertalannak, Papp Gábornak, Petrovics Zoltánnak, Serfőző Józsefnek, Szegedi Zsoltnak és Tóth Péternek.

POPULATION DATA OF THE GOLDEN EAGLE (*AQUILA CHRYSAETOS*) IN 2013

During the spring we observed pairs of Golden Eagles in each of the known territories of the Zempléni-hills. We also saw eagles in the territory of the pair which had been poisoned in 2012, so we considered this as a good start. But breeding success did not prove so good at the end. One of the nesting trees had fallen down, and the pair did not start breeding again. The behaviour of the pairs during nest control made us think that some of them did not breed at all. On another nesting tree we found the traces of climbing, it seemed that the one who climbed was using professional equipment. In the nest we found egg remains. In 2013 there were no successful fledglings at all from the known nests on Golden Eagles.

Uhu (*Bubo bubo*) állományadatok – 2013

Petrovics Zoltán
Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság,
H-3758 Jósvafő, Tengersizem-oldal 1.
E-mail: z.petrovics55@gmail.com

Az átlagos időjárású márciusban sorra elkezdődtek az uhu költések. A hónap közepén jött hirtelen lehülést és viharos szelet követően intenzív havazás kezdődött. A hőmérsékleti minimum a hónap utolsó napjaiban több helyen a mínusz 10 fokra is elérte.

Minden bizonnyal ennek köszönhető, hogy a sikeres költések száma nem érte el a 29%-ot sem, vagyis összesen 19 költőpárnál sikerült fiókákat megfigyelni. Több mint 28 párnál, ami az állomány 42%-a volt sikertelen a költés. Ismeretlen kimenetelű költés 15 esetben volt, míg négy ismert fészkelőhelyről magányos példányról érkezett jelentés. Egy magányos hímről Szerencs belvárosából is tudomást szereztünk még 2012-ben, de egyelőre ezt a helyszínt nem tartjuk nyilván mint fészkelőhelyet, annak ellenére, hogy több mint egy éve tartózkodik ugyanott egy madár. Mindent összesítve 2013-ban 66 fészkelőhelyen sikerült uhukat megfigyelni. Az észlelt fiókák száma mindössze 30 példány volt, melynek fészkenkénti megoszlása: 1x3, 9x2 és 9x1. A fiókás fészkek tekintetében a fiókaátlag 1,5 volt. (Az uráli bagoly költései is sorra elmaradtak 2012-ben, csupán néhányat lehetett találni és azok is egy-egy fiókásak voltak).

A szélsőséges időjárás ellenére is sikerült újabb élőhelyeken az uhuk költéseit megtalálni. A korábban ismert gallyfészkes költéseken kívül a Tisza hullámterében rétisas és fekete gólya által épített fészkekben is költött egy-egy pár. A fészkekben egy-egy fióka volt, ám a költést csupán az alacsonyan lévő fekete gólya fészkekben lehetett rendszeresen ellenőrizni, illetve a fiókát gyűrűzni, a sikeres kirepülés tényét megállapítani, továbbá megfelelő mennyiségű táplálékmaradványt begyűjteni.

A folyó menti szakadó partfalakban nem minden helyszínen volt sikeres a költés. A nyugati országokban keletkezett árvizek nem tették lehetővé a költést, míg Keleten két költés is elkezdődött, melyből egyik költőhelyen a fiókák számát nem tudtuk megállapítani, a másik helyen két fióka volt.

Költőláda kihelyezés ártéri uhu élőhelyen
(fotó: Petrovics Zoltán)
Installing nest box in a riparian habitat of the Eagle Owl

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Az adatszolgáltatásban nyújtott segítségükért és az uhu védelmi programban végzett aktív munkájukért köszönetemet fejezem ki az alábbi kollégáknak:

Barcánfalvi Péter, Bereczky Attila, Csonka Péter, Ézsöl Tibor, Feldhoffer Attila, Fitala Csaba, Firmánszky Gábor, Gombkötő Péter, Győrffy Hunor, Harmos Krisztián, Huber Attila, Jusztin Balázs, Kleszó András, Klébert Antal, Laczik Dénes, Nagy Gergő Gábor, Nagy Lajos, Papp Ferenc, Papp Viktor Gábor, Pongrácz Ádám, Dr. Solti Béla, Somogyi Balázs, Staudinger István, Szabó Lajos, Székely Balázs, Szitta Tamás, Szolnyik Csaba, Turny Zoltán, Udvardy Ferenc, Urbán László, Varga Katalin, Vasuta Gábor, Váczi Miklós, Zsiros Sándor.

POPULATION DATA OF THE EAGLE OWL (*BUBO BUBO*) IN 2013

Due to cold weather conditions in March, the breeding success of *Bubo bubo* was merely 29%. The first individual of the species living in the town was observed. In the floodplain of the River Tisza successful breeding in *Haliaeetus albicilla* and *Ciconia nigra* nests was recorded.

Vörös vércse (*Falco tinnunculus*) költések Budapesten 2013-ban

Morandini Pál
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
1121 Költő u. 21. E-mail: morandini.pal@gmail.com

A körülbelül 40–70 költőpárra becsülhető budapesti vörös vércse állomány lassan fogyatkozik de még így is a leggyakoribb ragadozómadár a fővárosban. A csökkenés okai közt fontosak az építési munkák (hőszigetelés) miatti költőhely megszűnések és szerepe lehet a táplálkozóterületek (például a Budaörs–Törökbalint környékén) beépítésének. A város ipari negyedeiben elhagyott, kihasználatlan gyártelepek találhatók. Ezek épületei sokszor jó fészkelőhelyeket nyújtanak mindaddig, amíg a gyártelep elhagyott, nyugalmas. A budapesti vörös vércse költések jó lehetőséget nyújtanak a környezeti nevelésre. Több iskola közvetlen közelében (Apáczai Csere János Gimnázium, Bethlen Gábor Iskola, Szilágyi Erzsébet Gimnázium, Giorgio Perlasca Iskola) sok év óta költenek vércsék, amelyeket egy biológia szakköri foglalkozás keretében is meg lehet mutatni a tanulóknak amennyiben erre a tanárok részéről is igény mutatkozik.

Ferihegyi változások

Rendszeressé vált, hogy a repülőtéri fiókákat kirepülés előtt Hortobágyra szállítják és ott kirepülve elsősorban az alföldi vércse állományt gyarapítják. A repülőforgalom elképesztő méretet öltött és a madarak gyakrabban ütköznek géppel. A repülőtéri rágcsálótömeg és a hangárok ablakaiban található jó költési lehetőségek azonban változatlanul sok vércsét csábítanak Ferihegyre. A leggyakoribb megkerülési ok Budapesten a kirepült fiókák géppel történő ütközése.

Újbuda

Nagy veszteséget okozott egy toronydaru lerombolása mert csúcsán évtizedek óta költött vércse. Különös jelenség ért ezzel véget, a darut ugyanis az utolsó év kivételével használták de a vércsüket ez nem zavarta. Erről a páratlan vércse fészekről a Madártávlatban látható egy fénykép (Morandini 2007). A másik, e cikkben szintén említett csepeli portáldaru változatlanul fogadja a vércsüket és tucatnyi csókapt.

A Savoya-mezőn Czabajszki Zoltánnak Bagyura Jánosnak és Bíró Györgynek köszönhető egy sikeres telepítés. Czabajszki Zoltán vette észre 2012-ben, hogy a Savoya-mezőn egy villanyoszlopon elhagyott varjúfészkekben vércse költ. Az erre az oszlopra szerelt költőládát elfoglalta a vércsepár és három fióka sikeresen kirepült. Számos sikertelen budapesti költőláda kihelyezés után (pl. X. ker. Maglódi út, nagytétényi hízlalda, rákospalotai hulladékégető, Finommechanika gyártelep) ez az első olyan láda amelyet elfoglalt egy vércsepár.

Várnegyed és Parlament

A Budai Vár oroszlános udvarában most sem volt költés, a Zenetudományi Intézetből kiszorított (a fészket műemlékvédelemre hivatkozva lezárták) vércsék a közelben mozognak de fészküket nem sikerült megtalálni. Lakatlan maradt a Szilágyi Dezső téri és a Toldy Ferenc utcai fészkek is. A korábbi 4–5 párral ellentétben legfeljebb egy bizonytalan hír érkezett a Parlamentről. Talán egy belső udvarban volt költés.

A korábbi évekhez hasonlóan ebben az évben is sikeres költés volt a következő helyeken: Száva utca (fészkekamera működtetése a Magyar Telekomnak köszönhető) Bánk Bán út, Markó utca, Tétényi út, Dobozi utca. Ág utca, Visegrádi utca, Petzval József utca. Egy új költőhelyet sikerült találni Kelenföldön egy elhagyott varjúfészkekben.

Sikerült meggyűrűzni a Kartalon újonnan bejelentett költés fiókait is. A korábban Szolnokon és Sopronban észlelt városi költések nem ismétlődtek meg. Békásmegyeren csupán egy rendszeresen használt fészket ismertünk. A Szindbád utcában egy panelház nyolcadik emeletén telefonkábeleknek vágott falüreg hőszigetelése miatt a tojó elhagyta a fé-

1. kép A Szindbád utcai panelház legfelső emeletének falüregében az első megtelepedés nem volt sikeres. Hőszigetelés miatt az üreget lezárták. A fiókák az Állatkertbe kerültek. (fotó: Morandini Pál) *The first breeding attempt in the wall of the uppermost floor of a stock building in Szindbád street was not successful. The nest hole was closed for insulating the building. The chicks were taken to the Zoo.*

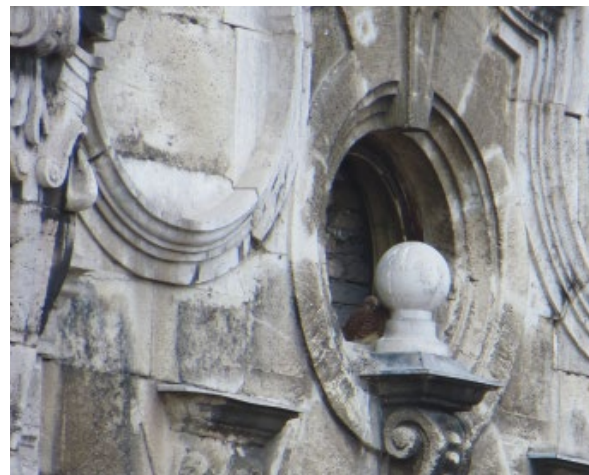
2. kép A szinbád utcai fióka az Állatkertben sikeresen felnevelkedett, majd a Hortobágyi „Górásra” került (fotó: Morandini Pál)
The chick from Szinbád street was raised up successfully then it was taken to 'Górés' in Hortobágy

szekaljat. Egy fiókat sikerült megmenteni amit felneveltek az állatkertben, a másik elpusztult. A tojást nem sikerült kikeltetni (1. kép).

Az V. kerületben egy műemlék ház padlásablakában sok év óta rendszeresen költenek vércsék. A földre került fiókákat mentéskor rendszeresen a szomszédos ház tetejére helyezzük ahol biztonságosan fejlődhetnek tovább.

HIVATKOZÁS

MORANDINI, P. & MORANDINI, M. 2007: Daruk és gépmadarak – mint vércsék költőhelyei – Madártávlat, XIV. 3: 31.

3. kép A Klotild palota vakablakában sok év óta sikeresen költ egy vércsepár. (fotó: Morandini Pál) *A pair of Kestrel has been breeding successfully in the dead window of Klotild Palace for years*

BREEDING OF THE KESTREL (*FALCO TINNUNCULUS*) IN BUDAPEST IN 2013

The Budapest population of the Kestrel can be estimated at 40 – 70 bp, and is slowly declining. Among the reasons for the decline, the ceasing of breeding locations because of building reconstructions (thermal insulation) is important, and urban development on feeding grounds (e.g. at Budaörs – Törökbálint) can also have an effect. In deserted suburban industrial areas Kestrels can find good breeding places on/in the empty buildings, until the location is unused and calm. Kestrel breeding in Budapest offers a good opportunity for environmental education. There are Kestrel nests in the close vicinity of several schools for many years, so it is possible to get the students observe these during extra-curricular activities.

4. kép Egy Klotild palotai fiókat az utcseprők találták meg a járdán. A szomszédos ház teteje jó terep a további fejlődéshez (fotó: Morandini Pál) *A chick from Klotild Palace was found by sweepers on the sidewalk. The roof of the neighbouring house is a good place for further growing*

Vércseláda telepítési eredmények Tiszalök környékéről

Zsiros Sándor
Magyar Madártani Egyesület, Tiszavasvári helyi csoport
4450, Tiszalök, Irányi u. 12.
E-mail: zss967@gmail.com

Az első vörös vércse (*Falco tinnunculus*) költését még az 1980-as évek közepén észleltem egy félresikerült általam kihelyezett szalakóta odúban. Közel 20 év szünet után 2005-től kezdtem el madárodúkat és vércseládákat készíteni, telepíteni Tiszalök egyre tágabb környékén. Az azóta eltelt kilenc év vércseládázásának eredményeit foglalom össze a továbbiakban. Az évek során több, mint 200 vércseláda került kihelyezésre. Ezek területi eloszlása az alábbi térképen látható (csak a ládáimban költő vércsék adatait tartalmazza).

A ládámban eddig legnagyobb számban vörös vércsék, erdei fülesbaglyok (*Asio flameus*), illetve kék vércsék (*Falco vespertinus*) költöttek. A költő fajok listáját szalakóta (*Coracias garrulus*), csóka (*Corvus monedula*), szürke légykapó (*Muscicapa striata*), tőkés réce (*Anas platyrhynchos*) és mezei veréb (*Passer montanus*) is színesíti, de fészekalapoként már egerészölyvek (*Buteo buteo*) is használták azt. Érdekes eset, hogy egy ládámban már negyedik éve követi a macskabaglyok (*Strix aluco*) költését sikeres vörös vércse költés is. Ilyen kettős költésre egy ízben erdei fülesbagoly-kék vércse és többször erdei fülesbagoly-vörös vércse párosításban is volt példa!

TECHNIKAI INFORMÁCIÓK

Az általam készített költőládák felépítése eltér az általánosan használttól. Ennek oka, hogy az adományként kapott 14 cm körüli szélességű deszkákból igyekeztem egy épkezláb költőládát összeállítani. Ennek a teteje vízszintes, az alkotó deszkák is vízszintesen állnak, amelyeket a hátsó tartóléc, és két, a bejárat melletti függőlegesen álló lécs tart össze (lásd lap alján a fotón). Természetesen az előlapnak és a fenékdeszkáknak is komoly stabilizáló szerepe van.

Eleinte költőtálcákat is kihelyeztem, de ezeket nem foglalták a madarak, így alkalmazásukkal felhagytam. Tanulságos volt, hogy amikor egy évek óta nem használt költőtálcát tetővel-oldallappal elláttam, a következő évben már sikeresen használták a vörös vércsék.

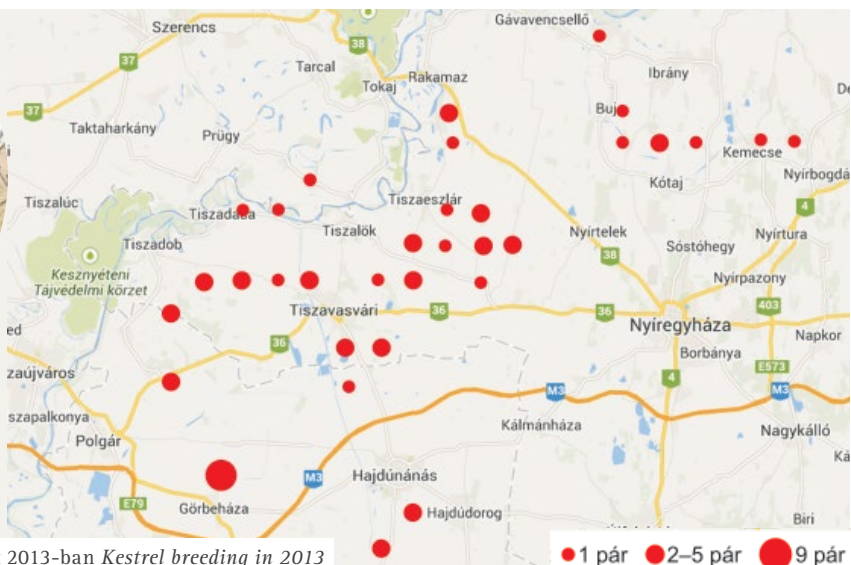
A kihelyezés magassága általában 5–6 méter, de voltak már sikeres költések kényszerűségből alacsonyabbra, 3,5–4 méteres magasságba kirakott ládámban is. A ládák tájolása és a foglalások között nem találtam összefüggést, igaz az erősebb szelek, viharok jellemző irányát igyekszem elkerülni. Nem találtam különbséget a költési sikerben a között sem, hogy fészekanyagként kavics, mulcs, vagy száraz fű került a ládámba.

VÖRÖS VÉRCSE KÖLTÉSEK

Messze ez a faj a leggyakoribb a költőládáimban. Kivételt képeztek 2013-ban az észak-hortobágyi ládák, mert itt kb. 50–50% volt a vörös és a kék vércsék aránya. A kezdetektől költőládával ellátott Tiszalök-Tiszaeszlár-Tiszanagyfalu-Tiszadada-Tiszavasvári régióban kb. négyszeresére nőtt az eltelt időszak alatt a vörös vércsék állománya. A költések sikeressége szempontjából kifejezetten jó évek

A meszelés már a 2014 évi költést vetíti előre (fotó: Zsiros Sándor)
The whitewash presuming the breeding in 2014

voltak 2006, 2007, 2008, amikor is a sikeresen költő párok többsége hat (többször hét, illetve egy fészekalj esetében nyolc) fiókát repített. A 2010-es és 2013-as év pedig vércseszemmel katasztrofális volt, nagyszámú sikertelen költéssel, alacsony kirepülő fiókaszámmal. Különösen 2013-ban volt feltűnő, hogy nagy számban zsákmányoltak énekes madarakat is a vércsék, alig volt olyan láda, amelyikben ne lett volna több madár maradványa is. Ezekben az években kifejezett különbséget tapasztaltam a magasabb fekvésű, illetve a mélyebb fekvésű, belvizes gyepek közelében élő párok fiókaszámai között. A magasabb fekvésű gyepek közelében élő párok ezekben az években is képesek voltak 4–5 fiókát repíteni, szemben a kevesebb pockot kínáló élőhelyek 1–3 fiókás fészekaljaival.

A vércseládázásnak egyik fontos tanulsága volt számomra, hogy a vörös vércsék is képesek telepszerűen költetni. S egy jó élőhelyen érdemes egymás közelében kirakni több ládát is, s így lényegesen egyszerűsödik az ellenőrzés is, de feltehetően a ragadozókkal szemben is eredményesebben védekezhetnek. Predációval (bizonyítottan) egészen 2012-ig ritkán találkoztam. Abban az évben viszont egy, néhány kilométeres átmérőjű területen kilenc vörös vércse költésből mindössze egy volt sikeres első próbálkozásból (pótköltésből még további négy pár repített fiókákat). A ládáknál összetört, illetve kilyukasztott tojásokat találtam. A környéken sok dolmányos varjú (*Corvus cornix*) él, valószínűleg ők lehetnek a predátorok. Érdekes, hogy az előző években sem volt kevesebb dolmányos varjú a területen, mégis sikeresek voltak a költések. 2013-ban is hasonlóak voltak a tapasztalataim, igaz ebben az évben már csak öt pár vörös vércse kezdett költésbe az érintett területen.

KÉK VÉRCSE KÖLTÉSEK

Török Hunorral 2009-ben raktunk ki vércseládákat Hajdúnánás közelében olyan területen, ahol az előző években néhány szoliter kékvércsepár költött. Ezekben a ládáknál 2010-ben költöttek először kékvércsék, 2013-ban pedig egy 11–12 páros telep alakult ki. Görbeháza határában 2013-ban sikerült „Nem termelő mezőgazdasági beruházás”-ként egy 50 darabból álló ládatelepet kialakítani. Itt májusban nagyszámú kékvércse mozgott, a ládák többségébe kapartak is fészekcsészét, végül hét pár kezdett költésbe. A környéken kékvércsék számára alkalmasnak tűnő élőhelyek vannak, ezért az elkövetkező években szeretnék több kisebb ládatelepet is kialakítani.

A szerző, kékvércse fiókákkal (fotó: Palatitz Péter)
The author with Red-footed Falcon chicks

Sikeres erdei fülesbagoly költés (fotó: Zsiros Sándor)
Successful breeding of Long-eared Owls

Ölyvfészek vércseládán (fotó: Zsiros Sándor)
Buzard nest on a nest box

Macs kabaglyok az egyik ládában (fotó: Zsiros Sándor)
Tawny Owl chicks in one of the boxes

Erdei fülesbagoly – Vörös vércse összetojás (fotó: Zsiros Sándor)
Mixed brood of Kestrel and Long-eared Owl

ERDEI FÜLESBAGOLY KÖLTÉSEK

Azt tapasztaltam, hogy az erdei fülesbaglyok eléggé esetlegesen foglalják a költőládákat. Ha van a láda közelében természetes fészek, többnyire azt választják. Szemben a vörös vércsékkel, melyek ilyen esetekben inkább a ládát részesítik előnyben. A költési adatokból kiderül, hogy az erdei fülesbaglyok számára is 2010 és 2013 voltak a legrosszabb évek. A 2013-ban sikeres költéseinek érdekessége, hogy mind a 4 költés nagy állattartó telepek közelében volt, s a baglyok szinte kizárólag verebekkel táplálkoztak.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönettel tartozom Török Hunornak, aki 2007-ben és 2008-ban még az E-misszió Egyesület tagjaként, majd később a BNPI természetvédelmi örekként szabadidejében segített szakértelmével, költőládákkal. Továbbá a ládák egy részénél a kihelyezést is együtt végeztük, 2007 és 2010 között pedig nagyszámú vércsefiókát is gyűrűzött.

Köszönöm az MME 13. számú helyi csoportjának, illetve elnökének, dr. Legány Andrásnak a segítséget, valamint a vércsefiókák gyűrűzését.

Morandini Pál jóvoltából egy Budapesthez közeli vörös vércse fészekaljra színes gyűrűk is kerültek, 2013-ban pedig Petrilláné Bartha Enikő látta el gyűrűkkel 4 költés fiókáit.

INSTALLING NEST BOXES FOR KESTRELS AND RED-FOOTED FALCONS IN THE AREA OF TISZALÖK

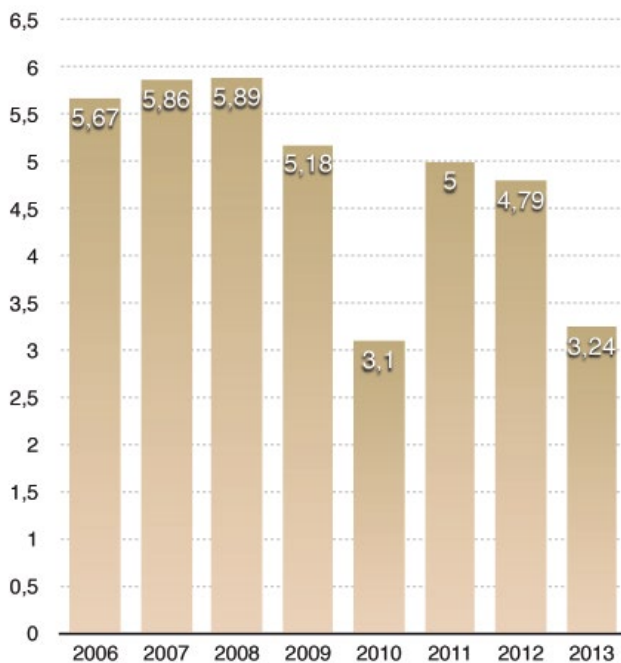
Between 2005 and 2013 over 200 nest boxes were installed for small falcons in the greater vicinity of Tiszalök, above all on larger patches of grassland.

As a result the Kestrel population increased manifold. In 2013 69 breeding pairs of Kestrels (*Falco tinnunculus*), 17 pairs of Red-footed Falcons (*Falco vespertinus*), 5 pairs of Long-eared Owls (*Asio otus*) and a pair of Tawny Owls (*Strix aluco*) bred in these boxes. From 2009 on we have been placing out nest boxes in the northern fringes of the Hortobágy in order to enhance the settling of Red-footed Falcons. By 2013 two new colonies of Red-footed Falcons formed here, in a place where no breeding pairs had been known before.

Our aim for the years to come is to maintain the number of nest boxes in the area, as well as the establishment of new nest box colonies in the Polgár-Görbeháza area in order to create a stable Red-footed Falcon population there.

Kékvércse fióka (fotó: Zsiros Sándor)
Juvenile Red-footed Falcon

Vörös vércse fészkelések fiókaátlagai
Average number of Kestrel chicks

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vörös vércse foglalások	1	7	11	30	49	58	64	74	69
Meghiúsult költés	0	1	1	2	6	15	1	12	20
Sikeres- / ismeretlen eredményű költés	1	6	10	25/3	43	43	63	62	49
Foglalt ládák költési sikere	100%	85,71%	90,91%	92,59%	87,76%	74,14%	98,44%	83,78%	71,01%
Ismert kirepült fókaszám / fészkalj	1x2	1x4 5x6	1x5 5x6	5x5 11x6 2x7 1x8	1x2 2x3 4x4 12x5 14x6 1x7	1x1 3x2 13x3 2x4 2x5	10x4 13x5 6x6 2x7	2x3 5x4 17x5 4x6	3x1 4x2 17x3 7x4 2x5 1x6
Kék vércse foglalások	-	-	-	-	-	4	1	4	17
Meghiúsult költés	-	-	-	-	-	1	0	0	5
Sikeres költés	-	-	-	-	-	3	1	4	12
Foglalt ládák költési sikere	-	-	-	-	-		100%	100%	70,59%
Ismert kirepült fókaszám / fészkalj	-	-	-	-	-	1x3 2x4	1x1	1x2 1x3 2x4	2x1 4x2 3x3 3x4
Erdei fülesbagoly foglalások	1	1	2	4	12	8	9	11	5
Meghiúsult költés	0	0	1	0	1	5	1	1	1
Sikeres- / ismeretlen eredményű költés	1	1	1	4	9/2	2/1	8	10	4
Foglalt ládák költési sikere	100%	100%	50%?	100%	90,00%	28,57%	88,89%	90,91%	80,00%
Összes láda adott évben	3	9	30	51	90	106	134	166	234

Tiszalök térségében telepített ládák összesítő táblázata
Summary table of nest boxes installed in Tiszalök region

Adatok Győr- Moson-Sopron megye bagolyfaunájához (*Strigiformes*)

Váczi Miklós*, Tatai Sándor, Udvardy Ferenc

*Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság,
E-mail: vaczister@gmail.com

BEVEZETŐ

Győr-Moson-Sopron megye madárvilágának kutatása nagy múlttal rendelkezik, de jórészt a Fertőtőről (Chernel 1887), a Hanságból (Studinka 1935, 1957), ezen belül az ún. „Kapunári égererdő”-ből (Horváth 1965), a későbbiekben pedig szórványosan a Szigetközi mellékágrendszerből (Stollman 1955, Hell 1958, Csiba 1963) származnak főként nappali ragadozómadár adatok, publikációk. A földrajzilag Kisalföldnek nevezett tájegység más területei, mint a Rábaköz, a Pannonhalmi dombság vagy a Győri puszták (Győrtől Bábolna felé húzódó magasabb fekvésű területek) pedig kevésbé vagy alig kutatottak, ezért a múltból ezekről a területekről kevés információval rendelkezünk (pl. Király 1934, ellentétben a Soproni hegységgel, bár az ott végzett kutatások során nem kifejezetten a ragadozó madarakon volt a hangsúly (pl. Győry 1957). Napjainkban is elsősorban nappali életmódú madárfajok – énekes és vízi madarak, valamint ragadozók – rendszeres monitoringja folyik, de ennek során számos bagolyfajról is sikerül adatot gyűjteni, melyek feldolgozása aktuálissá vált részben a természetes élőhelyek általános csökkenése miatt is. Az így keletkezett adatok, megfigyelések összegzése, s nem teljes felmérések eredményeinek közlése a jelen tanulmány célja.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Elsősorban a sólyomalkatúak (*Falconiformes*) rendjébe tartozó nappali ragadozó madarak rendszeres megfigyelése volt a fő cél, de a terepi munka során feljegyeztünk minden egyéb megfigyelt madárfajt, különös tekintettel a valamilyen (pl. fészkelési) szempontból hasonlóan tanulmányozható taxonokra, mint pl. a fekete gólya, a holló, vagy a baglyok (*Strigiformes*).

Réti fülesbagoly a Mosoni síkon (fotó: Váczi Miklós)
Short-eared Owl in Moson Plain

Ahol ritkább, vagy addig nem észlelt faj (pl. uhu, füleskuvik, gyöngybagoly, réti fülesbagoly) nyomaira, hangjára, vagy egyéb életjegyeire (pl. köpetére) bukkantunk, ott már célzott keresést folytattunk, alkalmanként pedig megkíséreltük a faj számára alkalmasnak látszó élőhelyeket felkeresni, tavaszi hangadásukat célzottan – esetleg hangbejátszással – megfigyelni. Más fajoknál a szórvány adatok összegyűjtése (pl. elütött, kézrekerült madarak adatai) és alkalmi megfigyelések egészítették ki adatainkat. Aktív védelmi tevékenység elsősorban a fokozottan védett és valamilyen okból veszélyeztetett fajok esetében történt, mint pl. az uhu költőhelye nyugalmának biztosítása, gyöngybagoly költőládák kihelyezése, réti fülesbagoly költőhelyén a kaszálás időzítése, továbbá a kézrekerült példányokról történő gondoskodás. Bizonyos fajoknál (pl. macskabagoly) csupán az adatok összegyűjtése, regisztrálása zajlik, beleértve minden, mások által tapasztaltat is, mint pl. a szélerőművek engedélyezésekor előírt előzetes madártani felmérések során kapott eredmények.

EREDMÉNYEK

Gyöngybagoly (Tyto alba)

Megyénkben az MME Kisalföldi Csoportja 1997. óta végez aktív gyöngybagolyvédelmi munkát elsősorban a Hanságban, a Fertő-tó keleti partján, valamint a Rábaközben.

A program állományfelméréssel kezdődött, melynek megvalósítása során az egyházi épületekre helyeztük a hangsúlyt. Magtárakat, takarmányszárítókát, padlásokat, egyéb épületeket csak alkalmanként vizsgáltunk. Ezek az épületek legtöbb esetben nem nyújtanak biztonságos fészkelőhelyet (nyest, macska, gázosítás, egyéb emberi zavarás miatt), de ennek ellenére ezekben is gyakran próbálkoznak költéssel a gyöngybagolyok. A jövőben nagyobb hangsúlyt szükséges fektetni ezen épületek felmérésére és törekedni kell arra, hogy minél nagyobb számban biztonságossá tegyük őket az épületlakó bagolyfajok számára.

1997–2000 között 66 templomtornyot vizsgáltunk át, amelyekből csupán 10 volt nyitott és ezekből is csak 4 toronyban találtunk gyöngybagolyokat. Az elmúlt években sok templomot felújítottak, ezért ma már nincs tudomásunk nyitott, a bagolyok számára szabadon járható toronyról.

A megfelelő fészkelőhelyet elsősorban költőládák kihelyezésével próbáljuk biztosítani az épületlakó bagolyfajok számára. Jelenleg 19 költőláda van templomtornyokban és 7 láda egyéb épületekben (pajták, istálló, erdészház, lakóház padlása).

A költőládák kihelyezésének első két évében meglehetősen alacsony, 22% illetve 11% volt a ládák elfoglalásának aránya. Azóta a ládákat 30–75%, átlagosan 43%-ban foglalják el gyöngybagolyok, ami 4–15 költőpárt jelent. Ezen kívül 2–3 ládában minden évben macskabagolyok is költének.

1. sz. Térkép: ismert gyöngybagoly (*Tyto alba*) költőhelyek Győr-Moson-Sopron megyében. *Known Barn Owl (Tyto alba) nest sites in Győr-Moson-Sopron county.*

A ládákban költő gyöngybagoly párokon felül évente 4–5, egyéb helyen történő költésről szerzünk tudomást.

1997–2013 közötti felméréseink, valamint a Madárgyűrűző Központ adatai alapján az alábbi településeken nyert bizonyítást gyöngybagoly fészkelés: Acsalag, Agyagosszergény, Ágfalva, Bezi, Csáford, Jánosfa, Csorna, Csorna-Földsziget, Dunakiliti, Fehértó, Fertőendréd, Fertőd-Süttör, Gyirmót, Győr-sövényház, Hegykő, Jánossomorja, Jánossomorja-Nagyerdő, Kajárpéc, Kópháza, Lébény, Lövő, Maglóca, Markotabödöge, Mosonszolnok, Mezőörs, Nemeskér, Páli, Rábcakapi, Sarród-Kócsagvár, Sarród-Lászlómajor, Szakony, Tárnokréti, Töltéstava, Tápszentmiklós

A költőláda ellenőrzések során több alkalommal előkerült a fehér hasú alfaj is.

A költőládákban és az egyéb rendszeresen használt fészkelőhelyeken gyűjtött adatok alapján valószínűsíthető, hogy Győr-Moson-Sopron Megye gyöngybagolyállományát – az ország más vidékeihez hasonlóan – elsősorban a hosszan tartó kemény telek szabályozzák, amelyek a költőpárok 70–80%-át is elpusztíthatják. Az ilyen nagyarányú összeomlások miatt különösen fontosak a biztonságos költőhelyek, amelyek nélkül az állomány kis eséllyel képes csak a regenerálódásra. Meg kell még említeni a főútvonalak mellett tapasztalható elütések magas számát is, amely szintén jelentős állománycsökkentő tényező.

Macskabagoly (Strix aluco)

Teljes körű felmérést nem végeztünk, még mintaterületeken sem, költését alkalmilag regisztráltuk pl. a Soproni-hegységben a Hidegvíz-völgyben bükkfa hasadékában 1992-ben, a Pedagógus-forrásnál félbetört égerfa törzsben 2009-ben, vagy lucfenyőre kihelyezett uhunak szánt nagyméretű műfészkek ládáiban a Kánya-szurdokban 2010-ben, de elha-

Macskabagoly a Hanságban (fotó: Váczi Miklós)
Tawny Owl in Hanság

gyott épületekben is, mint amilyen a Hanságban a Király-tói erdészlak kéménye. Az uhu kora tavaszi monitorozása során viszont számos helyen lehet hallani 1–3 pld. tavaszi hangadását, sőt rendszeres akusztikus megfigyelése miatt valószínűsítjük költését a soproni Pap-réten, de más lakott területi előfordulása is ismert – pl. a nagycenki kastélyparkból és a soproni Füredi-sétányról. Alkalmilag elfoglalta a gyöngybagolynak kihelyezett költőládákat is. Udvardy Ferenc 2007-ben a Soproni-hegységben húzódó Rák-patak völgyében egy 10 km-es szakaszon hang alapján 17 pld-t regisztrált.

Elütése, megkerülése ritkább, mint az előző faj esetében, 2011-ben azonban több legyengült példánya is kézrekerült Sopron környékén.

A vizuális megfigyelések alapján mindkét színváltozata előfordul, de a vörös ritkább.

Uhu (Bubo bubo)

Jelenlétét a 90-es évek eleje-közepe óta regisztráljuk, e témában több publikáció is született (Kárpáti 1999, Váczi 2006). Azóta még több pár került elő, jórészt lakossági jelzések alapján, egy esetben pedig madártani felmérés során.

Földrajzi, geológiai okokból megyénk sziklákban, kőbányákban szegény, gyakorlatilag csak Sopron környékén vannak ilyen élőhelyek, ennek ellenére ott is az első pár gallyfészekben telepedett meg 1995-ben (Kárpáti 1999). Azóta viszont elfoglalta az összes jelentősebb város környéki kőbányát, függetlenül attól, hogyan azokat művelik vagy sem. Így 2011 óta költ a város fölé magasodó bánfalvi kőfejtőben is. Egy esetben előkerült az egyik belvárosi ház udvarából is egy pld. (Mogyorósi szób. közl.).

Fentieken kívül a hazánkban megszokottól (sziklán, kőbányákban – Haraszthy 1998) eltérő költései is egyre gyakoribbá váltak. Talajon történő költésére csak egy kísérletet regisztráltunk 2007-ben

Uhu költőhely talajon a Soproni-hegységben (fotó: Udvardy Ferenc) *Eagle Owl nest on the ground in Sopron Hills*

Uhu költőhely a Rába partfalában (fotó: Váczi Miklós) *Eagle Owl nest in the embankment of Rába river*

a Soproni-hegységben fenyő elegyes középkorú lomberdőben, 2013-ban pedig sziklás hegyoldalban földből kiálló sziklaeresz alatt találtuk előző évi költőüregét. Mindkettő ugyanabban a revírben van.

2012-ben lakossági bejelentés alapján a Rába Nick alatti szakaszán, homokos magaspártban találtuk a kotló tojót, amelyről már az előző évekből is volt adat (Silnicky Á. szób. közl.), sőt 2006-ban amatőr video felvétel is készült uhu fiókákról ezen a folyószakaszon (Hadarics szób. közl.). Ugyanebben az évben Jánossomorja határában az osztrák–magyar határon rétisas fészekkeresés közben öreg fűz–nyár erdőben ugrasztottunk fel 2 uhut, egyikük a közeli egerészölyv fészekbe repült be. Pár héttel később a fészek eltűnt, de az első megfigyelés közvetlen közelében, öreg fűzfa 3 m magasan elágazó törzsében megtaláltuk a kotló madarat – majd áprilisban egy fiókát a földön, amelyet visszahelyeztünk.

A költési idő után a magyar oldalon hasonló erdőállományban helyeztünk ki a kerecsensólyom programban is használt fa műfészek ládát kavicsral megtöltve, amit 2013-ban elfoglalt a pár, a

Uhu költőhely öreg fűzfa törzs-elágazásában a Hanságban (fotó: Váczi Miklós) *Eagle Owl nest in the stem-branching of an old willow tree*

Uhu fészkelése korhadt fatörzsben a Rábaközben (fotó: Váczi Miklós) *Eagle Owl nest in a punk tree in 'Rábaköz' area*

kotló tojót is megfigyeltük, de fióka nem kelt ki. Ez a pár az öreg erdő kidőlt fáinak törzsét, illetve gyökértányérját használta tépőhelynek. Érdekesképpen említendő, hogy a zsákmánymaradványok között 3 példány egerészölyv mellett 1-1 darázsölyvet, vándorsölymot és réti fülesbaglyot is találtunk.

2011-ben került elő a Rába alsó szakaszán egy rendszeresen víz alá kerülő magasságos kaszáló-rét öreg fűzfájáról (Bátky Gellért szób. közl.) ahol aztán 2012-ben költését is regisztráltuk elhalt és széthasadt botolófűz kikorhadt törzsében – ebben az évben itt három fióka repült ki – majd 2013-ban egy innen 100 m-re levő hasonló helyről került elő, ahol azonban a fióka kikelése után nem sokkal a vízbe dőlt a fészeküreget rejtő fatörzs. Ez a pár sok közönséges kőszapockot (*Arvicola amphibius*) és mezei hörcsögöt (*Cricetus cricetus*) fogyasztott. A 2012 uhus szempontból igazi szenzációkkal szolgált, mert a fentiekén kívül Hegyeshalom közelében, de már a Lajta folyó osztrák szakaszán előző évi parlagi sas fészkekben is kotló uhut figyeltünk meg a tavaszi fészkekellenőrzések során – innen végül 2 fióka repült ki, majd a fészkek a következő évben lepusztult.

2. sz. Térkép: uhu költőhelyek Győr-Moson-Sopron megyében; *Eagle Owl nest sites in Győr-Moson-Sopron county*

A környékben várható volt az uhu megtelepedése, mert már 2008 óta több alkalommal is észleltük a faj jelenlétét: jórészt a közelben lévő középkorú fenyőtelepítésekben pihent, vagy szalmakazalon és a mellette levő magaslesen találtuk köpeteit, egy esetben kavicsbányából ugrasztottuk ki (Spakovszky P. szób. közl.), két esetben pedig fácaántelegen fogták be vadőrök (Burkus I. és Végh Tibor szób. közl.).

Az így fellelt előfordulási helyek mindegyikén folyamatosan – de főként a tavaszi nászidőszak során – végzünk ellenőrzéseket, ennek ellenére nem sikerült ismételtlen mindegyik helyen költését regisztrálni. Így pl. a Dél-Hanságban 2004-ben, szürke gém telepben megtalált uhu-párról (Váczi 2006) a gémtelep ismeretlen okból történő megszűnése után egészen 2013-ig nem volt információnk, amikor is ugyanezen erdő középső részén újbóli hangadása után felfedeztük a talajon tartózkodó madarakat. Itt – fészkek hiányában – csak talajon történő költése képzelhető el, amelyekre az öreg lábas éterek elágazó törzse kiváló lehetőséget nyújt. A fentiek ismeretében minden hasonló élőhelyet igyekszünk e faj szempontjából felmérni, így pl. a Rába teljes megyei szakaszát bejártuk (kenu segítségével), különösen figyelve a magas partokra, de további példányok jelenlétét egyelőre nem regisztráltunk, előkerült viszont egy pár az észak-hansági egeresekből, ahol 2012-ben egerészölyv fészkekben nevelt egy fiókát.

Az eddigi adatok alapján megállapítható, hogy ez a faj megyénk területén szinte bárhol előfordulhat.

Uráli bagoly (Strix uralensis)

2012-ben, az ország nyugati megyéiben tapasztalt inváziója során eljutott a Fertő tó környékére is, egy elütött példát találtunk Fertőbozsnál. További előfordulása adata a hanggal történő keresés

Törpekuvík a Soproni-hegységben (fotó: Udvardy Ferenc) *Pygmy Owl in Sopron Hills*

ellenére sem vált ismertté, bár az osztrák oldalon Klingenbachnál, közel a magyar határhoz is találtak a korábbi években két elűtött példányt (Richard Zink szób. közl.) amelyek valószínűleg szintén egy invázió során kerülhettek oda.

Törpe kuvik (Glaucidium passerinum)

Kevés adata ellenére a Soproni-hegység mondható hazánk egyik potenciális előfordulási helyének, ahol költése sem zárható ki. Ezt valószínűsíti, hogy a korábbi téli adatok (Haraszthy 1998) után 2005 áprilisában és 2013 márciusában már költési időben figyeltük meg. Utolsó két megfigyelése adata hanggal történő keresés segítségével történt.

Erdei fülesbagoly (Asio otus)

Általános felmérése nem történt meg, belterületi telelő helyeit ismerjük az alábbi helységekből: Fertőd, Fertőújlak, Fehértó, Csorna, Földsziget, Mecsér, Tárnokréti, Öntésmajor, de kisebb, 1–5 pld-os gyülekező helyei a Fertő-part ezüsthás sűrűségeiben is vannak.

Költését is elsősorban a bokrokkal, fasorokkal tarkított fertő-parti és mosoni-síki területekről ismerjük, zömében szarkafészkekből, bár költ belterületi parkokban is (Csorna, Győr, Sopron), egy esetben pedig elhagyott fehér gólya fészkekben is megfigyeltük költését Acsalagon.

Az invazív ezüsthás fertő-menti állományainak természetvédelmi célú irtása, valamint a Mosoni-síkon zajló szarka gyérítés miatt a költőpárok létszáma helyenként kisebb a korábbinál (Faragó 2012), ennek ellenére megyei állománya vélhetően nem csökkent, már csak az egyre gyakoribbá váló belterületi költések miatt sem.

Réti fülesbagoly (Asio flammeus)

Irodalmi adatok alapján e faj jellemző költőhelye a Hanság (Studinka 1954). Ennek ellenére korábban a telelő pld-ok alkalmi megfigyelése mellett csupán néhány regisztrált költése volt egyrészt a Mosoni-sík ugaroltatott területén-, másrészt a Fertő-tó partvidékén sásos kaszálórétben (Hadarics 1993)

Később a legeltetés intenzívebbé válásával ez utóbbi költésre alkalmatlanná vált, de telelő példányai és kisebb csapatai (5–17 pld.) rendszeresek voltak (2005, 2008, 2010-es évek), különösen Fertőújlak mellől. Itt 2010-ben 2 legyengült pld. is kézre került, melyeket felerősítés után meggyűrűzve szabadon engedtünk.

Költését 2005–2006-ban és 2011–2012-ben a Dél-Hanságban – Acsalag, Bősárkány és Osló határában – regisztráltuk, egyszer magassásos mocsár-rét évek óta kaszátlan részén, másodsor pedig szántóföldek közötti elnadasodott mély fekvésű területen.

Érdekesebb a Mosoni-sík szárazabb talajú, részben ugaroltatott területein az előfordulása mind telelés (2004, 2008 és 2011-es évek), mind pedig költés szempontjából (2005 és 2011), de legkülönösebb megkerülése 2006-ban volt, amikor Mosonszolnok mellett, gabonaföldön kísérelt meg költetni (aratáskor a tojásokat begyűjtöttük és a kőszegi madármentő telepre szállítottuk, ahol a kikelés után a fiókák elpusztultak). Azóta ez a költési mód a Mosoni-síkon általánossá vált, 2014-ben mintegy 10 helyen figyeltünk meg násztevékenységet mutató madarakat, ebből 4 esetben biztosan sikeres volt a költés.

A költőpárok számát nehéz meghatározni, a nászrepülő, illetve az etető madarak alapján az említett években min. 2, max. 10 pár költethetett. Fészkét eddig csupán egy esetben sikerült megtalálni 2012-ben Bősárkány mellett, költési idő után. A fészkek éve óta kaszálatlan mocsárréten, posványosás öszszebitoruló levelei alatt, a földfelszíntől kb. 10 cm-re volt, benne egy bezápujt tojással, köpetekkel és kivedlett tollakkal.

Alkalmilag a megye más területein is előfordulhatnak teletelő példányai, így pl. Ágfalvánál 1999-ben, majd Agyagosszergény mellett apróvad vadászat során a földről riasztották fel. (Váczai 2008).

Kuvik (Athene noctua)

Teljes megyére kiterjedő állományfelmérése nem történt meg, ennek ellenére jelentős számban fordulhat elő, mivel véletlenszerű megkerülései szinte az egész megyét lefedik. Költésére utaló jeleknek vettük a zömében mezőgazdasági épületekben megfigyelt tavaszi hangadó egyedeket és párokat, valamint az épületek bontása, felújítása során előkerülő fiókákat. Ezek és a 2010-es ponttérképezés alapján az alábbi községekben fordult elő az ezredforduló óta: részben a települések melletti majorokból, használt vagy elhagyott mezőgazdasági és egyéb épületekből Albertkázmerpuszta, Ágfalva, Csapod, Hegyeshalom, Fehértó, Mosonszolnok, Sopron, Sarród, Várbalog környékén, másrészt a belterületi épületekben, lakóházakban, parkokban költők Csorna, Földsziget, Újkér, Jánossomorja, Gyórság településeken. Hanggal történő keresés során a fentiekén kívül Gyórá, Rábatamási és Vág településeknél került elő (Gyurácz J. szób. Közl.).

Füleskuvik

A faj megyei előfordulásáról az ezredforduló előttől nincs adat (Kalotás 1998), elsőként 2000-ben figyeltük meg Ágfalva mellett, a Soproni-hegység lábánál lévő kaszálóréten, ahol egészen 2006-ig évente 1-2 pár tartózkodott költési időben. Fészke-

3. sz. Térkép: kuvik (*Athene noctua*) költőhelyek Győr-Moson-Sopron megyében. Little Owl (*Athene noctua*) nest sites in Győr-Moson-Sopron county.

lését bizonyítani nem tudtuk, viszont egy esetben megfigyeltük az erdőszélen macskabagoly számára kihelyezett mesterséges odúban. Időközben előkerült Sopron mellett a Fertőmelléki dombsorból, majd Fertőrákos és Sopronkőhida mellől, végül pedig a Kapuvári síkról is (Udvardy 2012).

Sopron környéki állományát – a költési időben hangjukat hallható madarak száma alapján – 5-8 párra becsüljük, de a megye más területeiről is előkerülhet.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A cikk összeállítása és az elvégzett munka nem jöhetett volna létre az alábbi személyek nélkül, akiknek ezúton is szeretnénk köszönetet mondani:

Dr. Ambrus András, Bátky Gellért, Dr. Hadarics Tibor, Dr. Kárpáti László, Kozma László, Mogyorósi Sándor, Nagy László, Németh Árpád, Orbán Henrik, Silniczky Ádám, Sipos Tibor, Soproni János, Spakovszky Péter, Szász Előd, Szirtl Attila, Szöllős Péter és még sokan mások.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- CHERNEL, I. (1887): Adatok Vas, Sopron, Pozsony és Fehér megye madárfaunájához – Vadászlap 8: 175-178.
- CSIBA, L. (1963): Ragadozómadár adatok, Dates on Birds of Prey – Aquila 69-70: 258.
- FARAGÓ, S. (2012): A Lajta Project, Egy tartamos mezei vad és ökoszisztéma vizsgálat 20 éve – Nyugat-magyarországi Egyetemi Kiadó, Sopron.
- FARAGÓ, S. (2012): Nyugat-Magyarország fészkelő madarainak elterjedési atlasza – Nyugat-magyarországi Egyetemi Kiadó Sopron.

GYÖRY, J. (1957): Madártársulás- és környezettani vizsgálatok 1954–55 telén a Soproni-hegységben – Aquila 63–64: 41–49.

HADARICS, T., MOGYORÓSI, S., PELLINGER, A. (1993): Réti fülesbagoly (*Asio flammeus*) költése a Fertőtó vidékén – Aquila 100: 277–278.

HARASZTHY, L. (1998): Magyarország madarai, Mezőgazda Kiadó, Budapest.

HORVÁTH, L. (1965): A hansági égererdő ragadozó madarai – Vertebrata Hungarica VII: 29–36.

KÁRPÁTI, L. (1999): Az uhu (*Bubo bubo*) fészkelése a Soproni-hegységben – Szélkiáltó 11: 2–4.

Magyar Madárgyűrzési Központ adatbankja

KIRÁLY, I. (1934): Ritka madarak a Rábaközben – A természet, XXX. 1–2: 13.

STOLLMAN, A. (1955): A rétisas (*Haliaetus albicilla*) újabb fészkelése a csehszlovákiai Dunaszakaszon. – Aquila 59–62: 379–380.

STUDINKA, L. (1935): Faunisztikai adatok a lébényi Hanságból – Aquila 38–41: 248–253.

STUDINKA, L. (1957): Faunisztikai megfigyelések a Hanságból – Aquila 63–64: 312–313.

TATAI, S. (2009): A gyöngybagoly (*Tyto alba*) védelme Győr-Moson-Sopron megyében – Szélkiáltó 14: 27.

UDVARDY, F. (2009): Adatok a bagolyfajok Sopron környéki előfordulásához 2000 és 2006 között – Szélkiáltó 14: 26.

VÁCZI, M. (2006): Az uhu (*Bubo bubo*) helyzete Győr-Moson-Sopron megyében – Heliaca 4: 59–63.

VÁCZI, M. (2013): Adatok Győr-Moson-Sopron megye ragadozó madár faunájához az ezredforduló környékén – Magyar Apróvad Közlemények 11: 1–28.

VÁCZI, M. (2008): Réti fülesbagoly 2004–2005. évi mozgalmái a Kisalföldön – Szélkiáltó 13: 28.

ADDITIONAL DATA TO THE OWL FAUNA OF GYŐR-MOSON-SOPRON COUNTY

Győr-Moson-Sopron county offers habitats to a great variety of bird species, among them owls, with its hills showing characteristics of high mountains, meadows and gallery forests of the Hanság and the Rábaköz, as well as agricultural areas of the Moson plains resembling wooded steppe climate. At the end of the 20th century the study of owl species became more intensive, which resulted in a better knowledge of them. In some cases, such as that of the Eagle Owl (*Bubo bubo*), the increased population in neighbouring Austria also contributed to the increased number of observations. The Eagle Owl has a significant population in the area, breeding not only on rocks, but also in tree holes, large tree-nests, high riverbanks and on the ground. Also well represented are the Barn Owl (*Tyto alba*), Short-eared Owl (*Asio flammeus*) and the Little Owl (*Athene noctua*). The most common Tawny Owl (*Strix aluco*) and Long-eared Owl (*Asio otus*) find their habitats, too. Interesting is the regular occurrence of the Tengmalm's Owl (*Aegolius funereus*) around Sopron and the early spring records of the Pigmy Owl (*Glaucidium passerinum*), which give a reason to think that the species breeds in the area, too.

Kuvik (fotó: Váczi Miklós) Little Owl

Kuvik (*Athene noctua*) gyűrűzési eredmények a Felső-Kiskunságból 2012–2013

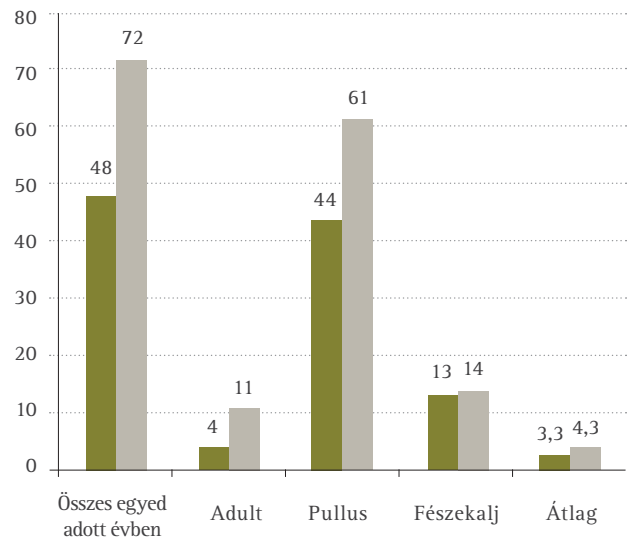

Csontos Csaba Ádám
Magyarországi Kuvik Oltalmi Egyesület
1032, Budapest, Szőlő u. 86. 2/12.
E-mail: csontoscs@freemail.hu

Egyesületünk 2012-ben alakult, tagjaink azonban 2003 óta folytatnak kuvikvédelmi tevékenységet a Felső-Kiskunságban. Azóta igyekeztünk folyamatosan felmérni a terület kuvikállományát, számba vettük a madarak költését veszélyeztető tényezőket. Ezeket kiküszöbölésére mesterséges fészkekodók kihelyezését kezdtük meg. Napjainkban működési területünkön mintegy 150 odú várja a fészkelésre készülő bagolypárokat. Az évek során mi is tapasztaltabbak lettünk, és valószínűleg az egyre jobb hely kiválasztás is hozzájárult ahhoz, hogy az elmúlt két évben jelentősen megnőtt az elfoglalt odúk, illetve a sikeres költések száma.

A viszonylag nagyszámú gyűrűzés során észleltük, hogy a „Gyűrűfelhasználási útmutatóban” kuvikra megadott „Sirály” gyűrű méretét tekintve nem optimális, egyes példányokra majdhogynem szűk volt, ezért javasoltuk a „Varjú” gyűrűre történő átterést. Javaslatainkat elfogadták, és ma már „Varjú” gyűrűvel történik a kuvikok jelölése.

Ma már vannak jól „bejártott” helyek, olyan odúk, amelyekben évek óta költenek kuvikok. Szerencsére mindig akadnak új helyek, ahol sikerül megtelepíteni a madarat, illetve „rávenni” arra, hogy ne a nádtető, palatető alatt költsenek pl. egy juhó-dály tetőszerkezetében, hanem a közelben kihelyezett odúban. Ennek az az előnye, hogy így sokkal nagyobb a költés sikerének valószínűsége, hiszen a mesterséges fészkelőhely bizonyos védettséget ad. (A 2009-es felmérési évtől kezdődően a rendszeresen felmért 14 tetőszerkezetben történő költések közül, évente 3–5 alkalommal regisztráltuk a költések teljes sikertelenségét, ahol a nagy melegben a tojások megzápultak, vagy a fészkek predáció áldozata lett, a fiókák kipotyogtak az üregből, stb.)

Gyűrűzött egyedek 2012–2013 között a Felső Kiskunságból
Ringed individuals in 2012–2013 in Upper-Kiskunság
(From left: Total number of ringed birds; adult; pullus; number of brood; average)

■ 2012 ■ 2013

A még életben maradt fiókák a pala alatt
(Apaj, 2005, Hámori Dániel) *Survived chicks under the slate*

RESULTS OF LITTLE OWL (*ATHENE NOCTUA*) RINGING IN UPPER-KISKUNSAĞ 2012–2013

In the last two years the number of Little Owls accepting the artificial nestboxes put out by KOE (Society for the Protection of Little Owls) has grown to a considerable extent – more than 150 nestlings have been successfully reared in them. We hope for an even better result in 2014.

A Kiskunság déli részén 2009–2013 között végzett Erdei fülesbagoly (*Asio otus*) telelőállomány felmérés előzetes eredményei

Agócs Péter*-Tamás Ádám

Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság
*agocsp@knp.hu

BEVEZETÉS

Néhány éve Magyarországon is elindult, az erdei fülesbagoly telelőhelyeinek országos felmérése, melynek részeként 2009-től önkéntesek segítségével a Duna-Tisza köze déli-délnyugati részén, Észak-Bácska és a Kalocsai-Sárvíz településeiben is elindult a kutatás. Elsődleges cél a nappalozó helyek feltérképezése volt, ami jelenleg is zajlik. E mellett a már megismert helyszíneken, lehetőség szerinti minél több önkéntes felmérő bevonásával – az országos monitoring protokoll szerint – évenkénti szinkronszámlálásra törekedtünk. Három téli szezonban azonban ezt az egyelőre még kevés helyszínen tudtuk megvalósítani, de a felmérésbe bevonni tervezett települések közigazgatási területén, elsősorban belterületein, mostanára sikerült – nem teljes – de elég részletes képet kapni az itt telelő baglyok állományáról.

FELMÉRT TERÜLETEK, MÓDSZEREK

Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság Dél-Dunamente – Bácska Természetvédelmi Tájegységben kezdtük el a felmérést 2009 telén. A felmérések többnyire nem igazodtak az országos szinkron napokhoz, azonban a módszer hasonló volt. A megtalált telelőhelyek felvételét a már kidolgozott országos adatlapokon rögzítettük. Mivel nagy területen végeztük a munkát a legfontosabb cél az volt, hogy az összes település felmérése, a három téli hónapban (december, január, február) megtörténjen.

A felmérés az egyes települések belterületein, zártkerti részein, valamint légifotók alapján kiválasztott potenciális telelőhelyeken történt. Nagyon sokszor akadályt jelentett az elkerített részek, zárt udvarok megközelítése. Legtöbb esetben a lakosság szívesen nyújtott segítséget a felmérésben, sokszor érdemi segítséget kaptunk, a települést jól ismerő helyi lakósoktól (postás, rendőr, pap, jegyző, polgármester stb).

A gyülekezőhely zártságának, felmérhetőségének függvényében a madarak számolása – a zavarás elkerülése érdekében – többnyire a benn ülő példányok számbavételével történt. Egyes helyeken azonban a sűrű lombkorona miatt, a felmérés a hajnali vagy szürkületi órákban be- vagy kihúzó madarak számolásával történt meg.

A felméréskor a maximálisan megfigyelt példányszám, a gyülekezőhely elhelyezkedésével, jellegével, szélvédettségével, fafajaival kapcsolatos információk kerültek rögzítésre. A helyszín pontos rögzítésére GPS készüléket használtunk, önkéntes segítők belterületi azonosítók (utca, házszám) alapján dolgoztak.

EREDMÉNYEK

2009–2010 telén csak két településen történt felmérés az országos protokoll szerint, mintegy ismerkedve a módszerrel. Ezek többnyire a leglátványosabb helyszínek voltak, illetve ahonnan korábban lakossági bejelentés érkezett (pusztulás, túlzott meszelés, köpetek).

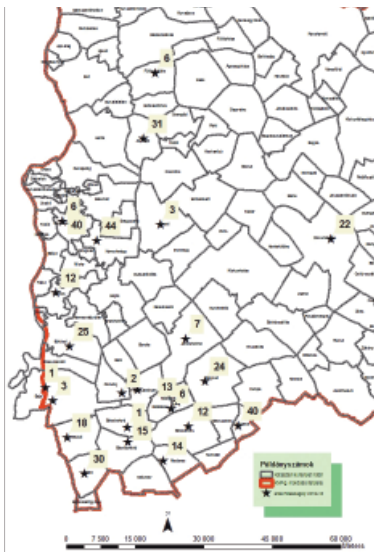
Egy év kihagyás után a 2011–12 téli felmérést már komolyabb előkészület előzte meg és ez megmutatkozott a gyűjtött adatokban is. Kilenc önkéntes

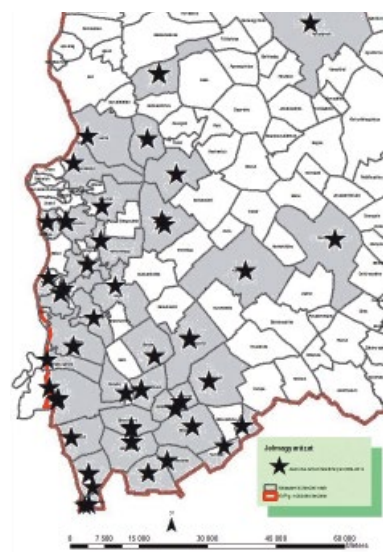
Csodafa, Homokméggy (fotó: Agócs Péter) An excellent owl hiding place in Homokméggy

Telelőhelyek 2011-2012
Wintering sites 2011-2012

Telelőhelyek 2012-2013
Wintering sites 2012-2013

Telelőhelyek 2009-2014
Wintering sites 2009-2014

felmérő segítségével 21 települést mértünk fel. Előfordult, hogy egy-egy településen több telelőhely is észleltünk. A felmérésre tervezett tájegységen kívülről is kaptunk telelő baglyokra vonatkozó adatokat, kitöltött adatlapot. A 21 felemérte településen túl számos további is bejártunk, azonban az idő rövidege miatt nem mindenhol sikerült megtalálni a telelőhelyeket. Ezekre a helyszínekre a következő években vissza fogunk térni, hogy felderítsük az ottani telelőhelyeket is.

2012-13-as szezonban 13 új, összesen 34 helyszínen történt felmérés, amely során a kijelölt terület, (Észak-Bácska, Sárköz) jelentős részét már lefedtük, azonban még mindig maradtak olyan települések, ahol nem sikerült megtalálni a nappalozó helyeket. 2013-14-es szezonban újabb öt helyszínnel bővült az ismert telelőhelyek listája. Ezek többnyire azon településeken, illetve a peremterületeiken kerültek elő, ahol korábban nem sikerült megtalálni a nappalozóhelyeket, vagy az adott részeket korábban nem ellenőriztük.

ÉRTÉKELÉS

A vizsgált időszakban a három téli hónap alatt összesen 39 településen, 44 helyszínen sikerült telelőhelyet találni és az akkori maximum példányszámot megszámlálni, illetve megbecsülni. További 8-10 településen eddig a szisztematikus keresés ellenére sem sikerült telelő madarakat találni.

A következő évek feladata, ezen ismert telelőhelyek teljes egységes felmérése az országos monitoring protokoll szerint, mindhárom téli hónap közepén

Árulkodó jelek, Felsőszentiván (fotó: Agócs Péter)
Signs of presence, Felsőszentiván

megszámolva az ott található példányszámot, ezáltal több éven keresztül állományváltozás nyomon követése. Ezt a feladatot az egyes településeken élő, további önkéntesek bevonásával lehetséges megvalósítani, a vizsgált terület nagy kiterjedése miatt. Előfordult, hogy településen belül megváltozott a madarak telelőhelye, ennek voltak jól tapasztalható okai (fakivágások), de voltak számunkra kevésbé érthető okai is, azonban a települések felmérései közben szerzett helyismeret sok támpontot nyújt a szóba jöhető potenciális telelőhelyekről a jövőbeni felmérésekhez.

Ezen felmért telelőhelyek és további potenciális helyei (parkok, temetők, közintézmények és magánudvarok örökzöld facsoportjai) nagyon fontos élőhelyéül szolgál a faj számára, elsősorban a téli, sérülékenyebb időszakban. A telelőhelyek ismerete fontos adatokat szolgáltat a településrendezési tervek, helyi védett vagy országosan védett kezelési tervek, fenntartási tervek elkészítéséhez, módosításához.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS:

A felmérés során tett javaslatokért Monoki Ákosnak, László Csabának, illetve önkéntes felmérőinknek: Balla Erika, Balogh Gábor, Csontos Annamária, Endrődi Ilona, Gilly Áron, Gyuricza András, Gyurita István, Kalocsa Béla, Kirtyán Tamás, Kiss Tamás, Kosár Gábor, Ifj. Kovács Sándor, Ifj. Nagy Erik, Nagyné Grecs Anita, Somogyi István, Tamás Enikő Anna, Varga Eszter, Vogl István mondunk köszönetet.

Erdei fülesbagoly evezőtoll
Feather of a Long-eared Owl

Lucfenyőn pihenő erdei fülesbagoly (fotó: ifj. Vasuta Gábor)
Long-eared Owl roosting on a Spruce

PRELIMINARY RESULTS OF THE SURVEY ON WINTERING POPULATION OF LONG-EARED OWLS (*ASIO OTUS*) IN SOUTHERN KISKUNSZÁG

In the last 4 years a country-wide census was launched in order to study the wintering population of Long-eared Owl. The western part of Bács-Kiskun county has joined to the survey in 2009 with just 2 settlements. Since the beginning of the wintering census the work was carried out in 39 settlements mainly in the SW part of the county. In addition to the number of owls in each roosting site other data were noted in a database, such as species of trees used by owls, coordinates and type of the roosting site and endangering factors. The local long-term aim is to extend the survey to the whole county – that would mean 119 settlements – thus more details would be gained about its wintering habits, population dynamics as well as the main endangering factors.

Fekete gólya (*Ciconia nigra*) fészkelések Tokaj térségében sziklafalakon

Petrovics Zoltán
Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság,
H-3758 Jósvafő, Tengerszem-oldal 1.
E-mail: z.petrovics55@gmail.com

Magyarországon ritkaság számba megy, ha a fekete gólya sziklafalon vagy az erdőségekben található kőgombák tetején rak fészket. Az 1980-as években a Zempléni-hegységben néhány esetben előkerültek olyan fészkek, amelyeket kövek tetejére építettek, de már az azt követő években, ugyanabban a revírben minden esetben csak természetes fákön észleltük a fészkelést, azaz egymást követő két évben sosem foglalták a párok az ilyen helyre épített fészkeiket.

2002-ben a Tokaji Kopasz-hegy egyik délkeleti kitérű kőbányájában fészket építő fekete gólya párt figyelhettünk meg, ám költésük sikertelen volt. Sem a következő, sem a későbbi években, többé nem próbálkoztak ugyanott költéssel.

2007-től újabb fészket építő fekete gólya párt figyelhettünk meg a hegy délnyugati kőbányájában. Következő évben a pár első költése megghiúsult, ragadozó emlős a pár fiókáit elpusztította. 2009-ben új helyen, a nagyobb biztonságot nyújtó meredek bányafalon választottak alkalmas párkányt fészkek számára, ahol egy fiókát neveltek fel sikeresen. Ettől kezdődően minden évben rendszeresen költött itt a fekete gólya. 2010-ben három fióka repült ki, 2011-ben újból sikertelen volt a költés, 2012-ben két, majd 2013-ban három fiókát neveltek.

2011-ben a hegy keleti oldalában lévő kőbányában, egy újabb fekete gólya pár épített fészket a legnagyobb esőtől védett párkányon. Már első évben sikeres volt a költésük, ekkor három, 2012-ben ismét három, 2013-ban pedig már négy fiókát neveltek.

A keleti kitérű kőbányájában lévő négy fiókás fekete gólya fészke, esőtől védett párkányon (fotó: Petrovics Zoltán)

Black stork nest with four juveniles located in a quarry, on an eastern ledge protected from rain

NESTING OF BLACK STORK (*CICONIA NIGRA*) ON CLIFFS OF TOKAJ REGION

As early as in the 1980s Black Storks were observed nesting on the rocks in the Zemplén Hills. In 2002, then from 2007 one pair was recorded nesting each year on the cliff in a quarry in the South-West of the Kopasz Hill. In 2011 another pair built a nest on the largest cliff ledge of the quarry in the eastern part of the hill and bred successfully in 2012 and 2013 as well. Both pairs fledged between two and four chicks in each nest.

Adatok a vörös vércse (*Falco tinnunculus*) madár zsákmányolásához

Schwartz Vince
schwartzv120@gmail.com

A székely területeken találóan „széltapogatónak” is nevezett vörös vércse egyike a laikusok számára leginkább ismert ragadozómadár fajoknak. A szitáló vércse ma már nem csupán a vidéki tájra jellemző, hanem a nagyvárosok, így Budapest lakója is. (Morandini 2004, 2009). Az antropogén környezetben költő párok könnyű és élményekben gazdag megfigyelésének lehetősége valószínűleg több ifjú madarászt indított el a ragadozómadarak megismerésével, védelmével foglalkozó úton. Jómagam a mai napig emlékszem, amikor még Budapesten laktam és gyerekként megtaláltam életem első vércsepárját az Óbudai-sziget egyik raktárépületének szellőzőjében fészkelve, külön öröm számomra, hogy azóta már két pár is költ ezen a helyen.

A vörös vércse hazai életmódját, költés- és táplálkozásbiológiáját többen is feltárták, melyek a hazai szakirodalomban megtalálhatók (Győry 1984) A Bakonyban (Barta és Béres 2004) vagy a fővárosban (Morandini 2004, 2009) behatóbban is foglalkoztak a fajjal.

Több szakirodalmi forrás is említi, hogy a vörös vércse elsősorban télen alkalmi jelleggel különböző madárfajokat is zsákmányol, főleg kisebb énekesmadarakat (Daróczy és Nagy 2009, Győry 1984, Negro *et al.* 1992, Reichholf 1977, Riegert *et al.* 2009). Én három éves időszak alatt összesen öt különböző helyszínen figyeltem meg madár zsákmányolását, vagy zsákmányolási kísérletét – ebből két esetben télen, vidéki környezetben aprómadár pedzését (a szakirodalom szerint ez a rendhagyóbb eset), három esetben viszont egészen elképesztő zsákmányolási kísérletét észleltem kettőt fészkelőhely közelében.

MEGFIGYELÉSEK

2011. december 3-án egy öreg tojó vörös vércse sikeres mezei veréb zsákmányolását figyeltem meg a dunabogdányi ipartelep területén. A vércse egy raktárépület takarásában alacsonyan repülve karvaly módjára vágott a bokorba a verebek közé, végül egy példánnyal a karmai között távozott.

2011. április 17-én a Budai Várnegyedben az Országos Széchényi Könyvtár udvarában egy öreg hím vörös vércse sikeres házi rozsdafarkú zsákmányolását figyeltem meg, amikor is hirtelen támadással ejtett el egy az épület falán mozgó tojó/ fiatal hím rozsdafarkút, melyet rövid ideig a talaj fölött, a turisták között üldözött. A zsákmányt az épület egyik díszén fogyasztotta el.

2012. április 29-én Óbudán, az EuroCenter bevásárlóközpont mellett egy parányi gyeperes terület fölött kis csapat galambot támadott egy öreg hím vörös vércse – nem tudtam mire vélni a kissé komikusnak tűnő akciót, s bár a vakmerő példány egyik parabola után abbahagyta a támadást, a galambok a vándorsólyom támadások esetén jellemző magatartást tanúsítva komolyan vették a próbálkozást. Ennél már csak a Népligetben a galambokat megrögzötten támadó dolmányos varjak esete volt furcsább számomra, de az egy másik történet.

2012. június 12-én az esztergomi bazilikán költő egyik pár tagjait figyeltem a vár alatti térről, melyek akkor egy Dunára néző oszlop korinthoszi-oszlopfőjének levéldíszei között költöttek. A tojó ekkor hirtelen bezuhant és a Loyolai Szent Ignác plébániatemplom egyik párkányáról egy még tokos galambfiókat rántott le, de a fiókat nem tudta megtartani, hanem pár méter után elejtette, a galamb pedig beszaladt a templom előtt egy bokortuja-féleség alá. Hasonlót még soha nem láttam vércsénél, eléggé ledöbbenett az eset, főleg, hogy a fejem fölött történt az egész, szinte másodpercek leforgása alatt. Ugyanennek a párnak a hím tagját később kézitávcsővel több alkalommal megfigyeltem, ahogy az épületen etető sarlós- és molnárfecskéket támadta, valamint molnárfecske fészkeből két alkalommal is megpróbálta kirángatni a fiókákat, sikertelenül.

2012. december 15-én a kistarcsai kórház melletti gyeperes rész fölött egy öreg tojó sikertelen tengealic pedzését figyeltem meg, a vércse lendületes ül-

A rozsdafarkút sikeresen elejtő öreg hím vércse a Széchenyi Könyvtár udvarában dolmányos varjú fészékén (fotó: Schwartz Vince)
The adult Kestrel male that hunted on Black Redstart successfully on a Hooded Crow nest in court of Széchenyi Library

dözéssel, vízszintes pályán üldözte a csapatot, de nagyon hamar elvesztette lendületét és feladta vadászatot.

A budapesti és az esztergomi eset számomra meglepő volt – különösen az utóbbi, mely kiválóan mutatja a vörös vércse leleményességét, s bár a mondással ellentétben inkább a vércse, mintsem a

kabasólyom „fajzott el a sólyom nemzetéből”, azért megvan még benne a Falco-fajok nagy részére jellemző bátorság és vakmerőség a vadászat terén is!

OBSERVATIONS ON AVIAN PREY OF KESTREL (*FALCO TINNUNCULUS*)

I have documented successful or unsuccessful hunts of Kestrels on avian prey on five different locations in a three-year period: in one case I observed successful hunt on Tree Sparrow (*Passer montanus*), in an other case I saw his unsuccessful chasing of a Goldfinch (*Carduelis carduelis*) in a similar location. In Budapest, I saw a male Kestrel's successful hunt on Black Redstart (*Phoenicurus ochruros*) and another male's unsuccessful hunt on Feral Pigeon (*Columba livia domestica*). In addition, in Esztergom I observed a hunt of the female Kestrel breeding on the building on a pigeon-chick, which was unsuccessful, because the chick was too heavy and the Kestrel dropped it. The chick was not harmed. I observed at the same pair unsuccessful hunt of the male on House Martin (*Delichon urbicus*) and Swift (*Apus apus*), as well as unsuccessful hunt on House Martin chicks.

IRODALOM:

- BARTA, Z. & BÉRES, L. (2004): Vörös vércse (*Falco tinnunculus*) telepítési kísérletek a Bakony térségében – Természetvédelmi Közlemények 11: 457–464.
- DARÓCZI, J. SZ. & NAGY, A. (2009): Szokatlan fajok a vörös vércse tápláléklistáján – Heliaca 7: 101.
- GYÖRY, J. (1984) Vörös vércse – In: Haraszthy, L. (szerk.): Magyarország fészkelő madarai, Natura, Budapest, pp. 64–65.
- MORANDINI, P. (2004): Vörös vércse megfigyelések Budapesten – Heliaca 2004: 71–72.
- MORANDINI, P. (2009): Budapesti vörös vércse költések – 2009 – Heliaca 7: 101.
- NEGRO, J. J., IBANEZ, C., PÉREZ JORDA, J. L., DE LARIVA, M. J. (1992): Winter predation by Common Kestrel on Pipistrelle Bats in Southern Spain – Bird Study 39: 195–199.
- REICHHOLF, J. (1977): Nahrungsökologische Konkurrenz zwischen Mäusebussard und Turmfalke? – Verh. orn. Ges. Bayern 23: 89–93.
- RIEGERT, J., LÖVY, M., FAJNOVÁ, D. (2009): Diet composition of Common Kestrels and Long-eared Owls coexisting in an urban environment – Ornis Fennica 86: 123–130.

Adatok a karvaly (*Accipiter nisus*) budapesti elterjedéséhez és ürge (*Spermophilus citellus*) zsákmányolásához

Bagyura János
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
1121 Költő u. 21. E-mail: bagyura.janos@mme.hu

Megfigyeléseim alapján az elmúlt évtizedekben a karvaly hazai állománya emelkedett, és egyre gyakrabban költ lakott területeken. A városban kedvező zsákmányolási lehetősége van, és a ragadozók közül a héjától – mivel az a városban nem költ – nem kell tartania.

Az 1970-es évek elején Budapest külterületének erdős részein, mint például a Budapest III. kerületében lévő Péter-hegyen ismertünk karvalyfészket, de a faj általában ritkának számított.

Az első Budapest belterületéhez közel eső fészket 1984 novemberében a Hajógyári-szigeten, egy vízparthoz közeli fasorban, közvetlenül egy turistaút fölé kinyúló ágon találtam. 1985. május 9-én ugyanott megtaláltam a lakott karvalyfészket is (Bagyura 1985).

1993-ban Berkesi József frissen kirepült karvalyokat figyelt meg a budapesti Városligetben. 1994. május 26-án a Vajdahunyad-várhoz közel megtaláltam a karvalyfészket egy fűzfán, kb. 12 m magasan.

1994. június 21-én Nagy Imre, az MME Budapesti Helyi Csoportjának volt titkára felhívott telefonon, hogy a Népligetben egy lakott karvalyfészket talált. Még aznap közösen megnéztük. A fészek – amiben három fióka lapult – kb. 15 m magasan volt.

Ezt követően évente egyre több fészket találtak Budapest területén. Bérces János 2007-ben 200 párra becsülte a Budapest területén költő állományt (Bérces 2009).

Karvaly fiókák gyűrűzése. A képen (balról) Berkesi József, Bagyura János, Prommer Mátyás (fotó: Bérces János)
Ringing of Sparrowhawk chicks. (Photo: János Bérces). In the photo (from left): József Berkesi, János Bagyura, Mátyás Prommer

Karvaly fiókák a fészekben (fotó: Bagyura János) *Sparrowhawk chicks in the nest*

Legutóbb 2013. április 28-án Budapest III. kerületében, a pünkösdfürdői strand közelében, egy általános iskolai labdarúgó pálya melletti facsoportban találtam lakott fészket.

A városi környezet sajnos veszélyt is jelent a karvalyok számára. Lakossági bejelentés alapján minden évben – elsősorban őszől kora tavaszig – találtak sérült példányokat, esetenként egy nap többet is. 1993. január 13-án Budapesten két karvaly ablaknak repült, egyet pedig autó ütött el.

1997. március 14-én Dunaharaszton és Dunakeszin is kerítésnek ütközött egy-egy példány.

1999. szeptember 15-én Budapesten egy fiatal tojó karvaly balkáni gerlét üldözött, eközben egy ablaknak ütköztek, mindkettő elpusztult (Wrábel György szób. közl.)

Ürgét zsákmányoló karvaly

A Dunakeszi repülőtér környékén 2013-ban három lakott karvalyfészket ismertem, kettőt akác, egyet pedig nyugati ostorfán. Közülük két pár egymástól 574 méterre költött. Több alkalommal lehetőségem volt megfigyelni vadászatukat. Általában veréb és rigó méretű madarakra vadásztak, de a tojók méretükhöz képest rendkívül vakmerőek, esetenként balkáni gerlét, parlagi galambot és ritkán örvös galambot is zsákmányoltak.

2013. április 9-én a Dunakeszi repülőtéren egy öreg tojó karvaly ürgezsákmányolását figyeltem meg. Délelőtt 11 órakor érkeztem a repülőtérre. Érdekelt, hogy milyen ragadozó madarak vadásznak az ürgékre. A hangárok előtti területet figyeltem, ahol két egerészölyv és néhány dolmányos varjú ült a gyepen. Egy idő után egy öreg tojó karvaly is leszállt, majd egy kis idő múlva alacsonyan a föld fölött repülve ürgét próbált fogni, de az ürge még időben elbújt. Az ürgék sűrűségétől függően kb. 80–120 métereket repült, utána néhány percet pihent, végül a tizenegyedik vadászata sikeres volt, fogott egy kifejlett ürgét. Néhány perces küzdelem után az ürge kiszabadult, de már nem tudott rendesen szaladni, így a karvaly ismételtlen megfogta, majd kb. tíz perc után nehézkesen fel is szállt vele a hangárok mögötti fenyőfák közé, valószínűleg azért, mert a nyílt gyepen más ragadozó madár elvehette volna a zsákmányát. (Időközben megérkezett Altbäcker Vilmos, aki elmondta, hogy az elmúlt napokban héját látott ürgét zsákmányolni.) A karvaly kb. háromnegyed óra után kirepült a fák közül, az ürge maradvánnyal felkörösztött, majd a Duna irányába elszállt.

A tojó karvalyok testtömege saját adataim alapján 230–295 g. Altbäcker Vilmos szerint márciusban általában először a jó kondícióban lévő öreg hím

üregük jönnek elő, amelyek átlagos testtömege 250–300 g. Ezt követően, általában április elején, a fiatal hímek és a nőtények jönnek elő, ezek átlagos tömege 180–220 g.

Az említett időpontban (Altbäcker Vilmos megfigyelései alapján) még csak az öreg hím üregük jöttek elő, ezért a karvaly nagy valószínűséggel egy ilyen üregét zsákmányolt, de a fiatal hímeket és a nőtény egyed sem lehet teljesen kizárni.

Egy karvaly és egy ürge átlagos súlyát figyelembe véve, megállapíthatjuk, hogy a karvaly a saját testsúlyával közel azonos méretű zsákmánnyal képes volt elrepülni.

A karvaly kisemlős zsákmányolását, (egér, mezei pocok, cickány) többen is említik (Chernel 1899, Haraszthy 2000, Lakatos 1910, Nagy 1943, Pátkai 1947), de ürge zsákmányolására hazai adatot nem találtam.

A karvaly országosan elterjedt faj, hazai állományát az MME Monitoring Központ adatai szerint a 2000 és 2012 közötti időszakban 3500–5400 párba becsülték. Összevetve a karvaly és az ürge elterjedését, és figyelembe véve, hogy az ürge téli álmot alszik, a karvaly ürgezsákmányolása valószínűleg csak ritkán fordul elő, elsősorban azoknál a pároknál, amelyek üregük által lakott gyepek közelében költenek.

IRODALOM

BAGYURA, J. (1985): Karvalyok (*Accipiter nisus*) alkalmazkodása a városi környezethez – *Madártani Tájékoztató* 1985. július–december: 68–70.

BAGYURA, J. (1989): Karvalycsalád – *Búvár* 44/6: 22–23.

BÉRCES, J. (2009): A fővárosi karvalyok (*Accipiter nisus*) fészkelési szokásairól – *Heliaca* 5: 99–108.

CERNEL, I. (1899): *Magyarország madarai különös tekintettel gazdasági jelentőségökre. Második könyv. Tüzetes rész.* Magyar Ornithologiai Központ, Budapest, pp. 389–391.

HARASZTHY, L. (2000): Karvaly. in: Haraszthy (szerk.) *Magyarország madarai.* Második, javított kiadás. Mezőgazda Kiadó, Budapest. pp. 87.

LAKATOS, K. (1910): *Magyarország orvmadárfaunája.* Engel Lajos, Szeged. pp. 129–138.

NAGY, J. (1943): *Európa ragadozó madarai.* Tiszántúli Madárvédelmi Egyesület, Debrecen. pp. 217.

PÁTKAI, I. (1947): *Ragadozó madaraink.* Nimród Kis Könyvtár, Budapest. pp. 89–91.

Karvalyfészek (fotó: Bagyura János) Sparrowhawk nest

DATA ON THE DISTRIBUTION OF SPARROWHAWK (*ACCIPITER NISUS*) IN BUDAPEST AND SPARROWHAWK PREYING ON EUROPEAN GROUND SQUIRREL (*SPERMOPHILUS CITELLUS*)

Based on my observations, the population of the Sparrowhawk in Hungary has increased in the past few decades, and it is more and more frequently observed nesting in urban environment. The first nest which was close to downtown Budapest was found in November 1984 on Hajógyári-island, in an alley near the Danube bank, on a branch above a walking trail.

Urban environment poses new threats on Sparrowhawks. Every year, from springtime to autumn, several injured individuals were found by citizens, sometimes more of them in a single day. 9 April 2013 at the airfield of Dunakeszi I observed an adult female Sparrowhawk preying on European ground squirrel (souslik). Body weight of female Sparrowhawks according to my own measurements is 230–295 g. Average body weight of a Souslik is 180–220 g. Considering average weights of the two species we can say that the Sparrowhawk was able to fly away with the prey as heavy as itself.

There are more authors mentioning the Sparrowhawk preying on small mammals (mice, common voles, shrews), but I haven't found data on preying on Souslik in the Hungarian literature. Comparing the range of the Sparrowhawk and the Souslik and taking into consideration that the Souslik hibernates for winter, I think that this can be a rare case, primarily occurring in pairs which breed close to grasslands inhabited by Sousliks.

A konferencia résztvevői (fotó: Pongrácz Ádám) *Participants of the conference*

Beszámoló a romániai békászó sas (*Aquila pomarina*) konferenciáról

Pongrácz Ádám
Bükk Nemzeti Park Igazgatóság
E-mail: cinclus@freemail.hu

A hamarosan lezáruló „A békászó sas védelme Romániában” LIFE projekt részeként került megrendezésre a „Nemzetközi Konferencia a Békászó Sas Európai Cselekvési Tervének időszzerűvé tételére” elnevezésű rendezvény Fogarasban, Romániában. Elsődleges célja az volt, hogy egy európai fajvédelmi terv alapjai kerüljenek összeállításra, és megvitatásra. Az összejövetelről elmondható, hogy a faj költőterületének országait képviselő szakemberek egy-két kivétellel jelen voltak. (Észtország, Litvánia, Lettország, Fehér Oroszország, Németország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Szerbia, Bulgária, Ukrajna, Grúzia valamint Románia és Magyarország).

A konferencia első részében a környező országok mutatták be állományadataikat, a fajt veszélyeztető tényezőket, és a futó LIFE projecteket. Az alábbiakban néhány rövid kivonat az elhangzott előadásokból. Az egyes országokban természetesen ennél sokkal összetettebb veszélyeztető tényezők vannak, itt csak a jelentősebbek kerültek felsorolásra.

ROMÁNIA

A párok becsült száma 2000–2300 közötti. Nincs pontos információ az állományváltozás irányáról, és mértékéről. A faj védelmére LIFE project indult, amely 2013-ban zárul. A nemzeti fajvédelmi terv kidolgozása folyamatban van.

Problémák:

Fészkelőhely:

- idős erdők arányának csökkenése (elsődlegesen az erdős területek szegély zónájában jelent problémát)
- fészkelésre alkalmas erdők már messze kerülnek a táplálkozó területektől.
- emberi zavarások költési időben

Táplálkozóterület:

- mozaikosság megszűnése
- monokultúrák megjelenése
- táplálkozóterületnek nem alkalmas kultúrák (kapások, repce amiben a faj nem tud vadászni) terjedése
- intenzív mezőgazdaság térnyerése
- gyepek degradációja
- túllegeltetés

LITVÁNIA

Becsült állomány nagyság 2400 körüli (1900–2900 közöttire teszik). A felmérések alapján 3–16 pár / 100 km² az állomány sűrűsége. A költési siker (az elmúlt 3 évben) 0,5–0,7 kirepült fióka/fészkek között változott.

A vizsgálatok alapján Litvániában, a fészkelő állomány nagysága leginkább a fészkelésre alkalmas erdőfoltoktól, erdőszegélyektől függ.

A jövőben a fészkelésre alkalmas erdőszegélyek, foltok csökkenésében jelenthet problémát.

A védelem LIFE projekt keretében valósul meg.

SZLOVÁKIA

A fészkelő állományt 600–800 pár közé becsülik. Az utóbbi években 10% körüli állománycsökkenést állapítottak meg.

Mentő központot alakítottak ki, ahonnan már több sérült madarat sikeresen repatriáltak.

Jelenleg futó LIFE projekt van a faj védelmére.

Veszélyeztető tényezők:

Fészkelőhely:

- idős erdők arányának csökkenése
- vágásos erdőgazdálkodás (folyamatos erdőborítást nem biztosító üzemmódok, mint például a tarvágás) következtében a véghasznált területek és fiatalosok arányának növekedése.
- útépitések

Táplálkozóterület:

- monokultúrák terjedése
- nem megfelelő kultúrák vetésterületének növekedése (kapások, repce amiben a faj nem tud vadászni)
- gyepterületek beszántása, művelésének felhagyása
- áramutás középvezetű szabad légvezetékek tartóoszlopain

NÉMETORSZÁG

A fészkelőállományt 110 párba becsülik. A faj megőrzése érdekében a második fióka kiszedését, mesterséges felnevelését, és elengedését a gyakorlatban alkalmazzák. Vizsgálataik szerint a második fióka visszahelyezése a fészkekbe sok esetben, nagy terhet jelent a szülők számára (főleg táplálékban szegényebb időszakokban). Ezért a felnevelt fiókákat erdőben kialakított „visszavádító” volierekből engedik el. Eddig 77 fiókát repatriáltak sikeresen. A fajvédelem mellett rádiotelemetriázással is foglalkoznak.

Veszélyeztető tényezők:

Fészkelőhely:

- intenzív fahasználat, vágásos gazdálkodás

- gyorsan terjedő mosómedve állomány

Táplálkozóterület:

- gyepterületek degradációja, csökkenése
- nem megfelelő kultúrák alkalmazása a táplálkozóterületeken (pl. kapások, repce amiben a faj nem tud vadászni)
- szélörmű parkok létesítése, működtetése

LENGYELORSZÁG

Becsült fészkelőállomány 2300–2700 pár. Pontos adatuk nincs az állományváltozás irányáról.

Jelenleg egy futó LIFE projektjük van a Bialystok környéki területeken.

Mintegy 100–110 pár békászó sas fészkel a projekt területén. Itt az elmúlt időszakban csökkent a költő párok száma. A pályázat elsődleges célja a táplálkozóterületek kezelése, ezek visszaállítása, vízfolyások, vizes élőhelyek revitalizációja. Ez részben legelő állatok bérbeadásával kívánják megvalósítani, továbbá a szabályozott vízfolyások medrének eredeti állapotba történő visszaállítását végzik. Földvásárlásokat is terveznek, elsődlegesen táplálkozó területeken. Fészkek körüli pufferezónákat alakítanak ki, és ezek megfelelő kezelésére végeznek vizsgálatokat. Elkészítik a lengyel fajvédelmi tervet is.

EURÓPAI FAJVÉDELMI TERV

A beszámolókat követően megkezdődött az európai fajvédelmi terv összeállítása. Ennek keretében megtörtént a veszélyeztető tényezőknek összegzése. Ezekre akciótervek és iránymutatások készültek. Az egyes akciók részletesebb kidolgozása szekciókban történt. Ezek ismertetése után a konferencia végén elfogadásra került a fajvédelmi terv alapja. Az elkövetkező egy évben remélhetőleg a fajvédelmi terv kiegészítése, és véglegesítése is megtörténik. Ennek az elfogadására a jövő évben tervezett konferencián van reális lehetőség.

Amennyiben elkészül, az első munkaanyag akkor azt mindenki számára elérhetővé tesszük.

A konferencián Magyarországot Ézsöl Tibor (BNPI), Jakus László (SEFAG), Színai Péter (BFNPI) és Pongrácz Ádám (BNPI) képviselte.

PROJEKTEK ELÉRHETŐSÉGEI

Románia:

<http://www.pomarina.ro>

Litvánia:

<http://www.eagles.lt>

Békászó sas fészkek és környezete az erdélyi projektterületen (fotó: Pongrácz Ádám); Lesser Spotted Eagle (*Aquila pomarina*) habitat in Transilvania

Szlovákia:

<http://www.apomarina.dravce.sk/index.php/en/>

Németország:

<http://www.nabu.de/tiereundpflanzen/voegel/vogelschutz/schreiadler/16208.html>

Lengyelország:

www.orlikkrzykliwy.pl

LETŐLTHETŐ ANYAGOK

Békászó sas európai fajvédelmi terv (1997):

http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/action_plans/docs/aquila_pomarina.pdf

Békászó sas romániai fajvédelmi terv:

http://pomarina.ro/images/pdf/Layman_EN.pdf

„Békászó sas-barát” élőhelykezelési útmutató:

<http://pomarina.ro/images/pdf/Ghid-Magyar.pdf>

REPORT FROM THE ROMANIAN LESSER SPOTTED EAGLE (*AQUILA POMARINA*) CONFERENCE

In frame of the almost finished LIFE project 'Conservation of *Aquila Pomarina* in Romania' a conference entitled 'International Conference in Romania for Updating the European Action Plan for The Lesser Spotted Eagle' was organized in Fogaras, Romania. The primary goal was to establish and negotiate the basis of a European species conservation strategy. Most of the countries within the range of the species were represented by experts (Estonia, Lithuania, Latvia, Belarus, Germany, Poland, the Czech Republic, Slovakia, Serbia, Bulgaria, Ukraine, Georgia, Romania and Hungary).

In the first part of the Conference population data, threats and ongoing LIFE projects were presented country by country. After the presentations the designing of the European Species Conservation Plan begun, and soon its basis was adopted.

Hungary was represented by Ézsöl Tibor (BNPI), Jakus László (SEFAG), Szinai Péter (BFNPI) and Pongrácz Ádám (BNPI).

VII. Nemzetközi Parlági Sas Konferencia

Fatér Imre és Horváth Márton*

*Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME),
H-1121, Budapest, Költő u. 21., Hungary
e-mail: horvath.marton@mme.hu

2013. október 2–5. között, Pozsonyban került megrendezésre a VII. Nemzetközi Parlági Sas Konferencia. A rendezvényt nagy érdeklődés övezte, amelyen 10 országból mintegy 43 szakember vett részt. 18 előadás hangzott el és 5 poszter került bemutatásra. A magyar delegációban Bagyura János, Deák Gábor, Fatér Imre, Horváth Márton és Sándor István az MME-től, Juhász Tibor, Monoki Ákos, Tihanyi Gábor a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóságtól, Szelényi Balázs a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóságtól, továbbá Fidlóczky József, Kovács András, Prommer Mátyás vett részt.

A konferencia első napján a populációk jelenlegi helyzetéről és azok változásáról hallhattunk előadást a következő országokból: Szlovákia, Magyarország, Csehország, Ausztria, Szerbia, Macedónia, Bulgária, Görögország, Törökország (magyar szerzőktől), Oroszország és Kazahsztán. A résztvevők nagy örömeire néhány országban enyhén növekvő tendenciát mutat a parlági sas populáció az utóbbi évtizedek szisztematikus védelmi intézkedéseinek köszönhetően. Az illegális tevékenységek (mérgezés, lelövés, fészkek kirablása) jelentik a legnagyobb problémát a legtöbb országban, de a lévvezeték tartóoszlopai is sok áldozatot szednek. További veszélyforrások is jelentősek: élőhely degradáció és feltöredezés, szélrómúvek, közúti balesetek.

A több előadásban is bemutatott műholdas és rádiós nyomkövetők nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy többet tudjunk meg a fajról és a hatékonyabb intézkedések legyenek tervezhetőek.

A konferencia második napján a fő program pont a jelenlegi akcióterv felülvizsgálatának megkezdése volt. Az egyes témák kis csoportokban keverültek

VII. Nemzetközi Parlági Sas Konferencia – Pozsony 2013. (fotó: Bagyura János)
VII. International Imperial Eagle conference - Bratislava, 2013

megvitatásra, feldolgozásra melyek eredményei bekerülnek az új akciótervbe, amely előreláthatólag 2015-ben kerülhet véglegesítésre. Este a szlovák kollégák szervezésében vezetett városnézésen vehettek részt a szakemberek Pozsony belvárosában.

A konferencia zárásaként a harmadik napon terepi kirándulást tettünk egy parlagi sas fészkelőhelyre a Kis-Kárpátokba. A kiránduláson Falco, a mérgezett sastetem és csali keresésre kiképzett magyar kutya, képességeit is bemutatta, trénerre, Deák Gábor segítségével. A konferencia előtt a szervezők gyerekrajz-pályázatot hirdettek a visegrádi országok általános iskoláiban a parlagi sasról. A szakmai programok mellett ezért a rajzpályázat zsűrizése is megtörtént. A legjobb 59 pályamunka közül a magyar gyerekek szép eredményt értek el. A 10

A gyerekrajz-pályázat magyar helyezettjei:
Oláh Bence, 10 év felett, 3. helyezett...
*Hungarian winners of children's drawing competition:
Bence Oláh, 3rd place in the category 'over 10 years'*

...és Csintó Botond, 10 év alatt, holtverseny első
and Botond Csintó, 1st place in dead heat
in the category 'under 10 years'

év feletti versenyében Oláh Bence harmadik helyezést ért el, míg a 10 év alattiak között holtversenyben első lett Csintó Botond.

A konferencia résztvevői megállapodtak arról, hogy a következő (VIII.) Nemzetközi Parlagi Sas Konferencia Oroszországban kerüljön megrendezésre 2018-ban.

A rendezvénynek a Szlovák Ragadozómadár-védelmi Egyesület (Raptor Protection Slovakia) volt a házigazdája, társszervezője pedig a Cseh Madártani Egyesület és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület. A finanszírozást a Nemzetközi Visegrádi Alap biztosította a szlovák Környezetvédelmi Minisztérium pártfogásában.

7th INTERNATIONAL IMPERIAL EAGLE CONFERENCE – Bratislava, 2-5th October

The 7th International Imperial Eagle Conference was held between October 2-5, 2013 in Bratislava. The event was very popular among experts, some 43 of them participated from ten countries giving 18 talks and exhibiting five posters.

Talks of the first day dealt with the current situation, population trends, telemetry studies and threats of the species.

During the second day, experts discussed the review of the current action plan in small working groups, of which the results will be integrated in the updated version. Slovakian colleagues organized a sightseeing tour visiting the city centre in the evening.

Participants took a short trip to a Imperial Eagle territory in the Little Carpathians and enjoy a show Gábor Deák and his detection dog "Falco" put on flashing his skills in the meantime. Also a drawing contest for children had commenced before the conference and their drawings needed to be judged at the end of the conference by the participants. Hungarian contestants participated well, Bence Oláh came in third, while Botond Csintó tied for the first place, respectively.

The next conference will be held in Russia in 2018.

VIII. Sólyomcsalogató és a „Madarak illegális pusztítása a Kárpát-medencében” Műhelytalálkozó - Felsőtárkány

Horváth Márton* és Papp Ferenc

* Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME), H-1121, Budapest, Költő u. 21., Hungary
e-mail: horvath.marton@mme.hu

Felsőtárkányban a Park Hotel Táltosban 2013 február 22 – 23. között zajlott le a ragadozómadarak illegális pusztításának megakadályozása érdekében rendezett Kárpát-medencei műhelytalálkozó és a VIII. Sólyomcsalogató. A kétnapos rendezvényen hét ország 104 szakembere vett részt.

A MŰHELYTALÁLKOZÓRÓL

A nemzetközi műhelytalálkozót a Magyar Természetvédelmi Biológiai Konferenciasorozat 8. rendezvényeként* a Magyar Biológiai Társaság, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság és a Society for Conservation Biology Európai Szekciója rendezte meg.

Az egy napos Műhelytalálkozó (2013. február 22.) célja az volt, hogy az egyre gyakoribb illegális mádrpusztítás elleni hatékony megelőzés és védekezés lehetőségeit megvitassa, és egyben a Kárpát-

A Kerecsensólyom-díjat 2013-ban Horváth Zoltán vehette át. (fotó: Bagyura János)
In 2013 the Saker Falcon Award* went to Zoltán Horváth

medence és Európa országai közti tapasztalatcserét elősegítse. A találkozón a résztvevők megvitatták a Mérgezésellenes Akciótervet, amely reményeik szerint a közeljövőben már jóval hatékonyabb felépést tesz lehetővé a madarak védelmében.

A konferencián magyar mellett, cseh, osztrák, román, skót, szerb, szlovák szakemberek számoltak be az országaikban előforduló ragadozó madarakkal szembeni bűncselekményekről, valamint a visszaszorításukra tett kísérletekről. Kiderült, hogy az elmúlt évtizedben, Ausztriában mintegy 40, Csehországban 24, Szlovákiában 22, Szerbiában 18, Romániában pedig 2 sas esett bizonyítottan illegális pusztítás áldozatául, azonban a hazai adatok mindenkit sokkoltak. Az MME nyilvántartása szerint 2000 óta a találkozói időpontjáig 176 sas esett mérgezés, lelövés vagy fészekpusztítás áldozatául. Így egyértelművé vált, hogy a probléma ugyan minden környező országban jelen van, de sajnálatos módon a hazánkban elpusztított madarak száma nagyságrenddel felülmúlja az összes környező országot.

A SÓLYOMCSALOGATÓRÓL

A Műhelytalálkozót követően 2013. február 23-án nyolcadik alkalommal került megrendezésre a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület és a Magyar Ragadozómadár-védelmi Tanács Sólyomcsalogató elnevezésű éves ragadozómadár-védelmi konferenciája.

A szombati napon több témakörben hangzottak el előadások. A szokásoknak megfelelően, a köszöntő után, az MME Ragadozómadár-védelmi Szakosztályának 2012. évi beszámolójával kezdődött az előadások sora: Bagyura János összegezte az Országos fajvédelmi programok eredményeit.

A Sólyomcsalogatón került átadásra a Kerecsensólyom-díj melyet 2013-ban Horváth Zoltán kapott.

Résztvevők (fotó: Bagyura János)
Participants of the conference

Az következő részben műholdas nyomkövetéssel jelöléssel kapcsolatos előadások hangzottak el Horváth Zoltán, Horváth Márton, Kovács András, Prommer Mátyás tolmácsolásában. Majd szintén a telemetriához kapcsolódóan a Madárvédelem és kutatás határok nélkül projekt eredményei kerültek bemutatásra Papp Ferenc előadásában. Az elhangzott előadások tapasztalatait a jelenlévők megtárgyalták. Ebéd előtt még sorkerült a mérgezésekkel kapcsolatos, terepi segélynyújtásra és kórházi ellátásra fókuszáló (Dr. Déri János), illetve egy etetőhely működtetési tapasztalatairól szóló előadásra is (Sándor István).

Az ebédszünet után a mozgásérzékelő kamerák ragadozó madarak megfigyelése történő alkalmazásáról hangzott el előadás Váczi Miklóstól, majd gyakori ragadozómadár fajok monitoring (RMM) program első évének eredményei kerültek bemutatásra, illetve a tapasztalatok megvitatása, a program jövőjének megbeszélése.

Az este folyamán, a Magyar Ragadozómadár-védelmi Tanács szerepének, aktuális feladatainak megvitatása után párhuzamos szekciók előadásai következtek. Mindent összevetve a résztvevők egy tartalmas és változatos szakmai napon vehettek részt., E helyről is köszönjük a vendéglátók és szervezők munkáját.

A konferencia résztvevői (fotó: Tamás Enikő)
Participants of the conference

A rendezvények 2013-ban a „Magyarország – Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködés Operatív Program 2007–2013” keretében zajló „Madárvédelem és kutatás határok nélkül” (HUSK/1101/2.2.1/0336) projekt, valamint „A Parlagi sas védelme Magyarországon” (LIFE10NAT/HU/019) elnevezésű LIFE projekt támogatásával valósult meg.

*Magyar Természetvédelmi Biológiai Konferenciasorozat: <http://www.mtbk.hu/mtbk08/>

'FALCON LURING' AND 'ILLEGAL PERSECUTION OF BIRDS IN THE CARPATHIAN BASIN' CONFERENCE (FELSŐTÁRKÁNY, 22–23RD FEBRUARY, 2013)

The 8th Hungarian Conservation-Biology Meeting and the 8th Falco Luring were organized and held in two consecutive days in the Hotel Táltos, Felsőtárkány.

The aims of the aforementioned conference were to improve the effectiveness of actions against persecution incidents on birds and facilitate the exchange of ideas among professionals from various countries. Participants also discussed the Anti-poisoning Action Plan, which is expected to help fighting bird crime. Experts came from Slovakia, Austria, Czech Republic, Romania and even Scotland. Lectures revealed that while raptor persecution occurred in all the neighboring countries, Hungary took the lead among them with the tally of 176 dead eagles since 2000.

The 8th 'Falco Luring' began the next day following the conference dealing with raptor persecution. As usual, it started with a short welcome

speech by István Sándor, president of the Raptor Conservation Group and continued with a ceremony in which Dr Béla Solti was given the Saker Falcon Award this year. Several experts presented the results of the use of satellite transmitters to which Ferenc Papp's research project was closely related. Later two more talks were given dealing with the field aid of poisoned birds and the results of feeding sites.

After lunch, first Miklós Váczi had a presentation about motion sensor cameras, then another one came about the results of the Monitoring of Raptors programme.

Later that day, a discussion started about the role and tasks of the Hungarian Raptor Conservation Council in parallel with other presentations.

All in all, participants could attend a very meaningful and diverse programme, which was supported by 'Birds without Borders' (HUSK/1101/2.2.1/0336) project, and HELICON LIFE+.

XXIV. Sasriasztó – Vértésboglár

Bagyura János
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
1121 Budapest, Költő utca 21.
E-mail: bagyura.janos@mme.hu

2013. október 5–6. között a Pro Vértés és az MME Ragadozómadár-védelmi Szakosztálya közös szervezésében Vértésbogláron, a Boglártanyán rendeztük meg a 24. „Sasriasztó” elnevezésű találkozót.

A szombati kirándulás alkalmával megnéztük Gánton a rekultivált bauxitbányát, később a csákberényi domboknál végeztünk megfigyeléseket. A ritkább fajok közül egy vándorsólymot és egy parlagi sast sikerült megfigyelnünk. Délután Deák Gábor az MME Helicon Life programban foglalkoztatott Falco nevű méregkereső kutyával tartott egy látványos bemutatót. Pozsonyban, ebben az időpontban fejeződött be a VII. Nemzetközi Parlagi Sas Konferencia, és konferencia résztvevői közül a bolgár, a szerb és a macedón kollegák is meglátogatták rendezvényünket. Este a Tátorján rock együttes zenélt. Vasárnap délelőtt a Fáni völgyet néztük meg, ahol Viszló Levente mutatta be a Vértés természeti értékeit. A találkozón közel 80 fő vett részt.

A Sasriasztó. résztvevői (fotó: Tamás Enikő) *Participants of 'Sasriasztó'*

24TH 'SASRIASZTÓ' MEETING

Pro Vértés Foundation and the Raptor Specialist Group of MME have jointly organized the 24th 'Sasriasztó', which is the annual season-closing meeting of Hungarian raptor specialists, in Vértésboglár, at the Boglár-farm.

On Saturday we made an excursion to the recultivated bauxite mine in Gánt, and we made observations at the Csákberény hills. We observed a Peregrine and an Imperial eagle as relatively rare species. In the afternoon we enjoyed a dog-show with Falco, the poison-sniffer dog and his boss, Deák Gábor, who works for MME Helicon Life Project. As the 6th International Imperial Eagle Conference had just ended in Bratislava before the meeting, the participants from Bulgaria, Serbia and Macedonia visit our event on their way home. There were altogether 80 participants.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS:

Köszönetünket fejezzük ki a szívélyes vendéglátásért a Pro Vértés Természetvédelmi Közalapítványnak. Külön köszönjük a rendezvény sikeres lebonyolításában résztvevő kollegák segítségét, személy szerint Viszlóné Oláh Erzsébetnek, Viszló Leventének, ifj. Viszló Leventének, Szalai Gábornak, valamint Bereczky Attilának és zenekarának.

A Sasriasztó résztvevői a csákerényi domboknál (fotó: Tamás Enikő) *Participants of 'Sasriasztó' at the hills of Csákerény*

Az este, szó szerint emelkedett hangulatban zajlott (fotó: Bagyura János) *The feeling in the evening was literally 'high'*

Tájékoztató a Magyar Ragadozómadár-védelmi Tanács 2013. október 5-én tartott üléséről

Haraszthy László*, Fidlóczky József, Bagyura János

*E-mail: haraszthyl@gmail.com

A Tanács megtárgyalta Schmidt András osztályvezető (Vidékfejlesztési Minisztérium) előterjesztésében az EU Madárvédelmi Irányelv 12. cikke alapján kötelezően készítendő nemzeti jelentés szakmai tartalmát. A jelentéshez a háttéranyagot az MME, illetve a nemzeti park igazgatóságok szolgáltatták. A Tanács arra kapott felkérést, hogy véleményezze a jelentés tervezetét. A Tanács felkérte a Pro Vértes Közalapítványt, hogy gyűjtse össze a tagszervezetek észrevételeit, javaslatait, majd azokat összesítve adja át a minisztériumnak. A Tanács a feladatot elvégezte.

A Tanács, Lakos István (Magyar Solymász Egyesület) előterjesztésében megvitatta a solymászattal kapcsolatos szabályok egyszerűsítésére vonatkozó javaslatokat. Ezek lényege, hogy ha egy solymász egyszer már kapott tartási engedélyt egy madárra, akkor ne kelljen további engedélyekért fordulnia a hatósághoz akkor, ha külföldi solymászon kíván részt venni, vagy ha tenyészteni akarja a madarat, stb. hanem mindezek engedélyezése egy eljárásban történjenek. A madarak hatósági engedélyéhez tartozzon egy olyan könyv, amiben az engedély birtokosa bevezeti a változásokat, illetve erről a hatóságot értesíti. A könyv bejegyzései és a bejelentés alapján a hatóság bármikor tud ellenőrzés végezni, ugyanakkor mentesülne az újabb és újabb engedélyek kiadásával járó terhek alól. A gyakorlatban a különböző események külön eljárásban történő engedélyeztetése – a 90 napos határidővel – pl. a tenyészéssel kapcsolatos lehetőséget ellehetetleníti. A Tanács az írásos előterjesztést támogatta.

A Magyar Solymász Egyesület második előterjesztése a Solymásztalálkozók szervezését ellehetetlenítő szabályok ésszerűsítésére vonatkozott. Ennek lényege, hogy a külföldiek az érvényes CITES engedélyük birtokában szabadon bejöhessenek az Egyesület által szervezett solymásztalálkozókra, anélkül, hogy előzetesen madaranként hosszadal-

Ragadozómadár-védelmi Tanács. Csákvár, 2013 október 5. (fotó: Bagyura János)
Raptor Conservation Council. Csákvár, 5 October 2013

mas engedélyeztetési eljárást kelljen lebonyolítani és magas eljárási díjat fizetni. A korábbi időszakban lényegesen nagyobb bevétel származott a nagyszámú résztvevőtől, mint most az eljárási díjből, amely a potenciális résztvevők többségét távol tartja a hazai rendezvényektől. A Tanács a javaslatot támogatta.

A Tanács megtárgyalta a sérült madarak szállításával elhelyezésével, gyógyításával és természetbe történő visszajuttatásával kapcsolatos szabályokat és megállapította, hogy azok számos ponton nem életszerűek. Nem egyértelmű, hogy a megtalálás és a szabadon engedés között, mely fázisban kell engedélyt kérni. A jelenlegi gyakorlat eltérő, van ahol a még túlélés szempontjából bizonytalan állapotú madarakat is engedélyeztetni kell, melynek eljárási díja a chippel együtt 15 000 Ft, másutt viszont csak azokra madarakra kell engedélyt kérni, a melyekről nyilvánvalóvá válik, hogy van esély az életben maradásukra. A sérült madarak gondozását ellátó telepek mentőközpontként történő engedélyeztetése is felvetődött, mint lehetőség. A mentőközpont tá nyilvánítás azonban számos olyan egyéb feltétel meglétét is megkövetelni, amelyre egy néhány sérült madarat ellátó telepen nincs szükség, miközben az eljárási díja 106 000 Ft.

A Tanács lehetséges megoldásként elfogadta azt a javaslatot, amely szerint a jövőben a 3/2001. (II. 23.) KöM-FVM-NKÖM-BM együttes rendelet (az állatkert és az állatotthon létesítésének, működésének és fenntartásának részletes szabályairól) alapján egy közös állatotthont kellene létesíteni.

Ennek az engedélyezése elég bonyolult, az eljárási díja a (33/2005. (XII. 27.) KvVM rendelet) 1. melléklete alapján 106 000 Ft. Ha van egy ilyen telep, akkor ezek fiók telephelyeként lehet a jelentkezőket (önkéntes és megfelelő tartási hellyel rendelkező) bevonni, és a tevékenységet a jelenlegi jogszabályi környezetben legálissá tenni. Pl. A Hortobágyi Madárkórház Alapítvány is ezen rendelet alapján tudta működését teljes mértékben legalizálni.

A Tanács megtárgyalta a fokozottan védett madárfajokra felszerelhető jeladás követés hazai gyakorlatát. A jelenlévők megállapították, hogy az egyre nagyobb igények miatt a kérdés szakmai alapú szabályozására van szükség. A Tanács elfogadta azt a javaslatot, hogy ezt a kérdést a Gyűrűző és Vonuláskutató Szakosztály Szakmai és Etikai Szabályzatában kell rendezni, amelyik része a gyűrűzésre vonatkozó hatósági engedélynek.

„Kittenberger” nevű parlagi sas elengedésekor, sikeres gyógykezelés után (fotó: Orbán Zoltán) Rehabilitated imperial eagle called „Kittenberger” before release

MINUTES OF THE HUNGARIAN BIRDS OF PREY CONCILE'S MEETING HELD ON 5. OCTOBER 2013

Subjects discussed:

1. Draft National Report to the 12 article of EU Birds Directive were discussed.
2. Possible simplification of very bureaucratic falconry regulations.
3. Discussion of the proposal of the Hungarian Falconry Association about the simplification of licencing process of the Falconry Meetings.
4. Discussion about the regulations of transportation, treatment and maintenance of insured birds.
5. Reviewing the PTT tagging process of the birds of preys in Hungary.

A madarak kiválasztó szervrendszere

Dr. Tóth László

Károly Róbert Főiskola, Agrár- és Környezettudományi Intézet

H-3200 Gyöngyös, Mátrai út 36.,

E-mail: ltoth@karolyrobert.hu

A VESE

A madarak veséje *utóvese*. Páros, 3–3 lebenyből álló terjedelmes szerv, a gerincoszlop két oldalán, az átkeresztcsont homorulatában. Vékony, kötőszövetes tok burkolja, melyből sővények nyomulnak a szerv belsejébe, gomba alakú *lebenyek*re osztva a vese állományát. A lebenyekék külső része a *kéreg*-, belső része a *velőállomány*, közöttük a határ nem olyan éles, mint az emlősöknél. Vesemedence nem alakul ki. A vese a szervezet só- és vízháztartását szabályozza, valamint kiválasztja a nitrogén-anyagcsere, ill. más anyagcsere folyamatok káros végtermékeit. A vizelet sótartalmának tág határok közötti (a szervezet aktuális igényeinek megfelelő) változtatásával (nagyfokú hígítási- és koncentrációs képesség) biztosítja a belső környezet állandóságát. A madarak és emlősök kiválasztó rendszerében sok a hasonlóság, de ugyanakkor lényeges eltérések is vannak, amelyek a hullórokonságra utalnak. A madarak a *hüllőkkel* együtt *húgysavat* választanak ki, szemben az *emlősökkel*, melyek *karbamidot*. Amíg a különösen toxikus karbamid kiürítéséhez nagy mennyiségű vízre van szükség (emlősök), addig a vízben nehezen oldódó húgysav kiválasztásához kevés víz kell. Ráadásul a kloákába került víz nagy része még ott visszaszívódik, ill. *antiperisztaltikával* a *végbélbe*, sőt a *vakbelek*be jut, ahol felszívódik. A madár szervezete víztakarékos (hüllősajátosság!), amely a szárazföldi, vízhiányos környezethez való adaptációt jelzi. A húgysav kiválasztásnak másik oka is van. A madarak és a hüllők tojással szaporodnak. A tojáshéjba zárt embrió csak a gázokat képes leadni a külvilágba, minden egyéb mellékterméket raktározni kell a kikelésig. Ha karbamidot választana ki az embrió, akkor nem lenne elég hely a hozzá szükséges nagy mennyiségű víz tárolására, míg a rosszul oldódó, kristályos húgysav esetében ez a probléma nem jelentkezik. Ezért nincs szükségük a madaraknak húgyhólyagra sem.

A NEFRON

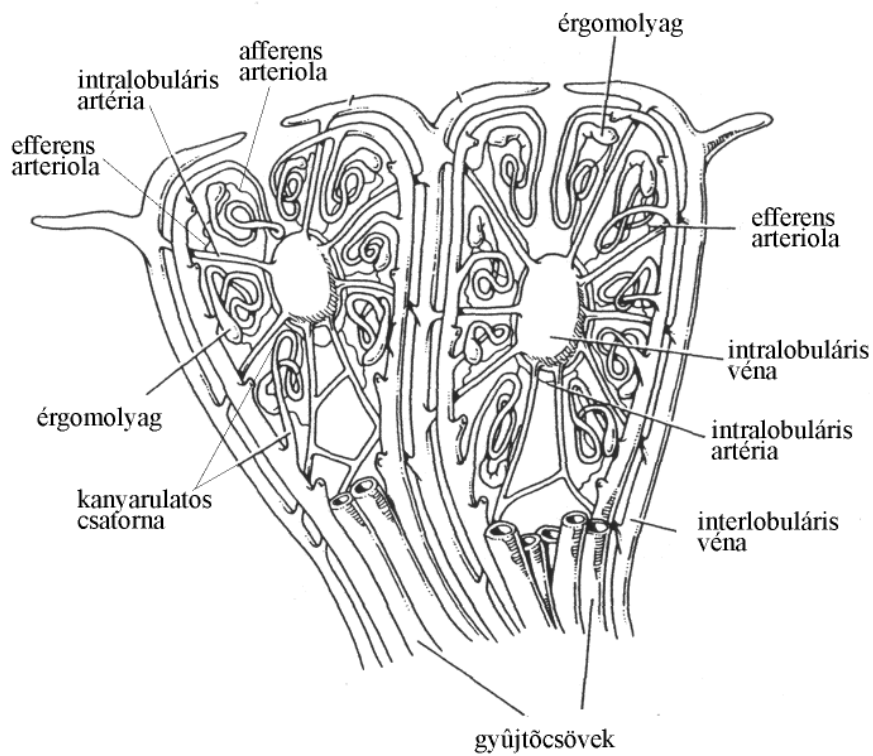
A vese szerkezeti és működési (valamint fejlődéstani) egysége a *nefron* (vesetestecske). Két fő része a *Malpighi-féle vesetestecske* és a *kanyarulatosa* (*tubulus*). A Malpighi-féle vesetestecskét az

érgomolyag (*glomerulus*) és a *Bowman-tok* alkotja. Az érgomolyag a veseartériából származó *bevezető kapilláris* (*afferens arteriola*) felgombolyodásából jön létre és a kettős falú Bowman-tok fogja közre. A tok alsó részéből indul a kanyarulatosa csatorna. Az érgomolyagból *kivezető* (*efferens*) *arteriola*, miután a kanyarulatosa csatornácskát behálózta, a vesevéna kialakításában vesz részt. A nefronok egy részének kanyarulatosa csatornácskája jellegzetes, hajtűalakú kanyart ír le. Ez a *Henle-kacs*, melynek a víz visszaszívásában van kitüntetett szerepe. A nefron kanyarulatosa csatornácskái *gyűjtőcsövekké* egyesülnek. A Malpighi-féle vesetestecskék a vese kéregállományában, a tubulusok és gyűjtőcsövek a velőállományban találhatók.

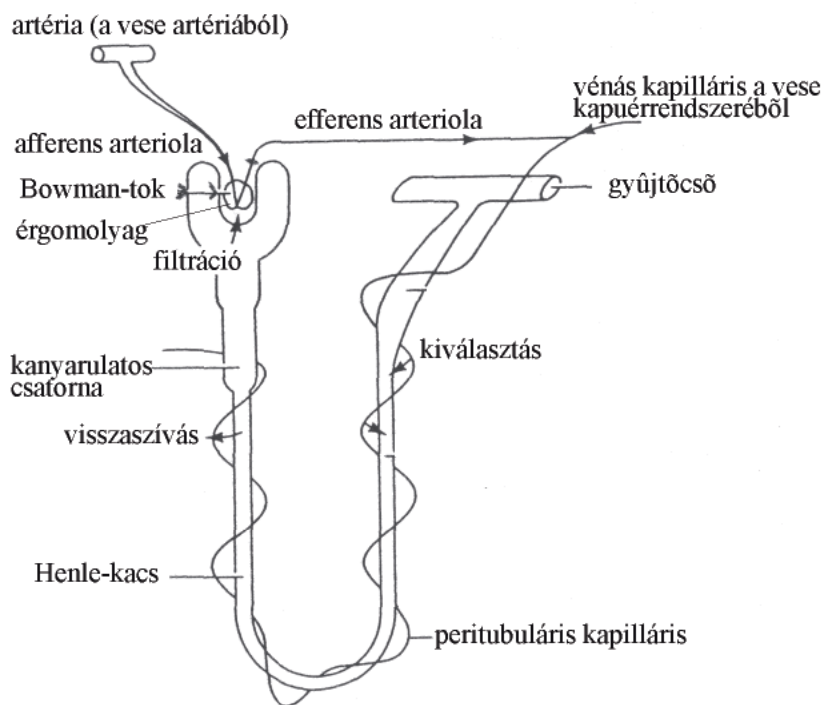
A madaraknál a vesetestecskék két típusát különböztetjük el. A kisebb méretű és egyszerűbb felépítésű vesetestecskéket hüllő típusúaknak hívjuk. Ezeknél az érgomolyag jóval kisebb és Henle-kacs sem alakul ki – a veselebenyekék felszínhez közelebbi részén találhatók. Ahogy távolodunk a felszíntől a lebenyekék belseje felé úgy nő a vesetestecskék mérete. A legmélyebben lévőknél a legnagyobb az érgomolyag mérete, melynek kanyarulatái között harántirányban *érkapillárisok* (*anasztomózisok*) alakulnak ki, ill. a kanyarulatosa csatornácskán megtalálható a Henle-kacs, ezeket emlős típusúaknak nevezzük. A vesetestecskék 10–30%-a emlős típusú (madárfajtól függően).

A VESE VÉRELLÁTÁSA

A szív bal kamrájából induló és a test jobb oldalára hajló aorta (madár sajátosság!) mindkét oldali veséhez külön ágat bocsájt, a veseartériákat. Ezek kisebb artériákra ágaznak el és a veselebenyekéket elválasztó sővények mentén haladnak annak belseje felé, ahol még kisebb ereket (*kapillárisokat*) alakítanak ki. Ezekből a kapillárisokból lépnek ki a rövid afferens arteriolák, melyek létrehozzák az érgomolyagokat. Az érgomolyagokat elhagyó efferens arteriolák behálózják a kanyarulatosa csatornácskákat, majd összeszedődve a vese elvezető vénás rendszerét alakítják ki. Az egyre nagyobb vénákká egyesülő erek végül a veséből ki lépő vesevénát hozzák létre, mely az un. hátulsó

A veselebenykék szerkezete; *Internal anatomy of the kidney*

A nefron szerkezete; *Anatomy of the avian nephron*

üres vénába torkollik (ami pedig a szív jobb pitvarába lép majd). A madarak veséjének sajátossága, hogy a veseartéria mellett rendelkezik egy másik belépő érrendszerrel is, ez a vese kapuérrendszere. Ugyanis a hátsó végtagoktól összeszedődő és a hátulsó üres véna felé haladó vénás törzsek a vesét elérve belépnek annak állományába és szétágazó, egyre kisebb vénákat kialakító vénás rendszert hoznak létre, ezt hívjuk kapuérrendszernek. A vese velőállományában a kapuérrendszer vénás kapillárisai egyesülnek az érgomolyagot elhagyó efferens arteriolával, így a kanyarulat csatornák érhálózatának kialakításában vesznek részt. Ennek a speciális keringési rendszernek a szerepe pontosan még nem ismert. Feltételezhetően a kapuérrendszeri vérellátásnak akkor van jelentősége, amikor a veseartériában valamilyen oknál fogva csökken a vérnyomás és lelassul a véráramlás (pl. a lábizomzat erőteljes munkájakor), ilyenkor is biztosítva a vesetubulusok vérellátását.

A VESE MŰKÖDÉSE

Az *elsődleges szűrlet* az érgomolyagban lévő *vérplazmából* keletkezik, fehérjét nem tartalmaz. A mechanizmus *nyomáskülönbségen (ultarfiltráció)* alapul. A folyamat lényege, hogy az érgomolyagban nagyobb a (hidrosztatikai) nyomás, mint az érfalon kívül. Az érgomolyagba belépő kapilláris átmérője ugyanis nagyobb, mint a gomolyagot elhagyó kapillárisé (az ér átmérője a gomolyagot elhagyva szűkül le). Ezért nő meg a nyomás az érgomolyagban. Az elsődleges szűrlet összetétele azonnal módosul a Bowman-tok sejtjeinek működése miatt, így a tok kettős fala közé kerülő folyadék már a másodlagos szűrlet. A *másodlagos szűrlet* összetétele a kanyarulat csatornában, illetve a gyűjtőcsövekben haladva tovább változik (só-, ill. vízvisszaszívás történik), majd a kloákába mint *végleges vizelet* ürül.

A madarak veséjében a vérplazmából naponta létrehozott elsődleges szűrlet mennyisége igen nagy (az emlősökéhez hasonlóan), a test víztartalmának több mint 10×-ese. A filtrált víznek a kanyarulat csatornácskák területén kb. 70%-a szívódik vissza, az ürített vizelet viszont a vérplazmához képest 2–3-szor sűrűbb (víztartalma kicsi). A filtrált víz jelentős részét a vese velőállományában lévő gyűjtőcsövek szívják vissza (ill. az emésztőkészülék utolsó szakasza, lásd később).

A gyűjtőcsövek a felszínre törve létrehozzák a *húgyvezetőt*. A húgyvezető a vese hasi oldalán húzódik, végül a kloáka középső részébe, az un. *urodeumba* torkollik. A húgyvezető belső fala

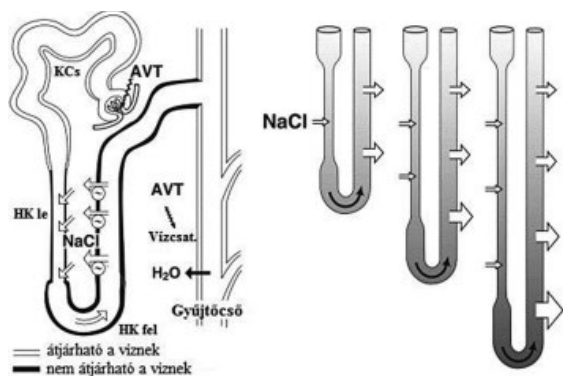
hosszanti irányban redőzött, hámsejtjei nyálkás (*mucinózus*) váladékot termelnek, mely megkönnyíti az oldhatatlan húgsavkristályok kiürítését. A madaraknál húgyhólyag nem található.

A madarak *ürüléke* két jól elkülönülő részből áll. Kívül a fehéres, *pépes vizelet*, középen a sötétebb, *szilárdabb széklet* található.

A VESEMŰKÖDÉS SZABÁLYOZÁSA

A madarak veséje nagy mennyiségű szűrletet állít elő naponta (a testben lévő víz mennyiségének kb. 11-szeresét), aminek akár több mint 95–99%-a is visszaszívódik (a vesében, a kloákában és az utóbélben). A madarak a vízhiányos helyzetre nemcsak a vesetubulusokban és gyűjtőcsövekben történő vízvisszaszívással reagálnak, hanem az érgomolyagokban keletkező szűrlet mennyiségének jelentős (25–30%-os) csökkentésével is. Mindkét folyamatot az un. *arginin-vazotocin* nevű hormon koncentrációjának emelkedése váltja ki (ez a hormon a *hipotalamuszban* termelődik, az *agyalapi mirigy* hátulsó lebenyében raktározódik és innen kerül a véráramba). A vízvisszaszívás nagy része (kb. 70%-a) a kanyarulat csatornácskák kezdeti részén történik. A madarak – az emlősökhöz hasonlóan – képesek a szűrletet a vérplazmánál nagyobb koncentrációjúra sűríteni (ozmolaritása 2–3-szorosa is lehet a vérplazmáénak), ebben a Henle-kacsnak van fontos szerepe. A NaCl aktív transzport révén folyamatosan távozik a Henle-kacsból annak vastag, felszálló ágán (HK fel), majd egy része diffúzióval visszakerül a vékonyabb, leszálló ág (HK le) üregébe. Annak ellenére, hogy ott így megnő az ion koncentráció, a víz nem fog beáramlani a kacsba, mivel a Henle-kacs fala a víz számára nem átjárható. A Henle-kacsok hossza változó, a gyűjtőcsövek közelében lévők a leghosszabbak. Minél hosszabbak, annál több NaCl kerül ki belőlük (aktív transzporttal) a vese velőállományába, így a sókoncentráció a gyűjtőcsövek környezetében a legmagasabb. A kacsal párhuzamosan futó gyűjtőcső falának átjárhatósága viszont hormonális hatásra megváltozik. Amikor magas a vérben az arginin-vazotocin (AVT) koncentrációja, akkor a gyűjtőcső fala a víz számára átjárhatóvá válik és a víz a koncentráció gradiensnek megfelelően visszaáramlik a csőből a velőállomány felé, azaz a Henle-kacsot behálózó kapilláris rendszerbe, vagyis visszakerül a vérbe (lásd az ábrát). Az arginin-vazotocin az úgynevezett vízcsatorna-fehérjék (akvaporin) működésén keresztül szabályozza a gyűjtőcsövek vízáteresztő képességét. Ezek a sejten belül tárolt fehérjék a hormon hatására a

sejtmembránba helyeződnek és így az egyszerű diffúzióhoz képest ezerszeresére gyorsítják a víz molekulák átjutását a gyűjtőcsövek falát képező sejtek membránján (így pl. egyetlen akvaporin-1 csatorna másodpercenként 3 milliárd víz molekulát képes átengedni a sejtmembránon!). Amennyiben a hormon koncentrációja alacsony, a gyűjtőcsövek fala nem átjárható és a víz továbbhalad a húgyvezetőbe, ahol egyébként további vízvisszaviszítás történik.

A vízvisszaszívás szabályozása a vesében (a Henle-kacs szerepe): só és víztranszport (rövidítések és magyarázat a szövegben).

Urine concentration in the nephron of birds showing transport of NaCl and water (see text for abbreviations and explanation).

A SÓMIRIGY

Tengeri madaraknál a Na és K ion kiválasztásában fontos szerepe van az ún. *sómirigynek*. A táplálékkal ugyanis jelentős mennyiségű só kerül a szervezetükbe, amit a vese megfelelő koncentráció mechanizmus hiányában nem tud kiválasztani. Az így bekerült só kiválasztásához ugyanis több víz ürítése szükséges, mint ami a tenger vízzel a szervezetbe került (ez az oka annak, hogyha tengeri vizet iszunk, gyakorlatilag hamar kiszáradunk a szervezetünk, ill. a vér is hamar besűrűsödik). Ez a kiválasztószerv a szemüreg fölött helyezkedik el, kivezető csöve az orrüregbe nyílik. Nemcsak tengeri madaraknál található meg, hanem pl. számos sólyomalkatú fajnál is, fejlettsége azonban arányos a táplálkozás során a szervezetbe került só men-

nyiségével. A sómirigy nagyon hatékonyan működik: egy 1 kg testtömegű madár 10 dkg tengeri sótartalmának 90%-át képes 3 óra alatt kiválasztani. A kiválasztott folyadék sókoncentrációja nagyobb (kb. 5%-os), mint a tengeri vízé, ezért a tengeri madarak a sómirigy segítségével ozmotikus szempontból szabad vízhez jutnak.

THE EXCRETORY SYSTEM

The excretory system removes the nitrogenous and other wastes of metabolism and maintains the critical osmotic fluid balance of the body. Unlike mammals, which excrete urea, birds and reptiles excrete the waste products of nitrogen metabolism as urates. The extremely toxic urea requires great amounts of water to flush from the mammal body, while the largely insoluble urates require little water to excrete. On one hand this is clearly an adaptation for water conservation in dry environments, on the other hand it has important role during the development of the embryo. The embryo within a sealed egg can release only gaseous waste products before it hatches. All other metabolic wastes remain within the egg until hatching and there would be insufficient room for the large amounts of water needed to excrete urea. Despite the limited urine concentrating ability of the kidneys, birds are as effective as mammals at water conservation because avian osmoregulation depends additionally on several other organs that regulate salt and water losses. Thus the cloaca saves a great deal of water as well. Moreover, ureteral urine flows backward by retrograde peristalsis from the cloaca into colon and ceca and large amount of water are absorbed there. Marine bird species are exposed to hypersaline food and water, thus they have developed special salt-secreting glands located above the orbit. They secrete collected salt into the nasal passages just anterior to the eyes. The secreted fluid contains about 5 percent salt that is five times the normal concentration of salts in body fluid and thus allows seabirds to drink the seawater.

A Ragadozómadár-védelmi Szakosztály elérhetőségei 2013-ban*

VEZETŐSÉG NÉVJEGYZÉKE

Név	Levelezési cím	Telefon	E-mail
Bagyura János (titkár)	1121 Budapest, Költő u. 21.	+36 30 251 0884	bagyura.janos@mme.hu
Fidlóczky József	2092 Budakeszi Erkel u. 6/a.	+36 30 349 5664	fidlo@hotmail.com
Horváth Márton	1121 Budapest, Költő u. 21.	+36 30 525 4071	horvath.marton@mme.hu
Kalocsa Béla	6500 Baja, Nagy István út 15.	+36 30 349 5497	kalocsa.bela@gmail.com
Kovács András	3300 Eger, Koszorú u. 46.	+36 30 260 5533	andras.kovacs.ecol@gmail.com
Palatitz Péter	1121 Budapest, Széchenyi emlékút 14.	+36 20 564 2817	palatitz.peter@mme.hu
Prommer Mátyás	1121 Budapest, Költő u. 21.	+36 20 553 1296	prommer.matyas@mme.hu
Sándor István (elnök)	4032 Debrecen, Nagyerdei krt. 78/a.	+36 30 985 3211	bodnarg@www.hnp.hu
Szitta Tamás	3412 Cserépfalu, Bethlen Gábor u. 13.	+36 30 239 4532	tamas.szitta@gmail.com
Tóth Imre	5720 Sarkad, Gyár u. 30.	+36 30 395 3114	angelika.raffia@durer.hu
Váczi Miklós	9431 Fertőszéplak, Nagy Lajos u. 51.	+36 30 396 6965	vaczi@fhnap.kvvm.hu
Viszló Levente	8085 Bodmér, Vasvári Pál u. 11.	+36 70 330 3852	provertes@provertes.hu

FAJVÉDELMI KOORDINÁTOROK NÉVJEGYZÉKE

Faj	Név	Levelezési cím	Telefon	E-mail
Kerecsensólyom	Bagyura János	1121 Budapest, Költő u. 21.	+36 30 251 0884	bagyura.janos@mme.hu
Kígyászölyv*	Szitta Tamás	3412 Cserépfalu, Bethlen Gábor u. 13.	+36 30 239 4532	tamas.szitta@gmail.com
Hamvas rétihéja*	Fatér Imre	5054 Jászsószentgyörgy, Petőfi u. 13/b.	+36 30 445 6856	fater.imre@mme.hu
Parlagi sas	Horváth Márton	1121 Budapest, Költő u. 21.	+36 30 525 4071	horvath.marton@mme.hu
Rétisas*	Horváth Zoltán	7570 Barcs, Kálvária u. 19.	+36 30 377-3415	bhzoli@freemail.hu
Fekete gólya	Kalocsa Béla	6500 Baja, Nagy István út 15.	+36 30 349 5497	kalocsa.bela@gmail.com
Kék vércse	Palatitz Péter	1121 Budapest, Széchenyi emlékút 14.	+36 20 564 2817	palatitz.peter@mme.hu
Uhu	Petrovics Zoltán	3916 Bodrogkeresztúr, Ady E. u. 5.	+36 30 272 8225	z.petrovics55@gmail.com
Vándorsólyom	Prommer Mátyás	1121 Budapest, Költő u. 21.	+36 20 553 1296	prommer.matyas@mme.hu

*2015-ben a Heliaca 2013 | 11. évfolyamának kiadása idején a tisztségeket már más személyek látják el

Vörös vércse (*Falco tinnunculus*) Veszprém térségében, Barta Zoltán által telepített ládák egyikében
(fotó: ifj. Vasuta Gábor); Common Kestrel (*Falco tinnunculus*) landing

